

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ
ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στις Ιστορικές, Αρχαιολογικές και
Ανθρωπολογικές σπουδές»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Αιτήματα και αισθήματα»
σε συνθήκες εγκλεισμού: Όψεις της επιθυμίας σε μια τοπική
φυλακή

Βασίλειος Φρ. Μακρής

1^η Επιβλέπουσα: Βασιλική Γιακουμάκη, επίκουρη καθηγήτρια

2^η Επιβλέπουσα: Ελευθερία Δέλτσου, επίκουρη καθηγήτρια

3^{ος} Επιβλέπων: Μήτσος Μπιλάλης, επίκουρος καθηγητής

ΒΟΛΟΣ 2019

Βασίλης Φρ. Μακρής
Μεταπτυχιακός φοιτητής

Διπλωματική Εργασία Εξειδίκευσης

**«Αιτήματα και αισθήματα»
σε συνθήκες εγκλεισμού: όψεις της επιθυμίας σε μια
τοπική φυλακή**

**"Requests and Sentiments"
in Conditions of Confinement: Aspects of desire in a
local jail**

ΒΟΛΟΣ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες.....	3
Περίληψη.....	5
Abstract.....	6
1ο Κεφάλαιο: Εισαγωγή	
1.1 Το θέμα, το πεδίο.....	7
1.2 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	12
1.3 Μεθοδολογία έρευνας – Αναστοχασμός (ή «Περί Μπάσκετ»).....	18
1.4 Το κίνητρο, η προσωπική εμπλοκή.....	29
1.5 Δομή κειμένου.....	31
2ο Κεφάλαιο: Γνωριμία με το πεδίο: η Κασσαβέτεια	
2.1 Ιστορική αναδρομή.....	34
2.2 Η σύνθεση των κρατουμένων.....	37
2.3 Η διοικητική και κτηριακή δομή του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας.....	41
3ο Κεφάλαιο: Τα «χαρτάκια» των κρατουμένων	
3.1. Γιατί τα χαρτάκια;.....	44
3.2 «Τελετουργίες» κουτιών: «Κυτίον Αιτημάτων» και «Κυτίον Παραπόνων».....	47
3.3. Για μια «ήρεμη φυλακή».....	52
3.4. «Αιτήματα κι αισθήματα»: υλικότητα, μορφή, γλώσσα	54
3.5. Η διαδρομή των αιτημάτων.....	58
3.5.1 Στη Γραμματεία των πολλαπλών χρόνων.....	58
3.5.2 Οι διαδρομές του θυμικού...έως την απεργία πείνας.....	64
3.5.3 Στη Διευθύντρια, το τοπικό Εφετείο.....	71
3.5.4 Στον Εισαγγελέα...«με συστολή».....	75
3.5.5 Αιτήματα για να βελτιωθεί η ζωή στη φυλακή.....	77
3.5.6 Η Κοινωνική Υπηρεσία στο ρόλο της μαμάς.....	86
4ο Κεφάλαιο: Ο «μιαρός» κρατούμενος	
4.1 Η διαδικασία της απολύμανσης.....	92
4.2 Ανιχνεύοντας τα όρια. Ο κρατούμενος-κάρβουνο.....	96
5. Επίλογος.....	108
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	112
Φωτογραφικό Παράρτημα.....	120

Ευχαριστίες

Η όλη διαδικασία της έρευνας και συγγραφής της διπλωματικής αυτής διατριβής υπήρξε ένα ταξίδι, που μαζί του κουβαλούσε την ενεργή βοήθεια κάποιων ανθρώπων, που θα ήθελα μέσα από τα βάθη της καρδιάς μου να ευχαριστήσω.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις διδάσκουσες και τους διδάσκοντες του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας για την ευρυμάθεια, την στήριξη και την συνοδοιπορία στη γνώση. Η διδασκαλία τους συνέβαλε καθοριστικά στον εμπλουτισμό, την έμπνευση και την διεύρυνση των δυνατοτήτων μου, ώστε να καταστεί δυνατή η συγγραφή της παρούσας εργασίας.

Θερμά ευχαριστώ την κύρια επόπτρια της εργασίας μου, την κ. Βασιλική Γιακουμάκη, για τον χρόνο, τις κατευθύνσεις, τους καίριους προβληματισμούς, την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου και το θέμα της εργασίας μου και την εντατική ενασχόληση στη διαμόρφωση της εργασίας αυτής. Ιδιαίτερα οι τελευταίοι μήνες της συγγραφής της εργασίας αυτής υπήρξαν ιδιαίτερα γόνιμοι και δημιουργικοί, χάρη στην εντατική συνεργασία καθηγήτριας - φοιτητή και την ολόθερμη ενασχόληση, βοήθεια και ενίσχυση σε στιγμές αποθάρρυνσης. Χωρίς τη βοήθειά της η παρούσα εργασία δεν θα είχε ολοκληρωθεί. Από το πρώτο μάθημα της κ. Γιακουμάκη, το Εισαγωγικό της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, δημιουργήθηκε ένας σύνδεσμος εκτίμησης και θαυμασμού στο πρόσωπό της και γι' αυτό υπήρξε η πρώτη σκέψη μου, όταν έπρεπε να εμπιστευτώ την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών σε ένα καθηγητή. Η αποδοχή της αίτησής μου από μέρους της, με γέμισε χαρά και το επίπεδο της συνεργασίας μας δικαίωσε την επιλογή μου. Ελπίζω να δικαιώθηκε και η δική της αποδοχή. Ευχαριστώ, άλλη μια φορά. Όπως και προσωπικά της έχω πει. Ο θεσμός του επόπτη καθηγητή είναι μια «ευλογία» για τον φοιτητή, ένας οδηγός που βοηθά να μην πνιγείς στη θάλασσα της προσπάθειας της συγγραφής. Αυτή εν τέλει υπήρξε και η κύρια προσφορά της.

Ιδιαίτερα θα ήθελα να ευχαριστήσω και την δεύτερη επόπτριά μου, την κ. Ελευθερία Δέλτσου, της οποίας το μάθημα «Ανθρωπολογία του χρόνου» με δυσκόλεψε όσο κανένα άλλο, αλλά στο τέλος το αγάπησα και νομίζω ότι θα αποτελεί ένα από τα ερευνητικά μου ενδιαφέροντα. Η ευρυμάθεια, οι παρατηρήσεις και η δοτικότητα της

υπήρξαν εξόχως βοηθητικές στην διαμόρφωση και ολοκλήρωση της συγγραφή της παρούσας εργασίας. Ευχαριστώ θερμά!

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον τρίτο μου επόπτη, κ. Δημήτρη Μπιλάλη, κυρίως για τον τρόπο σκέψης του, που διαμορφώνει οπτικές πέρα από τις πεπατημένες. Πάντα θαύμαζα τον τρόπο διδασκαλίας του, άλλωστε έχω νομίζω σημειώσεις από όλα τα μαθήματά του. Κυρίως τον ευχαριστώ γιατί υπήρξε βοηθητικός και θετικός στο να με αναλάβει, παρά την πολυσχιδή ενασχόλησή του. Ευχαριστώ πραγματικά!

Η όλη εργασία δεν θα μπορούσε να ολοκληρωθεί χωρίς την βοήθεια των συναδέλφων μου στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας, τους οποίους ευχαριστώ πολύ. Η συλλογή των αιτημάτων και των «χαρτιών» των κρατουμένων υπήρξε ανεμπόδιστη και για την ακρίβεια υπήρξε καίρια η βοήθεια της Διευθύντριας, κ. Ευμορφίας Σαμαρά, η οποία μου προσέφερε, επιπλέον, κάποια «χαρτάκια» από την προσωπική της συλλογή με μηνύματα των κρατουμένων, καθώς και φωτογραφίες από το αρχείο φωτογραφιών του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας, όπου φαίνονται πτυχές από αγροτικές και βιοτεχνικές ασχολίες των κρατουμένων, γεγονός για το οποίο την ευχαριστώ θερμά. Επίσης οι Κοινωνικοί Λειτουργοί, κκ. Χριστίνα Τιμπλαλέξη, Τζένη Ποζιοπούλου και Λεωνίδα Κωτούλας κρατούσαν ξεχωριστά για την εργασία μου χαρτάκια με αιτήματα κρατουμένων, που ήταν ιδιαίτερα βοηθητικά. Όλοι οι υπαλληλικοί φορείς της φυλακής, όπως ο Προϊστάμενος Διοίκησης - Οικονομικού, κ. Στέφανος Ραφτόπουλος, ο Προϊστάμενος Γεωργικής Υπηρεσίας, κ. Δημήτρης Χριστάλης, ο Αρχιφύλακας, κ. Χρήστος Ξυδόπουλος και όλοι οι συνάδελφοί μου, σωφρονιστικοί, εξωτερικοί, αλλά κυρίως της γραμματείας, Κατερίνα Λαμπρίδη, Ζωή Παπαπούλιου, Φούλα Πλατάνα υπήρξαν πληροφορητές των εμπειριών τους και συζητητές συγκεκριμένων περιπτώσεων που είχαν αντιμετωπίσει και άπτονταν των ερευνητικών μου ενδιαφερόντων, γεγονός για το οποίο είμαι ευγνώμων.

Ευχαριστώ τον «Βασίλη» και όλους αυτούς τους ανθρώπους, που τόσα χρόνια μου εκμυστηρεύτηκαν την ιστορία τους, τις απόψεις τους, τα όνειρά τους, εκεί στην «Ανατολική Σκοπιά» και όπου αλλού.

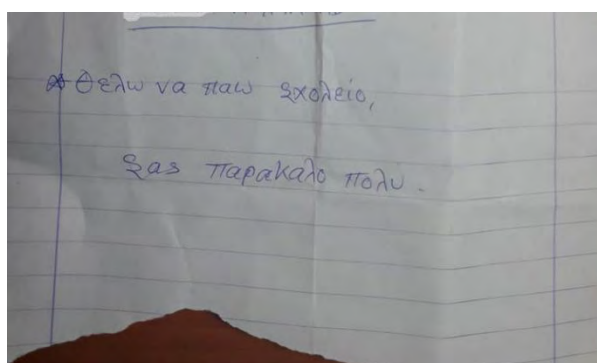
Πάνω απ' όλους, ας με συγχωρήσουν οι προηγούμενοι, θα ήθελα να ευχαριστήσω την σύζυγό μου, Μίτσα, η οποία υπήρξε η εμψυχωτής της όλης μεταπτυχιακής μου προσπάθειας. Εάν δεν υπήρχε αυτή, δεν θα ξεκινούσα καν το ταξίδι αυτό της γνώσης. Η «ελιτίστικη» ενασχόληση με τη γνώση, προϋποθέτει ώρες απουσίας από την οικογένεια, η οποία δεν μπορεί να σταθεί αν δεν υπάρξει η συμφωνία και η ολόθερμη συμπαράσταση της συντρόφου. Θεωρώ τον εαυτό μου πολύ τυχερό

και ευχαριστώ τον Θεό, που την έχω δίπλα μου! Επίσης η εργασία αυτή είναι αφιερωμένη, εκτός της συζύγου μου και στα τέσσερα παιδιά μου, τον Φραγκίσκο, τον Χρήστο, τη Δάφνη και τον Αντώνη, με όλη μου την αγάπη!

Περίληψη

Η παρούσα εργασία, μέσα από μια επιτόπια έρευνα εσωτερικού (insider) ερευνητή (σωφρονιστικού υπαλλήλου), με βίωμα στο συγκεκριμένο χώρο σχεδόν είκοσι ετών, επιδιώκει να αναδείξει όψεις της ζωής κρατουμένων (σε «αγροτική φυλακή»¹), μέσα από την μελέτη υλικών γραφής, και συγκεκριμένα μελετώντας τα λεγόμενα «χαρτάκια» των κρατουμένων, δηλαδή τα γραπτά αιτήματά τους προς τα διάφορα τμήματα της συγκεκριμένης φυλακής. Μέσα από μια ερμηνευτική προσέγγισή μου αυτού του κρίσιμου υλικού, το οποίο αποφάσισα να αποκαλώ «αιτήματα κι αισθήματα», επιχειρώ να φωτίσω επιθυμίες, συναισθήματα, αγωνίες και επιδιώξεις, ανάγκες που ζητούν ικανοποίηση, άτυπες ή μη μορφές αντίστασης στο σωφρονιστικό σύστημα. Με έμφαση στη γλώσσα και το ύφος των αιτημάτων, άρα στη διαδικασία και τους τρόπους παραγωγής και ανάδυσης του αιτήματος, διερευνώνται τα όρια των σχέσεων μεταξύ των κρατουμένων, των σχέσεων μεταξύ των δύο κύριων ομάδων του εγκλεισμού, δηλαδή των υπαλλήλων και των κρατουμένων, και εν γένει γίνεται μια προσπάθεια διερεύνησης της υποκειμενικότητας «κρατούμενος» μέσα στα σύγχρονα ελληνικά συμφραζόμενα.

Λέξεις κλειδιά: Αιτήματα κρατουμένων, αιτήσεις κρατουμένων, χαρτάκια, χρόνος και φυλακή, κρατούμενος-κάρβουνο, φυλακή-τέρας, αισθήματα, Κασσαβέτεια, αγροτική φυλακή, μιρότητα κρατουμένου, σεξουαλικές σχέσεις υπαλλήλων – κρατουμένων, εγκλεισμός, φυλακές, ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, ΑΣΚΑ

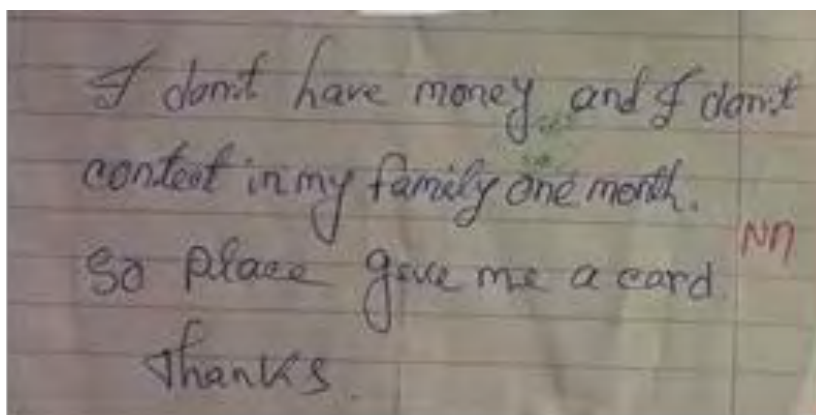

¹ Το Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας, Νομού Μαγνησίας

Abstract

The present work, through the field research and observation of an insider researcher (prison staff), with almost twenty years of experience in the field, seeks to highlight certain aspects of the inmates life (in a “rural prison”) through the study of writing materials, in particular by studying the so-called “papers” of the prisoners, that is, their written requests to the various sections of this particular prison. Through an interpretive approach to this critical material, which I have decided to call “desires and feelings”, I try to illuminate desires, feelings, anxieties and aspirations, needs that are asked to be met, and atypical or normal forms of resistance to the correctional system. Focusing on the language and type of requests, meaning the procedure and the way a request is produced and emerged by the inmate, an examination is made of the relationships among the inmates, the relations between the two main incarceration groups, that is officials and inmates, and generally there is an attempt made to expand the subjective meaning of the word “inmate” within contemporary Greek contexts.

Key words: Prisoner’s requests, Requests and Sentiments, “Papers” of inmates, Time and prison, the coal-inmate, Prison-monster, Feelings, Kassaveteia rural prison, Rural Special Juvenile Detention Center of Kassaveteia, Prisoner sentence, Prisoner, incarceration, sexual relations between inmates and officers, EAKKN Kassaveteia, ASKA Kassaveteia

1^ο Κεφάλαιο: Εισαγωγή

It is this interpersonal, cross-cultural encounter that produces ethnography (Clifford 1982:144).

1.1 Το θέμα, το πεδίο

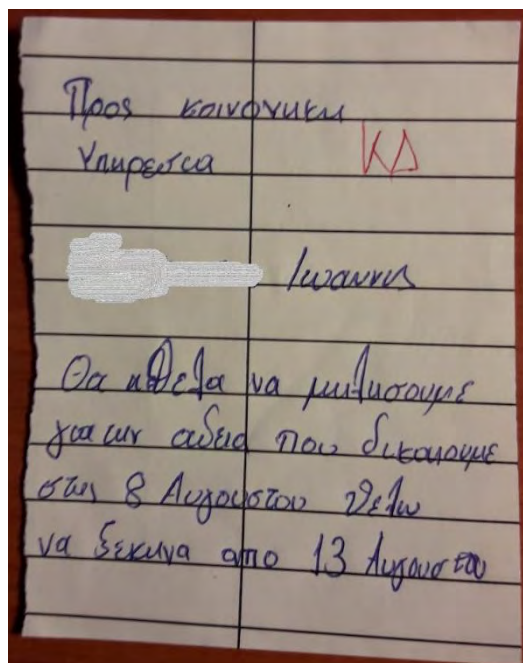
Ο χώρος των Καταστημάτων Κράτησης αποτελεί για τους περισσότερους μια έννοια φορτωμένη με πληθώρα αρνητικών συνδηλώσεων, αποτελώντας έναν απευκταίο τόπο, έναν μη-τόπο. Ταυτίζεται με το μεταίχμιο, το μεθόριο (Van Gennep 1960), την αντιδομή (Turner 1982), που αποτελεί το φόβητρο για αυτούς που ζουν στη «δομή»: ένα τόπο που δεν θέλουν να γνωρίζουν και να έχουν καμιά προσωπική εμπλοκή με αυτόν. Αποτελεί χώρο τιμωρίας, και συνάμα κατεξοχήν δέκτη στερεοτυπικών θεωριών και δημοσιογραφικών «κλισέ», ως τρομερά «δεσμοκτήρια», «αποθήκες ψυχών και σωμάτων», χώρο κατάληξης «εγκληματιών», παραβατών, «φτωχοδιάβολων», τόπο διακίνησης αρρώστιας και ναρκωτικών, ή οι «σκόνες» και η ανάποδη πλευρά του «χαλιού» της κοινωνίας, που δεν πρέπει να φανεί· που είναι καλά να μην ακούγεται, γιατί «κάθε φορά που ακούγεται, δεν είναι για καλό».

Η παρούσα εργασία επιθυμεί να ακούγονται και αυτά που «δεν είναι για καλό». Έχει ως σκοπό να φωτίσει ένα τμήμα της περίκλειστης κοινωνίας των εγκλείστων για να συνεισφέρει στην ανθρωπολογική γνώση, μέσω μιας μακροχρόνιας βιωματικής επιτόπιας έρευνας του γράφοντος, ως εσωτερικού ερευνητή (σωφρονιστικού υπαλλήλου), με συνεχή παρουσία είκοσι χρόνων στο πεδίο. Εστιάζει στην ανάδειξη ορισμένων όψεων της ζωής των κρατουμένων μιας τοπικής αγροτικής φυλακής, του Ειδικού Αγροτικού Καταστήματος Κράτησης Νέων (ΕΑΚΚΝ) Κασσαβέτειας, στο χωριό Αϊδίни του Νομού Μαγνησίας.

Συγκεκριμένα, επιχειρείται η εστίαση σε ένα υλικό γραφής, που είναι παραμελημένο ερευνητικά, τα λεγόμενα «χαρτάκια» των κρατουμένων. Αυτά ουσιαστικά είναι οι αιτήσεις τους, οι δηλώσεις τους, τα παράπονά τους, οι ευχαριστίες

τους που απευθύνονται στα διάφορα τμήματα της φυλακής, με σκοπό να δηλώσουν ή να ζητήσουν αυτό που επιθυμούν σε κάθε περίπτωση.

Η πληθώρα όμως των αιτημάτων αυτών προκαλεί, κατά διαστήματα, την έλλειψη φύλλων αιτήσεων. Τότε, καθώς η επιθυμία δεν μπορεί να φιμωθεί, εμφανίζονται «περίεργα» υλικά γραφής, όπως τσιγαρόχαρτα, κομμένα τμήματα χαρτιού, απλωμένα σπирτόκουτα, σελίδες επιτραπέζιου ημεροδείκτη, χαρτοπετσέτες, ψηφοδέλτια περασμένων εκλογών, που έρχονται να γίνουν η φωνή του κρατουμένου. Ακόμη και η ίδια η ευρηματικότητα στην προσπάριση του υλικού γραφής αναδεικνύει την ανάγκη που έρχεται να καλύψει το υλικό και την σπουδαιότητα της πληροφορίας, που αυτά τα χαρτάκια κουβαλούν. Για το λόγο αυτό, μέσα από την καταγραφή και ανάλυση των

αιτήσεων των κρατουμένων προς τα διάφορα τμήματα της φυλακής γίνεται προσπάθεια να διερευνηθούν οι ανάγκες τους, οι προτάξεις και επιδιώξεις τους, οι διάφοροι τρόποι που χρησιμοποιούν για να τις προωθήσουν ή να τις επιβάλουν, οι άτυπες ή μη μορφές αντίστασης προς το καταπιεστικό σύστημα της φυλακής. Επιπλέον, διερευνάται ποιό είναι το υλικό που χρησιμοποιείται γι' αυτά τα αιτήματα; Ποιά η γλώσσα και ποιό το ύφος τους; Αλλά και ποια είναι η μορφή της διαχείρισης των αιτημάτων αυτών από την εν λόγω υπηρεσία: Πού κατατίθενται και πού καταλήγουν; Πώς τα υποδέχονται οι τοπικοί θεσμικοί φορείς της;

Επίσης εισχωρώ και σε περαιτέρω σχετικά θέματα, χωρίς να τα εξαντλώ. Ποιος/ποια απαντά στα αιτήματα; Τα ικανοποιούν; Αδιαφορούν γι' αυτά ή όχι; Μήπως τελικά τα φοβούνται; Ποια η σχέση τους με τον εξευμενισμό της «φυλακής-τέρατος»; Είναι για την διοίκηση τα αιτήματα αυτά ένας τρόπος διείσδυσης στους θαλάμους των κρατουμένων; Ακόμη, μέσω μελέτης περιπτώσεων γίνεται προσπάθεια ανίχνευσης του υποκειμένου «μιαρός κρατούμενος», των ορίων των σχέσεων των κρατουμένων μεταξύ τους αλλά και με τους υπαλλήλους και εξωτερικούς επισκέπτες. Τί είναι, π.χ., ο «κρατούμενος-κάρβουνο»;

Στις 10 Μαρτίου του 2000 παρουσιάστηκα, ορκίστηκα και, από την επόμενη ημέρα, ανέλαβα υπηρεσία στο Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων (ΚΑΤΚ) Ελεώνα² Θηβών, ως σωφρονιστικός υπάλληλος, του κλάδου φύλαξης. Όμως, η παρουσία μου εκεί διήρκεσε ελάχιστους μήνες, γιατί η φιλόδοξη, κλειστή δομή απεξάρτησης δεν ήταν έτοιμη να ξεκινήσει τη λειτουργία της. Για το λόγο αυτό, τοποθετήθηκα στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας. Μια αγροτική φυλακή περίπου 3.000 στρεμμάτων, στη βορειοδυτική πλευρά της τοπικής κοινότητας Αϊδινίου του Δήμου Βόλου, στο νομό Μαγνησίας.

Το προηγούμενο βράδυ, πριν παρουσιαστώ στην Κασσαβέτεια, θυμάμαι δεν μπορούσα να κοιμηθώ. Θύμωνα με τον εαυτό μου, λέγοντας πως «δεν είναι δυνατόν να είμαι αγχωμένος για έναν χώρο που τον γνωρίζω από μικρό παιδί». Γεννήθηκα και μεγάλωσα στα σπίτια των υπαλλήλων της, ο πατέρας μου ήταν και αυτός υπάλληλος στο ίδιο Κατάστημα. Το πατρικό μου σπίτι είναι στο Αϊδίни και έχει οπτική επαφή με το Κατάστημα. Έπαιζα μπάσκετ από μικρός με τους εξωτερικούς κρατούμενούς της, είμαι εντέλει «παιδί» αυτής της φυλακής.

Η νύχτα εκείνη έφυγε, η μέρα ξημέρωσε, αρκετά χρόνια πέρασαν και όλα σχεδόν στην Κασσαβέτεια. Η εργασία μου εκεί περιελάμβανε την συνοδεία ομάδων εργασίας κρατουμένων στα κτήματα της φυλακής, την φύλαξη σε σκοπιά, την μεταφορά των κρατουμένων στα διάφορα τμήματα του Καταστήματός, όπως στο Ιατρείο, στη Διεύθυνση κλπ., τον έλεγχο καθαριότητας των κρατουμένων στους θαλάμους και τους υπόλοιπους χώρους του Καταστήματος. Επτά χρόνια μετά, τοποθετήθηκα στο λογιστήριο και στη συνέχεια στη γραμματεία. Στα νέα μου καθήκοντα, μπόρεσα να έρθω σε μεγαλύτερη επαφή με την διοίκηση και να κατανοήσω τις δομές ενός σωφρονιστικού ιδρύματος, την ποικιλία των συμπεριφορών των ίδιων των κρατουμένων αλλά και τον τρόπο αντιμετώπισής τους από τα διάφορα τμήματά της και τους φορείς εξουσίας της. Η όλη μου επαγγελματική πορεία, η ροή και εξέλιξη της θεσμικής μου θέσης, αλλά και οι θεωρητικές γνώσεις της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, θεωρώ ότι μου προσέφεραν τη δυνατότητα μιας συνολικής πολύπλευρης θέασης του εν λόγω Καταστήματος, των δομών και των ανθρώπων του. Βασική προϋπόθεση γι' αυτό υπήρξε η προσωπική επιθυμία να παρατηρώ τις συμπεριφορές των ανθρώπων και να ακούω την ιστορία των εγκλείστων.

² Ελεώνας Θηβών: το τοπωνύμιο προέρχεται από τη λέξη «έλεος» (εξ ου και η «ανορθογραφία» του -ε-), που φώναζαν οι ηττημένοι Θηβαίοι προς τον Αλέξανδρο Γ' για να γλυτώσουν. Η περιοχή του κάμπου του Ελεώνα είναι ο χώρος διεξαγωγής της μάχης του Μ. Αλεξάνδρου με τους Θηβαίους, το 335 π.Χ., που οδήγησε στην κατάληψη και την ολοκληρωτική ισοπέδωση της Θήβας.

Η διαδικασία αυτή συνέβαινε, με μεγαλύτερη συχνότητα, την εποχή που υπηρετούσα στη φύλαξη και συγκεκριμένα κάθε φορά που ήμουν στην σκοπιά της Νέας Πτέρυγας Ανηλίκων. Η συγκεκριμένη σκοπιά, αν και είναι τοποθετημένη με λάθος τρόπο και σε λάθος σημείο, όσον αφορά την ασφάλεια και τη σωστή φύλαξη του χώρου, αποτελεί ιδανικό τόπο επιτόπιας παρατήρησης. Είναι δηλαδή στο κέντρο του προαύλιου και πολύ χαμηλά, μόλις ένα μέτρο πιο ψηλά από την επιφάνειά του (σαν την καλύβα του ανθρωπολόγου, στην άκρη του χωριού που ερευνά). Μια μόνο σίτα την χωρίζει από το προαύλιο των κρατουμένων, παρέχοντας ανεμπόδιστη οπτική και ακουστική πρόσβαση σε όλη την επιφάνειά του. Το γεγονός αυτό μου παρείχε -χωρίς τότε να το συνειδητοποιώ καν- την δυνατότητα, για επτά ώρες την ημέρα, μιας ιδιότυπης εμπειρίας συμμετοχικής παρατήρησης και καθημερινών «συνεντεύξεων», που αποτέλεσε το σημείο εκκίνησης της διαδικασίας προσέγγισης του κρατούμενου – άλλου, που τελικά οδήγησε σε εκείνη την διαπροσωπική και διαπολιτισμική συνάντηση, που κατά τον Clifford (1982:144), παράγει εν τέλει εθνογραφία.

Η «Ανατολική Σκοπιά», η οποία αν και είναι «λάθος» τοποθετημένη, υπαλληλικά, υπήρξε «τέλεια» σχεδιασμένη, ερευνητικά.

Όπως υποστηρίζει η Jewkes (2012:72), αυτή η ενσυναίσθηση, η προσωπική εμπλοκή και το βίωμα μπορούν να ενεργήσουν ως καταλύτης ενεργοποίησης δυνάμεων ώθησης της προσωπικής εμπλοκής και αναζήτησης της γνώσης. Όλη αυτή η διαδικασία με βοήθησε να καταλάβω την ποικιλία των διαφορετικών οπτικών των κρατουμένων σε διάφορες καθημερινές έννοιες όπως η κατανόηση και ερμηνεία του

χρόνου εγκλεισμού, των κοινωνικών συμβάσεων και των ορίων ηθικής, την διαχείριση του εαυτού και του σώματος, τις μορφές αντίστασης και αντίδρασης σε έναν καταπιεστικό θεσμό εξουσίας που τους καταδυναστεύει. Η δύσκολη θέση του εγκλείστου, η ταλαιπωρία του κάποιες φορές από τους εκάστοτε τοπικούς φορείς εξουσίας και η προσπάθειά του να διαχειριστεί και να καταφέρει να προωθήσει τα συμφέροντά του σε συνθήκες εγκλεισμού, οδήγησε, μορφοποίησε και διαμόρφωσε την επιθυμία μου να ασχοληθώ με την εκπόνηση ανθρωπολογικής επιτόπιας έρευνας στο Κατάστημα που υπηρετώ, όταν έγινα δεκτός στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών του τμήματος όπου φοίτησα.

Η παρούσα εργασία είναι η αποκρυστάλλωση αυτής της επιθυμίας, που επιπλέον έχει σκοπό να συνεισφέρει στην διεύρυνση της ανθρωπολογικής γνώσης στο δύσκολο προσβάσιμο πεδίο της φυλακής (Lorna Rhodes 2001: 66, Wacquant 2002:385, Counha 2014:218), και ειδικότερα των ελληνικών φυλακών, με δεδομένη την περιορισμένη παρουσία ανθρωπολογικών ερευνών για τον χώρο. Η ανθρωπολογική έρευνα, ως κοινωνική επιστήμη, παρέχει ένα πλούτο αναλυτικών εννοιών στον ερευνητή, κάθε φορά που εστιάζει την προσοχή της στα θέματα των καθημερινών πρακτικών των υποκειμένων, των δομών των κοινωνιών, των σχέσεων εξουσίας, του τρόπου θέασης του κόσμου και των διαφορετικών επιλογών βίωσης της καθημερινότητας σε κάθε κοινωνία, ομάδα, υπο-ομάδα, επίσημη κουλτούρα ή υποκουλτούρα. Με την χρήση των αναλυτικών εργαλείων που η επιστήμη της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας μου προσφέρει, θα επιδιώξω να αναλύσω και να απαντήσω στα ερωτήματα της παρούσας έρευνας, με σκοπό να φωτιστούν κάποιες όψεις των πρακτικών των υποκειμένων που διαβιούν ή εργάζονται στην αγροτική φυλακή της Κασσαβέτειας.

Τελικά, μέσω της συγκεκριμένης εργασίας, επιχειρείται να δομηθεί μέρος του ψηφιδωτού του εγκλείστου, των θέλω του, των επιθυμιών του, της κοσμοαντίληψής του, των σχέσεών του με τους όμοιούς του και τους άλλους, αλλά παράλληλα να επιχειρηθεί η κατανόηση του τρόπου που λειτουργεί μια αγροτική φυλακή, πως διαρθρώνεται, ποιοι είναι οι πραγματικοί φορείς εξουσίας της, πως κατανέμει στον χώρο τους τροφίμους της και πως υπολογίζει τον χρόνο τους. Η όλη διαδικασία ευελπιστώ να συμβάλει στην ανάδειξη της γνώσης της κατάστασης του «να είσαι κρατούμενος» και στη γνώση των υποκειμενικοτήτων που διαμορφώνονται και κυβερνώνονται από την κατάσταση αυτή. Μέσω της ανάδειξης της συνθετότητας της γνώσης αυτής, μακριά από τις δημοσιογραφικές στερεοτυπικές υπερβολές, και μιας

φυλακής συνδεδεμένης με τους ανθρώπους της περισσότερο και όχι μόνο με τα υλικά μέσα πανοπτισμού της, τις κάμερες, τα τείχη και κάγκελά της.

Προσπαθώντας να κάνεις τη διανομή του φαγητού, σε λευκό τοπίο, άθελά σου δημιουργείς καλλιτεχνικές φωτογραφίες.

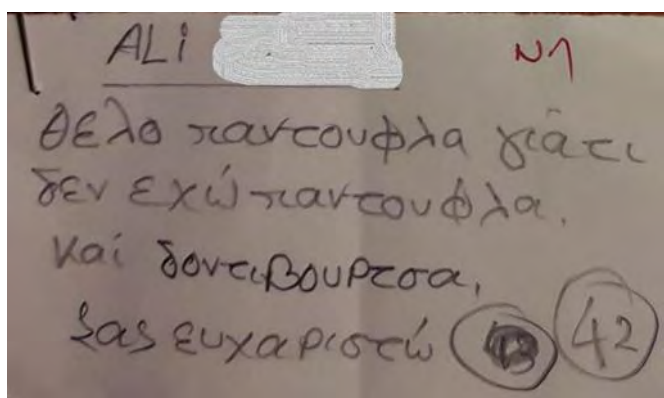
1.2 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Ως ερευνητικό πεδίο, η φυλακή διαμορφώθηκε στις ανθρωπιστικές επιστήμες κυρίως από την επιρροή του θεμελιώδους έργου του Michael Foucault, *Surveiller et Punir* (1975), ή *Επιτήρηση και τιμωρία* (1976, 1989, 2011). Σε αυτό το εμβληματικό έργο, ο Γάλλος φιλόσοφος περιγράφει την μετάβαση της ποινικής δικαιοσύνης από την «τέχνη της αφόρητης οδύνης» του βασανισμού των καταδίκων, στην «οικονομία της αναστολής των δικαιωμάτων» (Foucault 2011:19). Τα σώματα γίνονται «στόχος για νέους μηχανισμούς εξουσίας» (ό.π.:177), «αντικείμενα ελέγχου της εξουσίας», γίνονται «πειθήνια σώματα» (ό.π.:157-158), που υποτάσσονται σε προκαθορισμένα πρότυπα. Εισήγαγε τον όρο του πανοπτισμού, διευρύνοντας το αρχιτεκτονικό σχέδιο φυλακής «Πανοπτικόν» του Jeremy Bentham, όπου η πειθαρχία είναι πανταχού

παρούσα, «δημιουργώντας ομοιογενή αποτελέσματα εξουσίας», που «η εξαναγκαστική της δύναμη» διαπερνά πλέον όλη την κοινωνία (ό.π.:231).

Εξίσου βασικά αναγνώσματα αποτελούν οι κοινωνιολογικές έρευνες των εκπροσώπων της Σχολής του Σικάγο, δηλ. Donald Clemmer, *The Prison Community* (1940), Graham Sykes, *The Society of Captives* (1958), J. Irwin & D.R. Cressey, *Thieves, Convicts and the Inmate Culture* (1962), James Jacobs, *Stateville: The Penitentiary in Mass Society* (1977). Κάνοντας χρήση ποιοτικών μεθόδων στην έρευνά τους, εστίασαν στη μελέτη του θεσμού της φυλακής αλλά και στις ιστορίες ζωής των κρατουμένων.

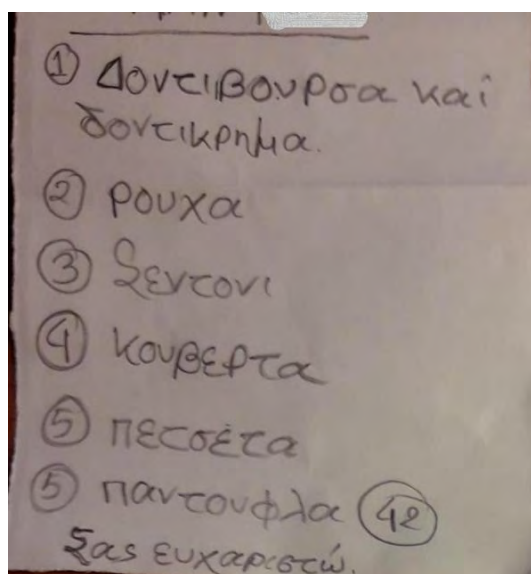
Ειδικά ο Sykes (1958:vii) προσπάθησε να εξετάσει την φυλακή του New Jersey ως λειτουργικό κοινωνικό σύστημα που μπορεί να διασαφηνίσει τις ιδέες μας για τον άνθρωπο και τη συμπεριφορά του, χωρίς να εισέλθει σε κρίσεις είτε υπέρ είτε κατά του εγκλεισμού, αποφεύγοντας έτσι να συμμετάσχει σε αντίστοιχες συζητήσεις της εποχής του. Ασχολείται με την διαπλοκή των σχέσεων

εξουσίας (ό.π.:47) και διερευνά που επιδιώκει να εδράζεται η εξουσία αυτή (στην επιβολή της ως Αρχής και στο νόμο) και ποιος είναι ο σκοπός της (άσκηση ελέγχου της φυλακής και καταναγκασμός σε υπακοή των ελεγχόμενων, δηλαδή των κρατουμένων). Η εξουσία όμως αυτή δεν γίνεται εύκολα αποδεκτή από τους κρατούμενους, είναι πάντα προϊόν διαπραγμάτευσης (ό.π.:51), παρατηρεί μάλιστα ότι το σύστημα «ανταμοιβών-τιμωριών» ουσιαστικά δεν μπορεί να λειτουργήσει, καθώς με την έλευση των κρατουμένων στη φυλακή, όλες οι ανταμοιβές θεωρούνται δεδομένες και όντως δίνονται σε όλους. Έτσι οι υπάλληλοι είναι σε μειονεκτική θέση, καθώς με την καλή τους συμπεριφορά οι κρατούμενοι δεν έχουν να κερδίσουν κάτι παραπάνω.

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία, το περιβάλλον της φυλακής παρουσιάζεται ως ένας χώρος περικλειστος, όπου χρειάζεται ιδιαίτερη προσπάθεια για να αποκτήσεις πρόσβαση και να καταστεί πεδίο. Έτσι αναφέρεται ότι παραμένει «δομικά και γραφειοκρατικά κλειστός στο δημόσιο βλέμμα και τον ακαδημαϊκό ερευνητή» (Reiter 2014: 417). Μάλιστα ο Wacquant (2002:382-385) αναδεικνύει μια ζοφερή εικόνα αδυναμίας διείσδυσης των κοινωνικών επιστημόνων στα Καταστήματα Κράτησης της

Αμερικής. Το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, πραγματοποιήθηκε μια θεμελιώδης στροφή του Σωφρονιστικού Συστήματος των Ηνωμένων Πολιτειών, από ένα «μητριαρχικό, ημι-προνοιακό», προς ένα «πατερναλιστικό», κατασταλτικό κράτος, οδηγώντας σε εκτόξευση του πληθυσμού των κρατουμένων από τους 380.000 τροφίμους το 1975, στο ένα εκατομμύριο το 1990 και σε πάνω από έξι εκατομμύρια το 2002. Η ιλιγγιώδης αυτή διόγκωση του πληθυσμού των εγκλείστων, όπως παρατηρεί, δεν συνοδεύτηκε από αντίστοιχη αύξηση ερευνών, αντίθετα υπήρξε ουσιαστικά απουσία τους, τη στιγμή ακριβώς που υπήρχε «επείγουσα ανάγκη, τόσο για

επιστημονικούς όσο και για πολιτικούς λόγους». Κατά τον ίδιο, αυτή η έλλειψη καταγράφεται και στην ανασκόπηση της Lorna Rhodes (2001), όπου «η αδυναμία των υλικών την αναγκάζει να αναμειγνύει δημοσιογραφικές αναφορές και επιστημονικές μελέτες [...] Η ενότητα “Εισαγωγή στη φυλακή: Ανθρωπολογία” δεν καταλαμβάνει ούτε δύο σελίδες και απαριθμεί συνολικά τρεις μονογραφίες πεδίου, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν τη

δεκαετία του 1980 και μία που δεν βασίστηκε σε επιτόπια έρευνα [...] Το αποτέλεσμα αυτής της ανασκόπησης είναι ότι η εθνογραφία της φυλακής στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι απλά είδος απειλούμενου με εξαφάνιση, αλλά ουσιαστικά εξαφανισμένο» (Wacquant 2002:385). Με την άποψη αυτή του Wacquant (2002:382-385), συμφωνεί ουσιαστικά και η ίδια η Rhodes, στην ίδια αυτή ανασκόπησης της, όταν παραδέχεται την μικρή ενασχόληση της Ανθρωπολογίας με τις φυλακές και την συντριπτικά παραγωγικότερη έκδοση ερευνών άλλων κλάδων, όπως η ψυχιατρική, η ψυχολογία, η κοινωνιολογία, η εγκληματολογία, η σύγχρονη φιλοσοφία σχετικά με την διερεύνηση του εγκλήματος, της τιμωρίας του και την διαμόρφωση των Καταστημάτων Κράτησης κατά τον 19^ο αιώνα (2001: 66).

Η δυσκολία εισδοχής στο χώρο της φυλακής, έρχεται να αναδείξει την πρακτική κάποιων ερευνητών να αλλάζουν τον τρόπο προσέγγισής τους στο πεδίο, υιοθετώντας την πρακτική απόκτησης κάποιας θεσμικής θέσης στη δομή της φυλακής που επιδιώκουν να εξετάσουν. Είναι οι λεγόμενοι «εσωτερικοί ερευνητές» ή «ερευνητές – insiders», άνθρωποι που δεν δίστασαν να εργαστούν, κυρίως, ως σωφρονιστικοί

υπάλληλοι με σκοπό να καταφέρουν να δουν την κατάσταση των φυλακών από μέσα. Έως την δεκαετία του 1980, κατά κύριο λόγο στην Αμερική, η έρευνα στα Καταστήματα Κράτησης είχε στηριχθεί, τόσο στην κοινωνική Ανθρωπολογία, όσο και στους άλλους επιστημονικούς τομείς, στους λεγόμενους «εξωτερικούς» ερευνητές των φυλακών. Αυτοί είναι ερευνητές που δεν έχουν κάποια επαγγελματική εμπλοκή με το Κατάστημα Κράτησης, πέραν της επιστημονικής τους ιδιότητας. Στη δεκαετία του 1980 όμως, αυτό φάνηκε να αλλάζει όταν παρουσιάστηκαν κάποιες εθνογραφικές μονογραφίες, διαφορετικής πρόσβασης στο πεδίο, στις οποίες οι ανθρωπολόγοι έγιναν οι ίδιοι εσωτερικοί (insiders) πληροφορητές, ανεβάζοντας κατά την Rhodes (2001:73) σε δυναμική την ευαισθησία του ανθρωπολόγου. Σε μία από αυτές τις μονογραφίες, με τίτλο *Warehousing Violence* (Fleisher 1989), ο ερευνητής ζήτησε από το γραφείο υποστήριξης των φυλακών να γίνει σωφρονιστικός υπάλληλος στο Ομοσπονδιακό Σωφρονιστικό Ίδρυμα

Ο διάδρομος του ισόγειου της Πτέρυγας ανηλίκων του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετίας

Lompoc της Καλιφόρνια. Αργότερα, αναστοχαστικά, περιέγραψε τις πρώτες του εντυπώσεις στο πεδίο, ως θεσμικός παράγοντάς του, αναφέροντας ότι εκείνη την περίοδο όταν «άρχισα να σκέφτομαι τον εαυτό μου σαν σωφρονιστικό υπάλληλο, ένιωθα χαμένος, ό,τι έκαναν οι φύλακες και ό,τι έκαναν οι κρατούμενοι μου φαινόταν εντελώς λάθος» (1989:112). Στο έργο του αυτό, ο Fleisher υποστηρίζει ότι οι φυλακές αποτελούν «αποθήκες» όπου στοιβάζεται η βία, αλλά από την άλλη, προσφέροντας κάποια αισιοδοξία, θεωρεί ότι οι ιδιωτικές «κερδοσκοπικές» φυλακές, με καλή διαχείριση, μπορούν να μετατραπούν σε μια «ειρηνική» λύση κατά της βίας ακόμη και σκληρών κρατουμένων.

Το 1986, ο James W. Marquart, δημοσίευσε την έρευνά του «Doing Research in Prison: the Strengths and Weaknesses of Full Participation as a Guard», θέλοντας να μειώσει την απόσταση των ερευνητών από το πεδίο όπου συλλέγονται τα δεδομένα, θεωρώντας ότι η πλήρης συμμετοχή μπορεί να βοηθήσει να περιοριστεί η περιορισμένη γνώση και οπτική των «εξωτερικών» ερευνητών (1986:15). Την Άνοιξη του 1981 και για δεκαεννέα μήνες εργάστηκε σαν εσωτερικός σωφρονιστικός υπάλληλος σε μια

φυλακή του Τέξας, κάνοντας γνωστή μεν την ιδιότητά του ως πτυχιούχου κοινωνιολόγου, μην αναφέροντας όμως λεπτομέρειες για τα ακριβή ερευνητικά σχέδιά του. Η εργασία του εκεί του παρείχε πλήρη πρόσβαση σε χώρους της φυλακής και σε νοοτροπίες υπαλλήλων και κρατουμένων. Η όλη διαδικασία εισδοχής του στη φυλακή αντιμετωπίστηκε από κρατούμενους και κυρίως τους συναδέλφους του με καχυποψία, καθώς θεώρησαν ότι μάλλον είναι κάποιος πράκτορας του FBI ή κάποιος υπάλληλος του Υπουργείου Δικαιοσύνης, που τοποθετήθηκε στη φυλακή Eastham με σκοπό να ελέγξει την λειτουργία της (ό.π.:17-18). Για να μπορέσει να γίνει αποδεκτός κράτησε χαμηλό προφίλ έδειξε προθυμία, διαλέγοντας να κάνει «τη βρώμικη δουλειά», έως την ημέρα που μπλέχτηκε σε έναν καυγά με ένα κρατούμενο και απέδειξε στα μάτια τους την «ανδρική» του υπόσταση. Συμπεραίνοντας, καταλήγει πως η εξωτερική και εσωτερική έρευνα απαντούν σε διαφορετικά ερωτήματα και η επιλογή της μίας ή της άλλης μεθόδου εξαρτάται από το αντικείμενο της μελέτης. Η πλήρης εσωτερική συμμετοχική παρατήρηση προσφέρει μια εμπειρία οπτικής της ολότητας της ζωής της φυλακής, των πολιτικών που τηρούνται ή καταστρατηγούνται, εικοσιτετράωρης οπτικής των κρατουμένων, αυξάνοντας τη γνώση του ερευνητή. Από την άλλη ο υπαλληλικός του ρόλος, περιορίζει την πρόσβαση του ερευνητή σε κάποιες πληροφορίες και λιγοστεύει την πιθανότητα να υπάρξει ικανότητα επαφής με ομάδες και συμμορίες κρατουμένων. Η έλευση της πληροφορίας αργεί πολύ και ο ερευνητής/η ερευνήτρια πρέπει να αποδείξει ότι την αξίζει. Η ταύτιση ερευνητή και υπαλλήλου εγείρει κάποια ηθικά ζητήματα που επηρεάζουν την πρόοδο της έρευνας. Η γνώση από μέσα μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά χρήσιμη στην διοίκηση της φυλακής όσο και σε υψηλότερα πολιτικά επίπεδα (ό.π.:30).

Στις επόμενες δεκαετίες, δηλ. από το 1990 έως σήμερα, υπάρχει μια καλύτερη εικόνα πρόσβασης της ανθρωπολογικής έρευνας στις φυλακές. Κυρίως στον ευρωπαϊκό χώρο υπήρξαν περιπτώσεις ερευνητών που πέτυχαν πλήρη, απεριόριστη και ανεπιφύλακτη πρόσβαση σε κρατούμενους και χώρους φυλακών (π.χ. Crewe 2009, Cunha 2002 & 2008, Rowe 2011, Ugelvik 2012), όπως αναφέρει η Cunha, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα το μεγάλο ζήτημα της *«προσβασιμότητας για τη βιωσιμότητα μιας εμπεριστατωμένης, μακροπρόθεσμης εθνογραφικής έρευνας, η οποία εξ ορισμού περιλαμβάνει όχι μόνο τις προγραμματισμένες συνεντεύξεις και τις αφηγήσεις, αλλά και τα απαιτητικά, μη επιθυμητά δεδομένα που παρέχονται από το κοντινό βλέμμα, τη μη δομημένη παρατήρηση και τις ανεπίσημες συνομιλίες»* (2014:225).

Κυρίως από το 2000 και έπειτα δημοσιεύονται περισσότερες εθνογραφικές έρευνες εσωτερικών πληροφορητών (insiders) ή αυτοεθνογραφίες, με έμφαση στον εμφανή ή συγκεκαλυμμένο πραγματικό ρόλο του ερευνητή (Cohen & Taylor 1972, Kaminski 2004, Spedding 1999), τον ρόλο επισκέπτη και ερευνητή (Biondi 2010), φοιτητή-ερευνητή και κοινωνικού λειτουργού (Le Caisne 2000, Χριστοδούλου 2008).

Περιμένοντας στην κιγκλίδα της Νέας Πτέρυγας. Δύο νεαροί κρατούμενοι (18 έως 21 ετών) περιμένουν να ακούσουν τα ονόματά τους, για να βγουν στο Σχολείο. Στην πόρτα αριστερά, είναι ανοικτό το πορτάκι και δίνεται το πρωινό από τα διπλανά μαγειρεία.

Το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, επίσης, υπήρξε πεδίο ερευνών διάφορων επιστημονικών ειδικοτήτων, προσφέροντας κατά τα τελευταία χρόνια μια αξιολογή παραγωγή ερευνών και βιβλίων που ασχολούνται με το συγκεκριμένο πεδίο. Το βιβλίο των Χαράλαμπου Χαρίτου και Ιουλίας Κανδηλά, «Κασσαβέτεια Γεωργική Σχολή Αϊδινίου 1888-1914» (1997), εκδόθηκε στα πλαίσια των δραστηριοτήτων του Εργαστηρίου Εκπαιδευτικής Ιστορίας του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, με σκοπό την ανακήρυξη «των αποτελεσμάτων ερευνών σχετικά με την ιστορική πορεία της ιδιότυπης επαγγελματικής σχολής», δηλαδή της Γεωργικής Σχολής Κασσαβέτειας (Χαρίτος & Κανδηλά, 1997:7) και προσφέρει σημαντική γνώση για την ιστορική εξέλιξη του τόπου και την αλλαγή χρήσης του από Γεωργική Σχολή σε Αγροτική Φυλακή, την

δημογραφική εξέλιξη της Κασσαβέτειας και του Αϊδινίου και την εκπαιδευτική κατάσταση στον συγκεκριμένο τόπο, διαχρονικά. Επίσης, το 1998 εκδόθηκε ένα συλλογικό έργο: «Κασσαβέτεια. Το χρονικό μιας βιβλιοθήκης στη φυλακή ανηλίκων» (1998), όπου εξιστορείται η ίδρυση της Βιβλιοθήκης της Κασσαβέτειας, μιας από τις πρώτες σε φυλακές ανηλίκων. Στο συγκεκριμένο βιβλίο παρουσιάζονται και εισηγήσεις θεσμικών φορέων της Κασσαβέτειας, όπως του αείμνηστου Διευθυντή της, Χρήστου Δραγούτσου³ και της Κοινωνικής Λειτουργού, Ιφιγένειας Παπαγεωργίου.

Σημαντική υπήρξε η διδακτορική διατριβή του εγκληματολόγου Παναγιώτη Σχίζα, «Αγροτικές Φυλακές» (2013), όπου παρουσιάζονται οι τέσσερις αγροτικές φυλακές του Ελληνικού Σωφρονιστικού Συστήματος, ο τρόπος λειτουργίας τους, οι γεωργοκτηνοτροφικές δομές και τα εργαστήρια που λειτουργούν, καθώς και η φωνή των εγκλείστων και των θεσμικών παραγόντων τους. Κύριος σκοπός της εργασίας υπήρξε η ανάδειξη της χρησιμότητας των Αγροτικών Φυλακών στο σωφρονιστικό σύστημα, λόγω των καλύτερων συνθηκών διαβίωσης που προσφέρουν, των ευκαιριών νέου επαγγελματικού προσδιορισμού των τροφίμων και της φυλάκισης των κρατουμένων σε καθεστώς ημι-ελεύθερης διαβίωσης, που προάγει την αυτοεκτίμηση και την προσωπικότητά τους.

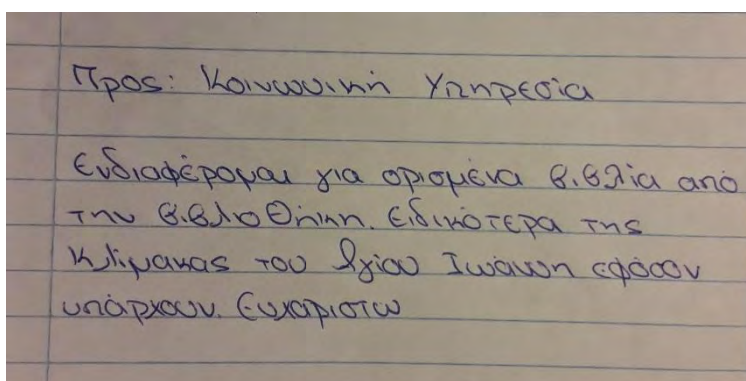
Στον τομέα της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, σημαντική υπήρξε η συμβολή της μεταπτυχιακής εργασίας της Ελένης Χριστοδούλου, «Η δερματοστιξία (TATTOO) ως πολιτισμική πρακτική κρατουμένων του Αγροτικού Σωφρονιστικού Καταστήματος Κασσαβέτειας» (2008), στην οποία διερευνάται η δερματοστιξία ως πρακτική νοσηματοδότησης και συγκρότησης της ανδρικής ταυτότητας και κοινωνικού φύλου, και ως μορφή αντίστασης στην εξουσία της φυλακής.

1.3 Μεθοδολογία έρευνας – Αναστοχασμός (ή «Περί Μπάσκετ»)

Πέρα από το ότι είμαι κι εγώ «παιδί» αυτής της φυλακής, το οποίο άρχισα να θίγω παραπάνω ως σημαντική συνθήκη, θα ήθελα να γίνω, για λίγο, φορμαλιστής εδώ. Κύριο εργαλείο της παρούσας επιτόπιας έρευνας αποτέλεσε η συμμετοχική παρατήρηση, πλήρους συμμετοχής, εσωτερικού ερευνητή (insider), ως μέλους του

³ Ο Χρήστος Δραγούτσος υπήρξε ο πρώτος Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Σωφρονιστικών Υπαλλήλων Ελλάδας (ΟΣΥΕ, 1986) και για πάνω από δέκα χρόνια Διευθυντής του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας. Άνθρωπος συγκεντρωτικός μεν, αλλά άοκνος, με συνεχή παρουσία εντός του Καταστήματος, ηγετική προσωπικότητα, που ενέπνευσε μια συγκεκριμένη κουλτούρα εργασιακού ήθους στο Κατάστημα. Στήριζε τους κρατουμένους και ιδιαίτερα τους ανήλικους με τρόπο που αντλούσε από σχέσεις συγγένειας, ώστε να τον προσλαμβάνουν ως γονεϊκή φιγούρα (τον αποκαλούσαν και «πατέρα/μπαμπά»).

προσωπικού του υπό έρευνα Καταστήματος Κράτησης. Το ερευνητικό εγχείρημα πραγματοποιήθηκε από τον Ιούνιο του 2018 έως και τον Αύγουστο του 2019. Η πρόσβαση κατέστη εφικτή μετά την κατάθεση αίτησης προς το Συμβούλιο Φυλακής του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας, την θετική του εισήγηση, και την αποστολή του αιτήματός μου στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Οι πρωταρχικές συζητήσεις με την επόπτρια καθηγήτρια είχαν ξεκινήσει ήδη από τα τέλη Μαρτίου 2018. Η προκαταρκτική αυτή έναρξη δεν μετουσιώθηκε από μέρους μου σε χρήση «κρυφής παρατήρησης» και των αρνητικών συνδηλώσεων που επισύρει, όπως η έννοια του «ανήθικου» που περικλείει η αδυναμία του μέλους της κοινότητας της φυλακής να ασκήσει το δικαίωμα επιλογής να γίνει ή όχι αντικείμενο ανθρωπολογικής έρευνας (Eriksen 2007:60), καθώς δεν είχε

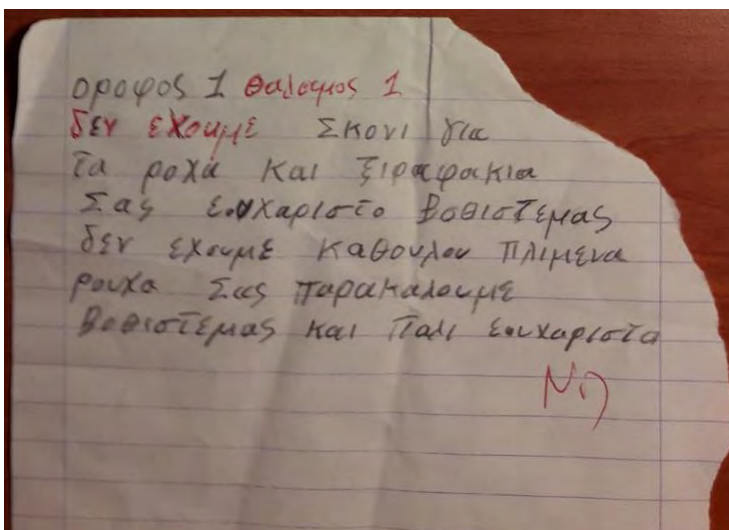
ακόμη οριστικοποιηθεί το ακριβές αντικείμενο της έρευνας. Βλέποντας όμως, εκ των υστέρων τα γεγονότα, θα μπορούσα να πω, πως διεξήγαγα μια συνεχή «κρυφή» παρατήρηση για σχεδόν

είκοσι χρόνια, μέσω του ενδιαφέροντος για τον έγκλειστο και της επαγγελματικής μου ενασχόλησης με αυτόν. Έτσι, σε συντριπτικό ποσοστό, πραγματοποιήθηκε ακούσια από μέρους μου, την εποχή που η ιδέα της πραγματοποίησης της παρούσας έρευνας δεν είχε καν συλληφθεί. Απλώς, τα αποτελέσματα της άτυπης αυτής «κρυφής» παρατήρησης μεταφέρθηκαν στο χαρτί ως σωρευμένη «επαγγελματική εμπειρία». Στην επόμενη φάση, αυτή της διαδικασίας διεξαγωγής της επιτόπιας έρευνας, η «κρυφή» παρατήρηση μετουσιώθηκε σε δομημένη παρατήρηση, «μπολιασμένη» και πλαισιωμένη με το θεωρητικό υπόβαθρο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Γεγονός είναι ότι, από την στιγμή που αποφάσισα την διεξαγωγή της έρευνας και μου δόθηκε η συγκατάθεση του Πανεπιστημίου, κάθε συζήτηση, κάθε ερώτηση και κάθε συλλογή στοιχείων έγινε υπό το φως της γνώσης και συγκατάθεσης των πληροφορητών, της Διεύθυνσης του Καταστήματος και του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Για την αποφυγή όμως οποιασδήποτε επικοινωνιακής δυσλειτουργίας, που θα προκαλούσε «θεσμικές αδράνειες», υπήρξα ιδιαίτερα προσεκτικός στις σχέσεις μου με τους τοπικούς θεσμικούς εκπροσώπους του Κράτους. Ιδιαίτερα κατά τη διαδικασία πρόσβασης σε στατιστικά στοιχεία, βιβλία ακροάσεων κρατουμένων και φυσικά στη

καταγραφή και φωτογράφιση των αιτημάτων τους, που λόγω θέσης, θα μπορούσε να συνεχίζει να μου είναι ανεμπόδιστη· εντούτοις, προτίμησα να «απεκδυθώ» τον θεσμικό μου ρόλο και τις ευκολίες του και να ρωτώ για τα επίπεδα πρόσβασης της έρευνάς μου κάθε φορά. Η σύμφωνη γνώμη της Διευθύντριας της Κασσαβέτειας, σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις, ήταν εξόχως επικουρική.

Προσπάθησα να χρησιμοποιήσω ως κύρια μέθοδο της εργασίας μου, την συμμετοχική παρατήρηση, που αποτελεί για το πεδίο της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας την πρωταρχική μέθοδο συλλογής δεδομένων, ως μια «στρατηγική που βοηθά στην πρόσβαση σε διαφορετικά απρόσιτες διαστάσεις της ανθρώπινης

ζωής και εμπειρίας» (Jorgensen 1989: 23), όπως η εμπειρία του εγκλεισμού. Επέλεξα όμως επικουρικά, και την χρήση άλλων μεθόδων, όπως της συλλογής εγγράφων και αιτημάτων για την προσπόριση των πληροφοριών και της μικρής κλίμακας χρήση των συνεντεύξεων.

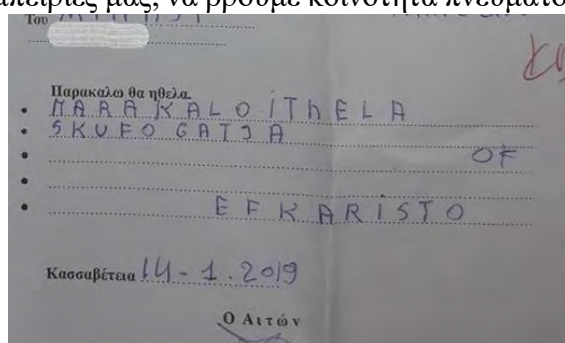
Κατά την Hastrup (1992:117) «η έρευνα πεδίου βρίσκεται ανάμεσα στην αυτοβιογραφία και την ανθρωπολογία» λειτουργεί δηλαδή ως σύνδεση μιας προσωπικής εμπειρίας με το γενικό πεδίο γνώσης. Η σύνδεση αυτή καθιστά τους ανθρωπολόγους ερευνητές «συνέχειες του χώρου που απαρτίζουν». Κύρια προσπάθειά μου υπήρξε η όσο το δυνατό πιο βαθιά είσδυση στο κοινωνικό και πολιτισμικό πεδίο της φυλακής, κυρίως στα πεδία που αποτελούσαν στόχο των ενδιαφερόντων μου.

Η όλη εργασία εντάσσεται στο ρεύμα της «ανθρωπολογίας οίκου»⁴ ακολουθώντας την στροφή των κοινωνικών ανθρωπολόγων των ημερών μας στη

⁴ Είναι πολύ ενδιαφέρουσα η πληθώρα των ονομάτων που εννοιολογούν τον όρο «ανθρωπολογία οίκου», κατά τον Donald Messerschmidt (1981:13). Έτσι, στην εισαγωγή του βιβλίου που επιμελείται, μιλάει για: “A plethora of names”: There are many ways to label anthropology at home. In this book and elsewhere in the literature you will encounter the terms insider research and autoethnography (Chapter 2; βλ. επίσης: Goldschmidt 1977, Hayano 1979), indigenous anthropology (Fahim 1977, Fahim et al. 1980, Messerschmidt 1981), native research (Chapter 4; βλ. επίσης D. Jones 1970, Sordinas 1978), and introspective research (Chapter 9). There are still other descriptive terms, such as endogenous research and incultural research (Maruyama 1969), peer-group research (Cassell 1977), and research competence by blood (Aceves 1978).

μελέτη ευρωπαϊκών κοινωνιών και την «παραγωγή εντόπιων ερευνών από γηγενείς ανθρωπολόγους», με έμφαση στην ανάδειξη τόσο της «φωνής» του ερευνητή, όσο, κυρίως, και της φωνής των ατόμων στα οποία αναφέρεται η εθνογραφία και τις κοινωνικό-πολιτικές συνθήκες που επηρεάζουν την εθνογραφική αφήγηση (Γκέφου-Μαδιανού 1993). Αυτή η κοινή βίωση του ίδιου πολιτισμικού πεδίου ανθρωπολόγου και πληροφορητή δεν αποτελεί απαραίτητα τροχοπέδη της έρευνας καθώς: *«οι ιδιότητες του γηγενούς ανθρωπολόγου, όπως η κοινή γλώσσα, η ιστορία και ο κοινός πολιτισμός ενισχύουν την εσωτερική προδιάθεση και ενόραση του ανθρωπολόγου, ώστε να κατανοεί με μεγαλύτερη ευκολία, απ' ότι ο "ξένος" συνάδελφός του, τις λεπτές νοηματικές αποχρώσεις του λόγου και της δράσης»* (Γκέφου-Μαδιανού 1993:49).

Το καθημερινό βίωμα, η συναισθηματική εμπλοκή του γράφοντα, και η επαγγελματική και ερευνητική ώσμωση με την «μέσα» κοινότητα οδήγησαν την διακύμανση της οπτικής στα πλαίσια της αυτοεθνογραφίας, χρησιμοποιώντας την παρούσα έρευνα «ως μια κοινότητα, όπου μπορούμε να μιλήσουμε από κοινού για τις εμπειρίες μας, να βρούμε κοινότητα πνεύματος και συντροφικότητα» (Ellis 2009: 229-

230). Επιπλέον, η πλήρης συμμετοχική παρατήρηση μέσω της κατοχής ενός θεσμικού ρόλου στο πεδίο (σωφρονιστικού υπαλλήλου-γραμματέα) πέραν του ερευνητικού αναδεικνύει μια σειρά ζητημάτων που

αν και πρέπει εκ των προτέρων να σταθμιστούν είναι δύσκολο στην πράξη να τηρηθούν.

Ο θεσμικός ρόλος, κατά τον Marquart (1986: 30), μπορεί να οδηγήσει σε προκατειλημμένη δειγματοληψία πληροφορητών, οπτικών και θεμάτων. Η αμφισημία υπαλλήλου – ερευνητή ίσως εμποδίζει την αντικειμενική οπτική του και σίγουρα εμποδίζει την ικανότητα του ερευνητή να έρχεται σε επαφή με κάποιες πληροφορίες και ομάδες ή συμμορίες κρατουμένων. Η όλη διαδικασία είναι εξαιρετικά χρονοβόρα μέχρι να επιτευχθεί πρόσβαση και αποδοχή από τους κρατουμένους. Αναδύονται συνεχώς ηθικά ζητήματα για τον ερευνητή. Το πρόβλημα των προσωπικών και επαγγελματικών δεσμεύσεων έναντι των επιστημονικών και κοινωνικών θεμάτων μπορεί να επηρεάσει την ερευνητική διαδικασία. Η ίδια η παρουσία του ερευνητή επηρεάζει τη σκηνή και την εγκυρότητα των δεδομένων. Η προσωπική μου άποψη ταυτίζεται με αυτή του Marquart στο θέμα, με μια μικρή διαφοροποίηση, που

προκύπτει λόγω των διαφορετικών συνθηκών εισδοχής μου στο πεδίο. Θεωρώ δηλαδή, ότι η αποδοχή και η πρόσβαση, σε έναν εσωτερικό ερευνητή, ιδιαίτερα όταν ξεκινά την καταγραφή, μετά από κάποια χρόνια επαγγελματικής ιδιότητας, δύσκολα μπορεί να διαφοροποιηθεί. Ο Marquart, ακολούθησε έναν άλλο δρόμο, εκ των πραγμάτων, εισήλθε στο πεδίο και με τις δύο ιδιότητές του ταυτόχρονα, του επαγγελματία (σωφρονιστικού υπαλλήλου) και του ερευνητή και προσπάθησε να επιτύχει πρόσβαση. Στην δική μου περίπτωση, υπήρχα στον χώρο χρόνια πριν, είχα δώσει δείγματα γραφής του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς μου, τα οποία είχαν αξιολογηθεί θετικά ή αρνητικά από τις ομάδες – στόχους της φυλακής. Άρα, το «συμβολικό κεφάλαιο» που κουβαλούσα είχε διαμορφωθεί πολύ πριν την ερευνητική μου προσπάθεια και μάλιστα ερήμην των κατοπινών μου επιδιώξεων. Ως εκ τούτου, το να «κερδίσω» ή όχι την αποδοχή του πεδίου ήταν μια μάχη που είχε δοθεί καιρό πριν (πιστεύω με επιτυχία). Γι' αυτό, εκ των πραγμάτων, δεν αποτέλεσε αντικείμενο ούτε επιδίωξης, ούτε ιδιαίτερης προσπάθειας στην δική μου περίπτωση.

Εντούτοις, η κατανόηση των παραπάνω περιορισμών, οδήγησαν τη σκέψη, στην κατεύθυνση της ερευνητικής προσπάθειας σε υλικά γραφής των κρατουμένων, όπως αιτήσεις, «χαρτάκια», ευχετήριες κάρτες, χαρακτηριστικά, ως φορείς των αιτημάτων, των επιθυμιών και των επιδιώξεών τους. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η

ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΑΚΡΟΑΣΗ.....
Του Μ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ
.....
Παρακαλώ θα ήθελα,
ΝΑ ΜΟΥ ΠΕΤΕ ΠΟΤΕ ΤΗΛΕΪΟΝΕΙ
Η ΠΟΙΝΗ ΜΟΥ (ΑΝΑΣΤΟΛΗ)
.....
Κασσαβέτεια 92
.....
Ο Αιτών

υπερκέραση των δεσμεύσεων του επαγγελματία και η πρόταξη των αποτελεσμάτων του ερευνητή, μέσω της εστίασης, ίσως, στον πιο σημαντικό, βασικό και κρίσιμο φορέα της φωνής του κρατουμένου, τα «χαρτάκια». Ένας επιπλέον λόγος για τον οποίο επέλεξα να καταγράψω τα χαρτάκια αυτά ως μέσο διάδοσης της «φωνής» του κρατουμένου, ήταν και η παρουσία μου για χρόνια στην Γραμματεία του Καταστήματος. Κάθε φορά που κάποιος ερευνητής, κυρίως εγκληματολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, έρχονταν στη Κασσαβέτεια για έρευνα, ζητούσαν από τα διάφορα τμήματα στατιστικά στοιχεία. Από το δικό μου τμήμα ζητούσαν τις εισροές και αποφυλακίσεις κρατουμένων, το σύνολο των αδειών τους και τις παραβιάσεις αδειών και τα στατιστικά εθνικότητας, ποινών, ηλικιών τους. Από τα άλλα τμήματα το σύνολο των κτηρίων, των πωλήσεων προϊόντων, των ζώων, των στρεμμάτων, των γεωργικών αποδόσεων, των εσόδων και εξόδων. Δηλαδή, επιδίωκαν κυρίως μια

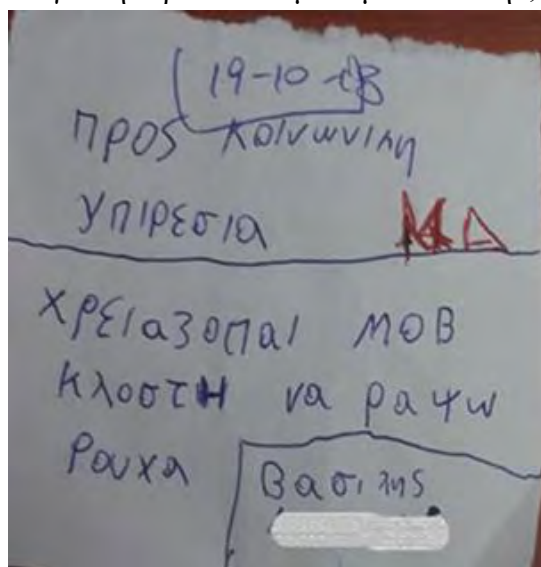
ποσοτική καταγραφή του «έμβιου και άβιου» κεφαλαίου της Κασσαβέτειας. Ο παράγοντας άνθρωπος όμως έμοιαζε πολλές φορές να λείπει. Αυτό το «έλλειμμα» προσπάθησα εδώ να αναδείξω με τα «χαρτάκια», ως φορέα της «φωνής», της «επιθυμίας» των κρατουμένων.

Η «στροφή» αυτή της έρευνας στα αιτήματα, οδήγησε στην εστίαση της ερευνητικής προσοχής, κυρίως, στον τρόπο καθημερινής διαχείρισης του εγκλεισμού του, από το υποκείμενο-«κρατούμενος», το οποίο όμως δεν είναι κάτι μικρό, όπως υποστηρίζω. Αντιθέτως αποτελεί το πρώτο σκαλοπάτι στη θέαση του κρατουμένου-«άλλου» και ένα κάλεσμα μεγαλύτερης ανθρωπολογικής ενασχόλησης με το πεδίο φυλακή και τα «αιτήματα και αισθήματα» του κρατουμένου, από την επιστήμη της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.

Η συλλογή αυτών των αιτημάτων και των «χαρτιών» των κρατουμένων υπήρξε ανεμπόδιστη. Για την ακρίβεια, δέχτηκα μεγάλη βοήθεια από τους συναδέλφους των διάφορων τμημάτων και ιδιαίτερα από το τμήμα της Κοινωνικής Υπηρεσίας, που μου κρατούσε το σύνολο των αιτημάτων για διαλογή και φωτογράφιση. Επιπλέον, η Διευθύντρια, κ. Ευμορφία Σαμαρά, μου προσέφερε κάποια «χαρτάκια» από την προσωπική της συλλογή με μηνύματα των κρατουμένων, καθώς και φωτογραφίες από το αρχείο φωτογραφιών του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, όπου φαίνονται πτυχές των αγροτικών και βιοτεχνικών ασχολιών των κρατουμένων. Αλλά και οι άμεσοι συνάδελφοι, της γραμματείας, υπήρξαν πληροφορητές των εμπειριών τους και συζητητές συγκεκριμένων περιπτώσεων που είχαν αντιμετωπίσει και άπτονταν των ερευνητικών μου ενδιαφερόντων.

Η διαδικασία συλλογής και διαχείρισης των αιτημάτων δεν αναλώθηκε στην ολοκληρωτική καταγραφή κάθε αιτήματος που κατατίθεται στην Κασσαβέτεια. Δεν επιδιώχθηκε η ακριβής συνολική καταγραφή τους και η αναγωγή τους σε ποσοστά επί τοις εκατό. Εάν γινόταν αυτό, το σίγουρο είναι ότι το ερώτημα που θα λάβαινε συντριπτικό ποσοστό επί τοις εκατό, θα ήταν προς τη γραμματεία το «εγώ πότε αποφυλακίζομαι;». Αντί αυτού, επιλέχθηκαν τα πιο αντιπροσωπευτικά από αυτά και φωτογραφήθηκαν, με σκοπό να παρουσιαστεί, ει δυνατόν, το σύνολο των διαφορετικών «επιθυμιών» των κρατουμένων και όχι μόνο η συχνότητα κατάθεσής τους.

Θεώρησα, κατόπιν συζήτησης και με την επόπτρια καθηγήτρια, πως δεν έπρεπε να στραφώ στην διαδικασία των συνεντεύξεων με κρατούμενους του Καταστήματος, κυρίως λόγω της θεσμικής μου θέσης, που θα εμπόδιζε ίσως την ειλικρινή τοποθέτησή τους. Για το λόγο αυτό, η μοναδική συνέντευξη με κρατούμενο, που για την έρευνα ονομάσαμε «Βασίλη», έγινε από προσωπική επιλογή, με σκοπό να

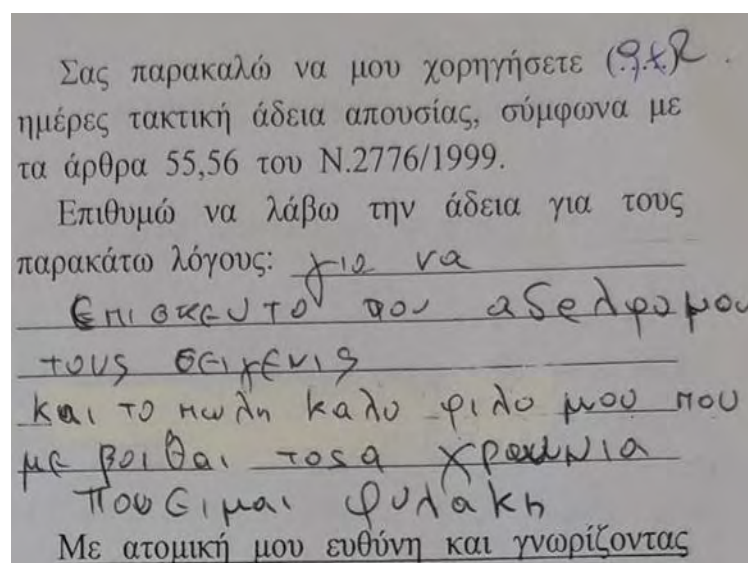
διερευνηθούν κάποιες πτυχές των συμπερασμάτων μου ως προς την ταύτιση ή όχι με απόψεις κρατουμένων. Η συγκεκριμένη συνέντευξη, η οποία καταγράφηκε ηλεκτρονικά δεν χρησιμοποιήθηκε διεξοδικά, αλλά επικουρικά στην εργασία, για την αναλυτική πλαισίωση των αιτημάτων των κρατουμένων και του ποιοτικού ελέγχου της σωστής ή όχι ερμηνείας τους από τον

ερευνητή. Επιπλέον έγιναν και πέντε «θεσμικές» συνεντεύξεις με την Διευθύντρια του Καταστήματος, κ. Ευμορφία Σαμαρά, τις Κοινωνικές Λειτουργούς κκ Τζένη Ποζιοπούλου και Χριστίνα Τιμπλαλέξη, με τη γραμματέα κ. Κατερίνα Λαμπρίδη, με τον αρχιφύλακα κ. Χρήστο Ξυδόπουλο και με τον γεωπόνο, κ. Δημήτρη Χριστάλη, οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για να «επιχρίσουν» επιπλέον τα αντίστοιχα υποκεφάλαια («στη Διευθύντρια», «στη Γραμματεία», «στην Κοινωνική Υπηρεσία» κλπ.).

Στην καταγραφή και την ανάλυση των δεδομένων που συλλέχθηκαν δεν θεωρήθηκε επιτακτική η χρησιμοποίηση των αναλυτικών εννοιών του φύλου, της θρησκείας και της εθνικότητας του κρατουμένου. Το θέμα του φύλου, εκ των πραγμάτων, δεν εξυπηρετούσε -σε πρώτο επίπεδο- τις ανάγκες της εργασίας, καθώς το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας φυλάσσει μόνο άνδρες κρατούμενους. Στις περιπτώσεις σχέσεων μεταξύ κρατουμένων και υπαλλήλων, αποφεύχθηκε επίσης ο προσδιορισμός του φύλου των πρωταγωνιστών και η φυλακή που έλαβε χώρα το συμβάν, με σκοπό την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων. Χρήση της βιβλιογραφίας του φύλου έγινε κυρίως στις περιπτώσεις απόδοσης έμφυλων ρόλων και της εννοιολόγησης μιας εργασίας ως ανδρικής ή γυναικείας. Το θέμα της εθνικότητας και της θρησκείας αναδείχθηκε περιπτωσιολογικά, κάθε φορά που ανιχνεύονταν η επίδρασή τους στην κατάθεση ενός συγκεκριμένου αιτήματος. Κάτι τέτοιο συνέβη, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις αιτημάτων για παροχή επικουρικών ειδών για την προσευχή του

Ραμαζανιού και την τήρηση νηστειών από τους κρατούμενους ή στην περίπτωση απόδοσης έμφυλων ρόλων και εννοιολόγησης μιας εργασίας ως γυναικεία ή όχι.

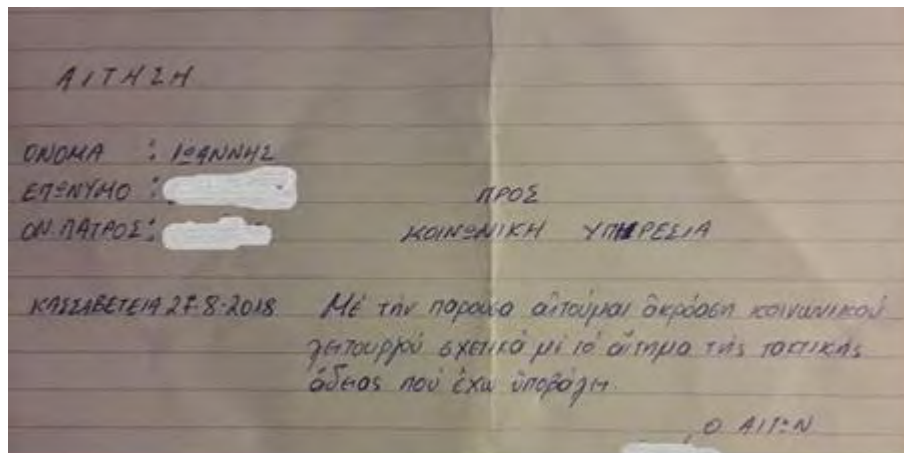
Η όλη διαδικασία συλλογής, καταγραφής και ανάλυσης των δεδομένων της έρευνας, εισδοχής και απομάκρυνσης από τους διαφορετικούς ρόλους του ερευνητή, του υπαλλήλου, του παρατηρητή, προσπάθειας κατανόησης, ερμηνείας, ενσυναίσθησης, βίωσης της ζωής της φυλακής, υπήρξε μια συνεχής, επίπονη αλλά συνάμα συναρπαστική διαδικασία παραγωγής ακαδημαϊκής γνώσης. Μιας γνώσης που ήταν σφικτά δεμένη με το πρόβλημα της διαχείρισης της «εμπλοκής» μου ως ερευνητή (Bourdieu 2006:30-31) και της προσπάθειας προσαρμογής μου στις επιταγές των

Σας παρακαλώ να μου χορηγήσετε (9.4.2020) ημέρες τακτική άδεια απουσίας, σύμφωνα με τα άρθρα 55,56 του Ν.2776/1999.
Επιθυμώ να λάβω την άδεια για τους παρακάτω λόγους: για να επισκευτο τον αδελφό μου τους θείους και το ηρώδη καλο φίλο μου που με βριθαι τος α χρεωνια που σιμαι φυλακη Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας

παραδόσεων της Σχολής του Σικάγο, περί αποστασιοποίησης, για να αποφευχθεί η περίπτωση να γίνω «αυτόχθονας» (βλ. «no going native») (Lapassade 2006:13-32). Οφείλω όμως να αποδεχτώ ότι παρά την προσωπική μου επιμονή και την

πολύχρονη παραμονή μου στο πεδίο, νοιώθω ότι υπήρξα στην πραγματικότητα ένα «διπλά περιθωριακό» άτομο, ζώντας «ταυτόχρονα σε δυο κόσμους σκέψεις και αξιών» δύσκολα να συμφιλιωθούν (Pritchard 1976:243). Υπήρξε διαρκής η «έγνοια» αποστασιοποίησής μου, παρόλο που η οπτική είναι σίγουρα, στο ελάχιστο ελπίζω δυνατό, η οπτική του υπαλλήλου, επηρεασμένη από τον θεσμικό μου ρόλο. Είναι κάτι που γνώριζα εξ αρχής. Ακόμη και ένα από τα κύρια ερωτήματά μου, να διερευνήσω την πληροφορία του κρατούμενου και το πως αυτή διαχέεται στα θεσμικά τμήματα της φυλακής, ουσιαστικά μοιάζει να θέλει να απαντήσει σε ζητήματα της διοίκησης και όχι μόνο στις ανάγκες του κρατούμενου.

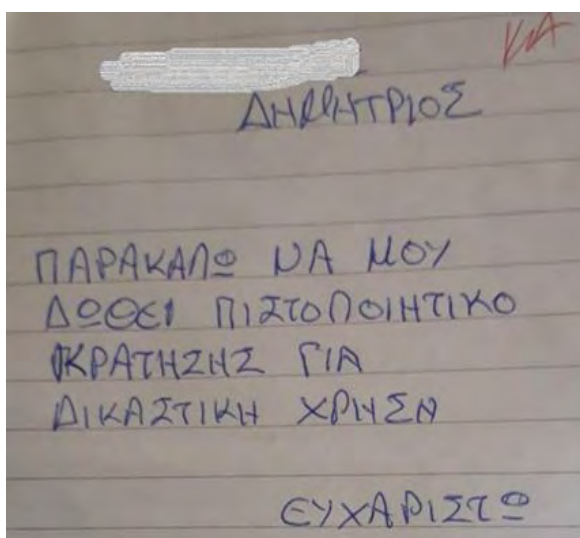

Παρόλα αυτά, υπήρξε ειλικρινής προσπάθεια να κρατηθούν οι ερευνητικές αποστάσεις και προς τις δύο κύριες ομάδες, προσπαθώντας να αποφύγω με κάθε τρόπο να «εγκλωβιστώ στο πεδίο, εντασσόμενος στην άλλη πλευρά» (Thomas 1993:46), έχοντας πάντα στο νου την παρατήρηση της Γκέφου-Μαδιανού (2011:371) για τον κίνδυνο, κατά την Ανθρωπολογία οίκου, τα συμπεράσματα του ανθρωπολόγου να ταυτιστούν, από τους άλλους, με τα συμφέροντα μιας ορισμένης ομάδας πληθυσμού της κοινότητας που μελετά, φέρνοντάς τον σε αντιπαράθεση με μια άλλη ομάδα μελέτης. Για το λόγο αυτό προσπαθούσα συνεχώς να αποφύγω ακόμη και την «υπόνοια» ταύτισης με την μία ή την άλλη ομάδα πληθυσμού της φυλακής, κυρίως, με αυτή των υπαλλήλων. Η επιτυχής ή όχι όμως τήρηση της απόστασης εμπλοκής δεν μπορεί εν τέλει να αξιολογηθεί από εμένα, καθώς ισχύει, νομίζω, η άποψη της Kirsten Hastrup (1992:117) ότι «παρά την προετοιμασία του/της εθνογράφου, όταν ξεκινά η εμπλοκή του/της στο “δράμα” της έρευνας πεδίου, τελικά δεν θα μπορέσει να εφαρμόσει στο τέλος την πολυπόθητη “σωστή απόσταση”». Έτσι, το προσωπικό μου «εκκρεμές» κυμάνθηκε από την ευνοϊκή οπτική της δύσκολης κατάστασης των κρατουμένων, λόγω ενσυναίσθησης και της ανθρωπολογικής θέασης των πραγμάτων, έως την «συντεχνιακή» δικαιολόγηση υπαλληλικών πρακτικών. Άρα, μπορώ μόνο να ισχυριστώ, ότι υπήρξε ειλικρινής προσπάθεια να επιδείξω αντικειμενικότητα και ότι επιδίωξα «να μην ευνοήσω μια από τις δύο» ομάδες πληθυσμού, με σκοπό μην μπω στον πειρασμό «να θεωρήσω τον εαυτό μου εν τέλει αντικειμενικό» (Bourdieu 2001:32), ώστε να μπορέσω να σταθώ επιστημονικά.

Η όλη αυτή διεργασία συντελέστηκε από την στιγμή της ανάδυσης της νέας μου ιδιότητας ως ερευνητή, που μετέτρεψε τον επαγγελματικό μου χώρο σε πεδίο και τους κρατουμένους και τους συναδέλφους μου σε υποκείμενα/αντικείμενα της έρευνας.

Αυτό ήταν αποτέλεσμα τόσο της νέας οπτικής των άλλων στο πρόσωπό μου, όσο και της προσωπικής επαγγελματικής μου άποψης για τους κρατούμενους και τους υπαλλήλους και τις συμπεριφορές τους, που έπρεπε να φιλτραριστεί, να απογυμνωθεί από την θεσμική, υπαλληλική οπτική, ώστε να αποδοθεί όσο το δυνατόν πιο «αντικειμενικά». Μια επίπονη και δύσκολη εν τέλει διαδικασία. Από την άλλη πλευρά όμως, η χρόνια αυτή παρουσία μου στο πεδίο λειτούργησε εποικοδομητικά, προσφέροντάς μου πρόσβαση και «γνώση από μέσα», καθώς όπως υποστηρίζει και ο Marquart (1986:15), ο/η ευρισκόμενος/η μέσα ερευνητής/ήτρια (insider) «είναι σε θέση να συλλέξει δεδομένα συμπεριφορών που συχνά αποκρύπτονται από άλλους/άλλες ερευνητές πεδίου».

Εκ των πραγμάτων, ήμουν μέρος της ζωής των εγκλείστων, υπάλληλος φύλαξης αρχικά και έπειτα γραμματέας και άρα φορέας μιας εξουσίας που διαφοροποιούνταν μέσα στον χρόνο. Αυτή ακριβώς η προσωπική θεσμική - εμπλοκή στη φυλακή ως σωφρονιστικός υπάλληλος θα μπορούσε να φέρει στην επιφάνεια μια σειρά από κοινά προβλήματα που εμφανίζονται σε ανάλογες έρευνες σωφρονιστικών ιδρυμάτων. Κατά τον Silberman (1995:4) τίθεται θέμα εμπιστοσύνης από τους κρατούμενους εάν γνωστοποιήσουν στον/στην ερευνητή/ήτρια κάτι που εμπεριέχει παράνομη συμπεριφορά από μέρους τους στη φυλακή ή φοβούνται ότι παρόμοιες έρευνες και τα ευρήματά τους θα χρησιμοποιηθούν από τους πολιτικούς για να δικαιολογήσουν πιο περιοριστικές πολιτικές. Ακόμη και η ίδια η νοοτροπία της φυλακής, οι εσωτερικές

πολιτισμικές αξίες και κανόνες που μπορεί να διαφέρουν από αυτών του κόσμου του ερευνητή αποτελούν εμπόδιο. Επιπλέον, και οι Zwerman και Gardner (1986) θέτουν ένα ακόμη εμπόδιο από την θεσμική πλευρά του τοπικού φορέα ή την «από πάνω» παρεμπόδιση και εισβολή τους κράτους στο ερευνητικό έργο, μέσω της προσπάθειας του κράτους «να καθορίσει τη φύση της μελέτης και τις απαιτήσεις του κράτους για πρόσβαση στα δεδομένα». Στην παρούσα εργασία δεν μπορώ να ισχυριστώ ότι υπήρξε κάποια κρατική παρέμβαση στην έρευνά μου, παρά μόνο η λογική πάγια απαίτηση του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τήρηση της επιστημονικής δεοντολογίας, των

προσωπικών δεδομένων και την κατάθεση της εργασίας μου μετά τη λήξη της. Στο θέμα των φόβων των κρατουμένων, υπήρξε προσπάθεια αποφυγής αυτού του ενδεχομένου, μέσω, ουσιαστικά, της μη ύπαρξης συνεντεύξεων, άρα δεν υπήρξε ιδιαίτερη εμπλοκή, λόγω της καταφυγής της έρευνας στα γραπτά τους.

Η παρουσία μου, επίσης, ως υπαλλήλου-ερευνητή σίγουρα «επηρεάζει» και την συμπεριφορά των κρατουμένων, μια διάσταση, την οποία επιχείρησα να υπερκεράσω μέσα από την προσφυγή σε υλικά γραφής και όχι τόσο στην άμεση φωνή του κρατουμένου. Επιπλέον, οι διαστάσεις και οι μορφές της μιαιρότητας βασίζονται κατά κύριο λόγο σε παλαιότερα βιώματα ή συνήθειες πρακτικές που δεν χρειάστηκε να εξεταστούν ή να αναδυθούν άμεσα στο παρόν.

Στην ίδια συλλογιστική, υπάρχει ο φόβος αντιδράσεων της «δικής» μου ομάδας πληθυσμού, κυρίως λόγω της ανάδειξης κάποιων πράξεων και καθημερινών πρακτικών των υπαλλήλων. Αυτό κυρίως μπορεί να συμβεί στο κεφάλαιο της «μιαιρότητας του κρατουμένου», όπου και η υπόνοια διερεύνησης της ύπαρξης συμπεριφοράς ταξινόμησης, οδήγησαν σε αντιπαραθέσεις. Η διεύρυνση της οπτικής, πέρα από το σωφρονιστικό πεδίο και σε άλλους τομείς, όπως τράπεζες, νοσοκομεία κλπ., για να απομακρύνω οποιεσδήποτε υπόνοιες διακριτικής μεταχείρισης, έχουν ως σκοπό να διατηρήσουν την ανάλυση της περίπτωσης στα πραγματικά της επίπεδα.

Μια άλλη παράμετρος, είναι η περίπτωση της αντιμετώπισης επικίνδυνων καταστάσεων του επιτόπιου ερευνητή, όταν διεξάγει έρευνα σε ένα περιβάλλον κινδύνου και δυνητικής βίας, όπως αυτό της φυλακής. Η περίπτωση αυτή «ωθεί τους/τις ανθρωπολόγους ερευνητές/ήτριες στην επινόηση νέων τεχνικών προσπόρισης δεδομένων από το πεδίο» (Kovats-Bernat 2002: 219). Στη δική μου περίπτωση δεν υπήρξε φόβος δημιουργίας επικίνδυνων καταστάσεων σε καμία στιγμή. Σε αυτό συντέλεσε η χρόνια γνώση του πεδίου, η «ήρεμη φύση» της ίδιας της αγροτικής φυλακής, σε μεγάλο βαθμό η κατεύθυνση της έρευνας προς υλικό γραφής («χαρτάκια»), και η ανάλυση και καταγραφή περιπτώσεων που δεν ήταν απαραίτητα πρόσφατες. Η υπαλληλική μου ιδιότητα και η γνώση της κουλτούρας και των συνθηκών του συγκεκριμένου Καταστήματος, με βοήθησαν και στις ελάχιστες περιπτώσεις που θα μπορούσε να προκύψει κίνδυνος, να αποφευχθεί τελικά αυτό το ενδεχόμενο.

1.4 Το κίνητρο, η προσωπική εμπλοκή

Η επαγγελματική μου ενασχόληση με τα Καταστήματα Κράτησης μετρά πλέον, σχεδόν είκοσι χρόνια. Διορίστηκα τον Μάρτιο του 2000 στο ΚΑΤΚ Ελεώνα Θηβών, αρχικά ως Σωφρονιστικός υπάλληλος, του κλάδου φύλαξης. Το ΚΑΤΚ είναι ουσιαστικά μια «όχι και τόσο φυλακή», με την κλασική έννοια. Για την ακρίβεια και στο ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα συμπεριλαμβάνεται στα θεραπευτικά Καταστήματα Κράτησης, μαζί με το Νοσοκομείο και το Ψυχιατρείο Κρατουμένων. Υπήρξε μια φιλόδοξη προσπάθεια του Υπουργείου Δικαιοσύνης να εντάξει στην αντεγκληματική πολιτική ένα ακόμη θεραπευτικό Κατάστημα Κράτησης, στοχοπροσηλωμένο όμως στην αντιμετώπιση μίας και μόνο «ασθένειας», αυτής της εξάρτησης από τις ψυχοτρόπες ουσίες. Η παρουσία μου εκεί υπήρξε βραχύβια, μόλις δύο-τριών μηνών, καθώς αν και υπήρχαν οι κτιριακές δομές και το προσωπικό, απουσίαζαν οι τρόφιμοι του ιδρύματος. Η διαδικασία επιλογής των κρατουμένων και ο καθορισμός των προϋποθέσεων επιλογής τους καθυστέρησε πάνω από ένα χρόνο, με αποτέλεσμα οι υπάλληλοι να διαμοιραστούμε σε διάφορες φυλακές ανά την Ελλάδα. Εγώ τοποθετήθηκα στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας.

Αργότερα, την Άνοιξη του 2001, εκπαιδεύτηκα για δύο μήνες στη Σχολή Σωφρονιστικών Υπαλλήλων Υπουργείου Δικαιοσύνης, στον Κορυδαλλό Αττικής, - όπου εδράζεται το μεγαλύτερο συγκρότημα Καταστημάτων Κράτησης της Ελλάδας- παρέχοντας παράλληλα υπηρεσία στο Νοσοκομείο Κρατουμένων Κορυδαλλού. Το 2002, τοποθετήθηκα και οργανικά στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, στο οποίο εργάζομαι έως και σήμερα. Στον κλάδο της φύλαξης υπηρέτησα επτά συναπτά έτη, έως τον Οκτώβριο του 2007, οπότε και αποσπάστηκα εσωτερικά, από τον αείμνηστο Διευθυντή, Χρήστο Δραγούτσο, στη Διαχείριση του Καταστήματος. Έξι μήνες μετά, τον Απρίλιο του 2008 τοποθετήθηκα στη Γραμματεία, όπου έως και σήμερα υπηρετώ. Τον Μάιο του 2017, έγινε αναγνώριση του πτυχίου μου και μετατάχθηκα στον κλάδο Πανεπιστημιακής Εκπαίδευσης (Π.Ε.) Σωφρονιστικού Ενηλίκων.

Δεν θα μπορούσα να εξαιρέσω την βιωματική μου εμπλοκή στο χώρο, η οποία ταυτίζεται με τα χρόνια που ζω. Υπήρξα γιος σωφρονιστικού υπαλλήλου και μεγάλωσα στις δημόσιες κατοικίες των υπαλλήλων. Το πατρικό μου σπίτι βρίσκεται απέναντι από την Κασσαβέτεια, στο Αϊδίνι και μάλιστα, όταν κάποιες φορές φυλούσα στην δυτική σκοπιά της Νέας Πτέρυγας, θυμάμαι τη μητέρα μου να ανεβαίνει κοντά στη σίτα της περίφραξης, να μου φέρνει καφέ και κουλουράκια και να μου κάνει ένα ιδιότυπο «επισκεπτήριο».

Όταν ήμουν μικρός, κάθε απόγευμα στις έξι, ανέβαινα με το ποδήλατο στην αγροτική φυλακή για να πάρω το φρέσκο - αρμεγμένο γάλα για το σπίτι. Έως ότου το φέρουν από το Βουστάσιο, έκανα αθλοπαιδιές (όπως ανέφερα νωρίτερα) με τους εξωτερικούς κρατούμενους της αποθήκης, τους «λογοτιμήτες», όπως λέγονταν τότε, σε ένα τσιμεντένιο γήπεδο με δύο σιδερένιες μπασκέτες. Τις Παρασκευές το πρωί, το κλειστό βανάκι της φυλακής, καθώς πήγαινε στην διπλανή πόλη, τον Αλμυρό, για την αλληλογραφία, έπαιρνε από τη στάση της πλατείας του χωριού τις κυρίες των υπαλλήλων και εμάς τα παιδιά και μας μετέφερε για τα ψώνια της λαϊκής.

Η Σαββατιάτικη ρουτίνα περιελάμβανε την απογευματινή έξοδο όλης της οικογένειας στο «Έντευκτήριον Προσωπικού», το καφενείο των υπαλλήλων. Εκεί, γίνονταν η συνάντηση των περισσότερων συναδέλφων του μπαμπά μου, που έπαιζαν χαρτιά και σχολίαζαν την επαγγελματική τους καθημερινότητα, αλλά και των συζύγων τους με τα παιδιά τους. Ακόμη θυμάμαι την αίσθηση χαράς και προσμονής, κάθε φορά που έμπαινα στο Έντευκτήριο. Μετά το καθιερωμένο γλυκό ή την πορτοκαλάδα «χωρίς ανθρακικό», η βραδιά συνεχιζόταν για εμάς τα

Προσωπική φωτογραφία του γράφοντος, σε μικρή ηλικία, πίσω από το "Έντευκτήριο Προσωπικού", περίπου το 1985.

παιδιά με ατελείωτες ώρες παιχνιδιού, κυρίως κυνηγητού γύρω από το σιντριβάνι του καφενείου αλλά και αίματα στα πόδια, όταν πέφταμε στα χαλίκια που ήταν παντού απλωμένα στον γύρω χώρο. Ακόμη έχω στα γόνατα των ποδιών μου τα σημάδια.

Με παρόμοια βιώματα, (για να κάνω λίγο χιούμορ, εδώ), ήταν σχεδόν «φυσικό», όπως τα παιδιά των βουλευτών γίνονται βουλευτές, να υποβάλω τα χαρτιά μου για σωφρονιστικός υπάλληλος. Μάλιστα, την εποχή του διορισμού μου, το συνηθισμένο ευφυολόγημα μεταξύ των συγχωριανών μου ήταν ότι: «άλλωστε τί παράγει το Αϊδίني; Ντομάτες και υπαλλήλους;», τονίζοντας τα μεγάλα ποσοστά σωφρονιστικών υπαλλήλων του χωριού, λόγω της επιπλέον μοριοδότησης της εντοπιότητας στους διαγωνισμούς, ως αντισταθμιστικό όφελος στην πιθανή όχληση της ύπαρξης φυλακής στο χωριό. Ο διορισμός μου, αρχικά ως υπαλλήλου φύλαξης και η μετάταξή μου έπειτα στον διοικητικό κλάδο, μου έδωσε τη δυνατότητα να υιοθετήσω το ρόλο του άτυπου «συμμετοχικού παρατηρητή», καθώς ερχόμουν σε καθημερινή

επαφή με τους εγκλείστους, συνομιλούσα μαζί τους, άκουγα τα αιτήματα, τις ιστορίες και τους προβληματισμούς τους. Παρατηρούσα τις στρατηγικές τους. Η όλη διαδικασία αποδείχτηκε εξαιρετικά βοηθητική, παρέχοντάς μου προνομιακή πρόσβαση στο πεδίο των μετέπειτα ερευνητικών ενδιαφερόντων μου.

1.5 Δομή κειμένου

Η δομή της εργασίας διαρθρώνεται ως εξής. Μετά το παρόν εισαγωγικό πρώτο κεφάλαιο, ακολουθεί το δεύτερο κεφάλαιο (Γνωριμία με το πεδίο: η Κασσαβέτεια), όπου γίνεται μια καταγραφή του πεδίου, της Κασσαβέτειας και της μετάλλαξής του διαχρονικά, από ένα τουρκικό τσιφλίκι, στην ελληνική ιδιοκτησία του, ως μέρος του αγροτικού ζητήματος της Θεσσαλίας του τέλους του 19^{ου} αιώνα. Ακολουθεί η ίδρυση, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στο χώρο του, μιας φιλόδοξης Γεωργικής Σχολής και η κατάληξή του σε Αγροτική Φυλακή. Παρουσιάζεται επίσης η σύνθεση των κρατουμένων και η διοικητική δομή του Καταστήματος.

Στη συνέχεια, ακολουθούν τα δύο κύρια κεφάλαια της παρούσας έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, το τρίτο κεφάλαιο (Τα «χαρτάκια» των κρατουμένων) αποτελεί μια προσπάθεια διερεύνησης του πεδίου των «θέλω» των κρατουμένων. Ο κρατούμενος, φορτωμένος με σωρεία στερεοτυπικών αρνητικών συνδηλώσεων, αποτελεί τον «μεγάλο άγνωστο» του εγκλεισμού. Δημιουργούνται δομές, ιδρύματα, κτήρια, αντεγκληματικές και σωφρονιστικές πολιτικές, για την «διαχείρισή» του, χωρίς ουσιαστικά να λαμβάνεται υπόψη η δική του φωνή. Σχεδιάζονται και υλοποιούνται «γι' αυτόν, χωρίς αυτόν» από τους «πάνω» φιλόδοξες, σύγχρονες, «προοδευτικές» πολιτικές, χωρίς ουσιαστικά να ακούγεται η δική του ανάγκη. Αποτελεί συνήθως ή τον κακοποιοί από τον οποίο πρέπει να προστατευθεί η κοινωνία, μέσω της καταστολής και της «απομάκρυνσής» του από αυτή, ή ένα δυσβάσταχτο οικονομικό βάρος που επιφέρει η σίτισή του και πρέπει να μειωθεί μέσω αποσπασματικών νομοθετικών παρεμβάσεων μαζικών αποφυλακίσεων. Όλα αυτά και άλλα, αποτελούν αντικατοπτρισμούς των απόψεων των «άλλων» στο σώμα του κρατουμένου και όχι οι δικές του απόψεις και επιθυμίες.

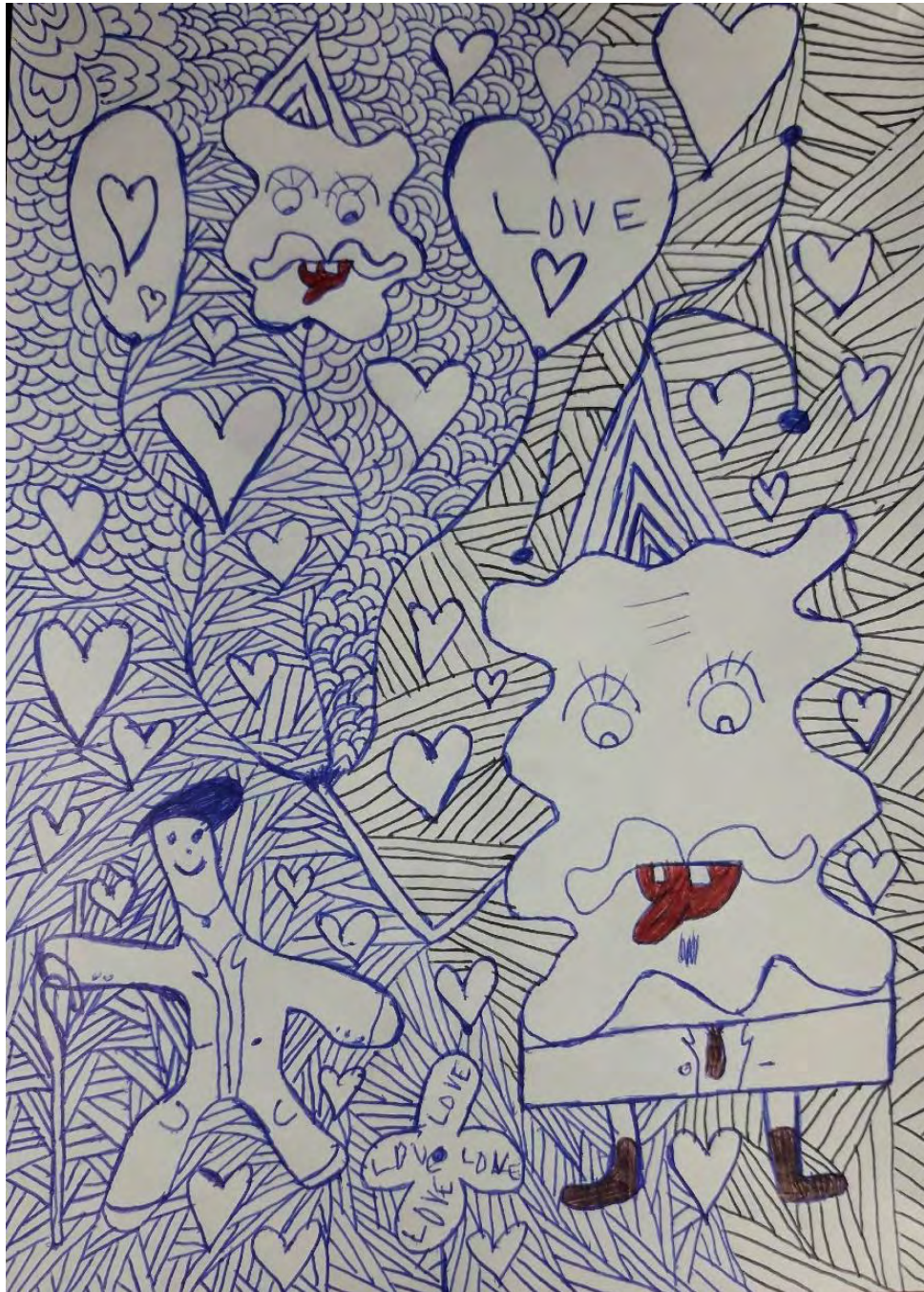
Στο κεφάλαιο αυτό προσπαθώ να διερευνήσω ένα μέρος των προβαλλόμενων επιθυμιών των κρατουμένων προς τον «πρώτο βαθμό» κρατικής εξουσίας, με τον οποίο έρχονται αντιμέτωποι. Συγκεκριμένα, επιχειρώ να καταγράψω τα κύρια αιτήματά τους προς τα διάφορα τμήματα της φυλακής. Τί είναι αυτό που ζητούν από τα θεσμικά πρόσωπα της φυλακής που κρατούνται; Ποια είναι το πρώτο πράγμα που ζητούν, όταν

φτάνουν για πρώτη φορά σε μια αγροτική φυλακή; Πώς προβάλλουν τα θέλω τους και τις διεκδικήσεις τους; Πως κατανοούν και πως προσπαθούν να επηρεάσουν τον χρόνο του εγκλεισμού τους; Πότε χρησιμοποιούν μορφές αντίστασης και αντίδρασης, όπως η απεργία πείνας και η αίτηση μεταγωγής σε άλλο κατάστημα και για ποιο σκοπό; Τί σχέση μπορεί να έχει το οποιοδήποτε αίτημά τους με τον τρόπο παρουσίασης του εαυτού τους σε ανθρώπους που λόγω θέσης μπορούν να επηρεάσουν την ομαλή ή όχι πορεία τους στη φυλακή;

Για να απαντηθούν αυτά τα ερωτήματα, έκανα μια καταγραφή των αιτημάτων τους, επίσημων αιτήσεων αλλά και τα λεγόμενα «χαρτάκια», τα ανεπίσημα, δηλαδή, πρόχειρα σημειώματα με τα οποία συνήθως ζητούν ακρόαση από την Διεύθυνση, τη Γραμματεία, την Κοινωνική Υπηρεσία, τον Αρχιφύλακα κλπ., με κύριο σκοπό να φανούν οι επιδιώξεις και τα θέλω των κρατουμένων. Φυσικά, οι υλικοί αυτοί «φορείς επιθυμιών» δεν πρέπει να νοηθούν σαν τα κομμάτια ενός ψηφιδωτού, η ολοκληρωμένη εικόνα του οποίου κρύβεται ίσως στην σωστή αρμολόγησή του, που θα αποκαλύψει μια συνολική εικόνα μπροστά στα μάτια μας. Είναι περισσότερο «πλευρές προσωπικότητας», που μας επιτρέπουν να δούμε τις διαφορετικές και συχνά αλληλοσυγκρουόμενες «όψεις της υποκειμενικότητας του κάθε κρατουμένου» (Βόγλης 2002:451). Άλλωστε, η γλωσσική έκφραση, ο τρόπος εκφοράς του λόγου, στην συγκεκριμένη περίπτωση του γραπτού λόγου μέσω των αιτημάτων, μπορεί να αποτελέσει μια σημαντική πηγή γνώσης του τρόπου σκέψης των ανθρώπων, της θέασης του κόσμου, της καθημερινότητάς τους, αλλά και του τρόπου που αναλύουν, ταξινομούν και τοποθετούν τους εαυτούς τους στον κόσμο (Whorf 1957:137).

Στη συνέχεια, στο τέταρτο κεφάλαιο (Ο «μιαρός» κρατούμενος), πραγματεύομαι τις οριοθετήσεις που διαμορφώνονται μεταξύ των κύριων ομάδων που αλληλοεπιδρούν σε περιβάλλον εγκλεισμού, τόσο των εγκλειστών μεταξύ τους, όσο και με τους επαγγελματίες του εγκλεισμού, αλλά και με επισκέπτες άλλων ειδικοτήτων, όπως ψυχολόγων κλπ. Αρχικά, μέσα από ένα εθνογραφικό συμβάν (στο κεφάλαιο αυτό δεν γίνεται χρήση των γραπτών αιτημάτων), προσπαθώ να κατανοήσω πως με την απόδοση μιαιρότητας των υπαλλήλων στους κρατουμένους συντελείται στιγματισμός τους (Goffman, 2001) αλλά και πως λειτουργεί ως «διαχείριση της τάξης οργάνωσης του περιβάλλοντος» ταξινομώντας τους ως βρώμικους (Douglas 2006). Η ταξινόμηση ως σύστημα οργάνωσης των ανθρώπων, των τόπων και των πραγμάτων που χαρακτηρίζει, κατά την Hendry (2011:61), όλα τα ανθρώπινα όντα, διαφέρει ως προς τους τρόπους με τους οποίους συντελείται σε διαφορετικές κοινωνίες, αποτελώντας,

πάντα, αντικείμενο ενδιαφέροντος για τον ανθρωπολογικό κλάδο. Η ανίχνευση των ορίων αυτών μεταξύ των ομάδων του εγκλεισμού διερευνώνται σε επαγγελματικό, φιλικό, κοινωνικό και σεξουαλικό επίπεδο.

Όταν η μισή σου ζωή είναι γραμμένη με μαύρο στυλό, αλλά διαλέγεις να γράψεις την άλλη μισή με χρώμα και αγάπη (έργο νεαρού κρατουμένου)

2^ο Κεφάλαιο. Γνωριμία με το πεδίο: η Κασσαβέτεια

«Εις απόστασιν 1 ½ ώρας προς τα ΒΔ του Αλμυρού κείται το κατάφυτον χωρίον Αϊδίνιον, όπερ μετά της μεγάλης περιοχής του εδωρήθη υπό του αιμνήστου Δημητρίου Κασσαβέτη εις το Κράτος, ίνα χρησιμεύση ως Γεωργική Σχολή, ήτις και άριστα λειτουργεί ήδη»

Στατιστικόν Τμήμα Εμπορικού Συλλόγου Βόλου, Οδηγός Βόλου – Νομού Μαγνησίας (1901:43)

2.1 Ιστορική αναδρομή

Το Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (ΕΑΚΚΝ) Κασσαβέτειας καταλαμβάνει τη βορειοδυτική πλευρά της τοπικής κοινότητας Αϊδινίου του Δήμου Βόλου, στο νομό Μαγνησίας. Απέχει από την πόλη του Βόλου 25 χιλιόμετρα νοτιοδυτικά και από τον Αλμυρό οκτώ χιλιόμετρα βόρεια. Πριν να γίνει μέρος του νεοσύστατου ελληνικού κράτους, στις 17 Αυγούστου του 1881, το Αϊδίνιο αποτελούσε ένα από τα 26 χωριά του Αλμυρού.

Σύμφωνα με τον Δημήτριο Αργυρόπουλο (χχ:113), το Αϊδίνι αποτελούσε ιδιόκτητο τουρκικό κτήμα (τσιφλίκι), με χριστιανούς γεωργούς (κολίγους) και καπνοκαλλιεργητές. Η αρχική του όμως ονομασία, Αϊντίν, φαίνεται να φανερώνει την έλευση των μουσουλμάνων ιδιοκτητών του από το Αϊδίνι της Μικράς Ασίας ή και, την μειωμένης πιθανότητας υπόθεση, να αποτελούσε κάποτε ένα από τα πολλά «Κονιαροχώρια» της Θεσσαλίας.⁵ Το ιστορικά ενδιαφέρον, στην περίπτωση αυτή είναι, πως η ροή των μετακινήσεων των πληθυσμών των δύο πλευρών του Αιγαίου «συνομιλούν» για αιώνες. Η ομάδα αυτή που κατοίκησε το Αϊδίνι κατά την οθωμανική κατάκτηση, μοιάζει να ανταπέδωσε τον πρώτο ελληνικό αποικισμό του 12^{ου} αιώνα π.Χ., όταν οι θεσσαλοί Αιολείς πήγαν και κατοίκησαν στην μικρασιατική Αιολίδα, λίγο πιο βόρεια από το εκεί Αϊντίν.

⁵ Κονιαροχώρια ήταν τα χωριά που ίδρυσαν μουσουλμάνοι έποικοι από τη Μικρά Ασία και αλλού, αμέσως μετά την οθωμανική κατάκτηση, με σκοπό την εδραίωση της κατοχής των νέων εδαφών. Οι κάτοικοι των χωριών αυτών είχαν συνήθως εχθρικές σχέσεις με τον ντόπιο ελληνικό πληθυσμό και σε μεγάλο ποσοστό εγκατέλειψαν τα χωριά τους, πουλώντας την περιουσία τους, κατά την αποχώρηση των Τούρκων, το 1881, από την Θεσσαλία και την Άρτα.

Λίγα χρόνια πριν να συμπεριληφθεί το χωριό στην ελληνική διοίκηση, πωλήθηκε ολόκληρο από τους τούρκους ιδιοκτήτες του στην οικογένεια των ελλήνων ζαγοριανών ομογενών μεγαλεμπόρων, Κασσαβέτη. Το 1881, κατά την απογραφή των νέων κτήσεων, το ελληνοποιημένο πια «Αϊδίνιον» είναι τμήμα του Δήμου Αλμυρού με 151 κατοίκους, 80 άνδρες και 71 γυναίκες, που όλοι τους δουλεύουν στο αγρόκτημα Κασσαβέτη. Το 1900 μετονομάστηκε σε Κασσαβέτεια (ΒΔ 21-12-1900, ΦΕΚ 295/23-12-1900). Αργότερα θεωρήθηκε οικισμός της διπλανής Κοινότητας Μικροθηβών (Άκετσι). Το 1933, αναγνωρίστηκε (με το Δ.8-2-1933) ως ξεχωριστή ομώνυμη Κοινότητα και για να μη δημιουργείται σύγχυση, το 1958 με απόφαση του Υπουργείου Εσωτερικών (85829/10-10-1958) ορίστηκε ότι «ο οικισμός Αϊδίνιον είναι εις και αυτός με τον οικισμό Κασσαβέτεια της κοινότητος Μικροθηβών» (Χαρίτος & Κανδηλά 1997:16).

Ο «λαχανόκηπος» της Κασσαβέτειας και στο βάθος το κέντρο του χωριού Αϊδινίου, με τον ΙΝ Αγίου Χαραλάμπους. Το Αϊδίνι και η Κασσαβέτεια μοιράζονται τον ίδιο τόπο.

Κατά την ψήφιση του Ν.2539/4-12-1997 -το γνωστό «Σχέδιο Καποδίστριας»- που επεδίωκε την ανασυγκρότηση της πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης της Ελλάδας, το Αϊδίνιο αποτέλεσε τμήμα του νεοσύστατου τότε δήμου Νέας Αγχιάλου (Ν.2539/1997παρ.35¹¹). ενώ κατά τη δεύτερη φάση του σχεδίου, με τον νόμο «Καλλικράτη» το Αϊδίνι έγινε τοπική κοινότητα του δήμου Βόλου (Ν.3852/2010 παρ.35^{Α1}).

Σε αυτή λοιπόν την περιοχή του αγροτικού, πεδινού χωριού Αϊδίνι και συγκεκριμένα στα όρια του τσιφλικιού Κασσαβέτη, 3.061 στρεμμάτων, ιδρύθηκε το 1888 η «Κασσαβέτειος – Τριανταφυλλίδειος Γεωργική Σχολή. Η σχολή αυτή στην πρώτη της φάση (1888-1889) λειτούργησε ως επαγγελματικό γεωργικό Σχολείο τριετούς φοίτησης, μέσης βαθμίδας, ενώ την περίοδο 1897-1914 ως η μοναδική στην Ελλάδα πρακτική Γεωργική Σχολή τριετούς φοίτησης επίσης, η οποία προσέφερε «θεωρητικές και εφαρμοσμένες γνώσεις του γεωργικού και κτηνοτροφικού επαγγέλματος σε νέους άνδρες, ώστε να βελτιωθούν στην Ελλάδα οι μέθοδοι γεωργικών καλλιεργειών και της κτηνοτροφίας στην ελληνική ύπαιθρο». Συντέλεσε τα μέγιστα στη γεωργοκτηνοτροφική και οικονομική ανάπτυξη της περιοχής, με τη διδασκαλία και κατάρτιση των μαθητών της στους τομείς της φυτοτεχνίας και της ζωοτεχνίας καθώς και στη διεξαγωγή ερευνών για τα κυριότερα ζητήματα που ενδιέφεραν τη θεσσαλική γεωργία. Αυτό κατέστη δυνατό χάρη στην εκτέλεση της διαθήκης του Δημητρίου Κασσαβέτη, από τον γιό του Αλέξανδρο και τη σύζυγό του Ευφροσύνη, που παραχώρησαν το αγρόκτημα «Κασσαβέτεια». Τα πρώτα λειτουργικά έξοδα της Σχολής και τα έξοδα ίδρυσης καλύφθηκαν χάρη στη μεγάλη χρηματική δωρεά του ευεργέτη ομογενή από την Βυτίνα, Παναγιώτη Τριανταφυλλίδη (Χαρίτος & Κανδηλά 1997: 7-8, 17-18, Έκθεση Λειτουργίας Καταστήματος 6/4/2019).

Μια νέα εποχή για το «κτήμα Κασσαβέτη» ξεκίνησε το 1925, όταν εντός αυτού, με προεδρικό διάταγμα (Π.Δ.18/7/1925, ΦΕΚ.201/Α'/31-7-1925) ιδρύθηκε η Αγροτική Φυλακή Κασσαβέτειας, η οποία στις 30 Οκτωβρίου του ιδίου έτους συγχωνεύτηκε⁶ με το γεωργικό Σχολείο Κασσαβέτειας, αποκτώντας όλο το κινητό και ακίνητο κεφάλαιό του, την διαχείριση των κτημάτων και των ζώων. Η νέα Αγροτική Φυλακή ξεκίνησε την λειτουργία της το 1927, με αρχικό σκοπό να φυλακίζονται σε αυτή ανήλικοι 16 έως 21 ετών, κατά προτίμηση «παιδιά γεωργών, που θα μπορούσαν να παρακολουθούν τα διδασκόμενα μαθήματα και να εκτελούν πρακτικές ασκήσεις» στην γεωργική σχολή (Έκθεση Λειτουργίας Καταστήματος 6/4/2019, Χαρίτος & Κανδηλά 1997:157,161). Η νέα Αγροτική Φυλακή μετονομάζεται αργότερα σε Αγροτικό Σωφρονιστικό Κατάστημα Ανηλίκων (ΑΣΚΑ) και στα τέλη της δεκαετίας του 2000 σε Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (ΕΑΚΚΝ) Κασσαβέτειας, ανήκοντας στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Στις 8 Ιουλίου 2019, το ΕΑΚΚΝ

⁶ Η υποβάθμιση αυτή της Γεωργικής Σχολής, σε απλό Γεωργικό Σχολείο, επήλθε λόγω της ίδρυσης της «Αβερωφείου Γεωργικής Σχολής Λάρισας», το Νοέμβριο του 1911.

Κασσαβετείας, όπως και όλη η υπερκείμενη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μεταφέρθηκε στη δικαιοδοσία του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (ΦΕΚ.119/Α΄/8-7-2019).

Τον Νοέμβριο είναι η εποχή της συγκομιδής του καρπού της ελιάς. Στην Κασσαβέτεια, αυτό αποτελεί απασχόληση των κρατούμενων της ομάδας εργασίας

2.2 Η σύνθεση των κρατουμένων

Εντός του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας κρατούνται «κρατούμενοι», όσοι δηλαδή εκτίουν ποινές κατά της προσωπικής ελευθερίας. Εκτός του γενικού διαχωρισμού των κρατουμένων, ανάλογα με την ύπαρξη ή μη στερητικής της ελευθερίας ποινής, σε καταδίκους και υποδίκους, σε ένα Αγροτικό Κατάστημα, ο κύριος διαχωρισμός τους διαμορφώνεται σε «εξωτερικούς» και «εσωτερικούς», ανάλογα με τις εγκαταστάσεις του αγροτικού Καταστήματος στις οποίες τοποθετούνται. Άλλωστε, το πρώτο πράγμα που κάνει η πειθαρχία στο άτομο που λαμβάνει την ιδιότητα του εγκλείστου είναι η κατανομή του στον χώρο (Foucault 2011:162). Η έννοια του εξωτερικού κρατουμένου έχει ως κριτήριο το εάν ο τόπος διαμονής και εργασίας του εγκλείστου φυλάσσεται συνεχώς ή βρίσκεται σε οικίσκους, θαλάμους ή άλλους χώρους χωρίς συνεχή επίβλεψη από το προσωπικό (Ν.760/2019 άρθρο 2:3^{α,β}).

Στην Κασσαβέτεια, όπως και σε άλλες αγροτικές φυλακές, εκτός των κλειστών τμημάτων για κρατούμενους που έχουν τις προϋποθέσεις εργασίας σε ομάδες

αγροτικών εκμεταλλεύσεων, υπάρχουν και ξεχωριστοί οικίσκοι διαμονής, δίπλα σε αγροκτηνοτροφικά τμήματα, όπως στο Βουστάσιο, στο Χοιροτροφείο, στο Ποίμνιο, στην Αρμεκτική αλλά και απέναντι από τη Νέα Πτέρυγα Ανηλίκων κρατουμένων και την Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων. Εκεί, ένας κρατούμενος, που έχει κερδίσει με την συμπεριφορά του την εμπιστοσύνη του Συμβουλίου Εργασίας Καταστήματος, λαμβάνει από αυτό το ευεργέτημα της «εξωτερικής διαβίωσης» και μπορεί να μένει χωρίς ουσιαστική επίβλεψη σε αυτούς τους οικίσκους ή στα «σπιτάκια των εξωτερικών», όπως λέγονται από όλους. Με τον τρόπο αυτό θα έχει την ευχέρεια να εργάζεται στις αγροκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις όποτε του ζητηθεί, καθ' όλο το εικοσιτετράωρο, χωρίς τον περιορισμό του ωραρίου του κλειστού τμήματος. Από την άλλη, αποκτά μια πρωτόγνωρη ελευθερία εντός πλαισίου φυλακής, μπορώντας να ζει και να εργάζεται σε ευρύτερους χώρους, χωρίς επίβλεψη, να δίνει «παρόν» στους υπαλλήλους μόνο δύο φορές την ημέρα, πρωί-βράδυ και να μπορεί να επισκέπτεται άλλους κρατουμένους, να μαγειρεύει αν θέλει το δικό του φαγητό, ζώντας εν τέλει, ουσιαστικά, εντός ενός «Ανοικτού Καταστήματος», όπως ορίστηκε στο 12^ο Συνέδριο της Χάγης (1950:129,158) *«αυτό που αποτελεί ανοικτό κατάστημα δεν εξαρτάται από την εξωτερική άποψη του καταστήματος, αλλά προσδιορίζεται από το βαθμό εμπιστοσύνης που προσδίδεται στους ανθρώπους [...] Δεν θα έπρεπε κάποιος να ορίσει το ανοικτό κατάστημα με όρους τοίχων, κιγκλιδωμάτων και κελιών, αλλά μάλλον με όρους εμπιστοσύνης που δείχνεται στους ανθρώπους».*

Οι ενήλικοι εσωτερικοί κρατούμενοι, για να μεταχθούν στην Κασσαβέτεια από άλλα κλειστά Καταστήματα, οφείλουν να πληρούν συγκεκριμένες προϋποθέσεις. Θα πρέπει να μην έχουν υποπέσει σε πειθαρχικό αδίκημα, να έχουν εκτίσει, πραγματικά, το 1/5 της ποινής τους και να έχουν λάβει το ευεργέτημα της τακτικής άδειας που απορρέει από αυτό, κάνοντας καλή χρήση αυτής. Η μεταγωγή σε αγροτικό Κατάστημα αποτελεί «ευσεβή πόθο» των κρατουμένων, οι οποίοι γνωρίζουν εξ αρχής τα εν λόγω προ-απαιτούμενα για την επίτευξη του στόχου αυτού. Έτσι, η όλη διαδικασία της μεταγωγής λειτουργεί ως μέσο διατήρησης της τάξης και στα άλλα Καταστήματα Κράτησης (Αλεξιάδης 2001:284). Όταν τελικά θα έρθουν στην Αγροτική φυλακή της Κασσαβέτεια, θα τοποθετηθούν σε μία από τις δύο κλειστές Πτέρυγες του Κεντρικού Καταστήματος Ανατολικά (ΚΚΑ) ή Δυτικά (ΚΚΔ).

Δεν ισχύει το ίδιο όμως για τους νεαρούς κρατουμένους. Αυτοί εάν ηλικιακά βρίσκονται μεταξύ 18-21, τότε μπορούν να φυλακιστούν στο κλειστό τμήμα ανηλίκων κρατουμένων, στην Νέα Πτέρυγα όπως ονομάζεται, ανεξάρτητα αν έχουν εκτίσει το 1/5 της ποινής τους. Υπάρχει η πρόβλεψη δηλαδή να μεταχθούν απευθείας, αμέσως μετά τη σύλληψή τους, χωρίς προϋποθέσεις, με απλή διαταγή του Εισαγγελέα τόπου σύλληψης, στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, ούτως ώστε να μη επέλθει συγχρωτισμός τους με υποδίκους και καταδίκους μεγαλύτερης ηλικίας σε κλειστές φυλακές. Για τον λόγο αυτό ένας νεαρός άνδρας παραβάτης στην Ελλάδα, εάν είναι έως 15 ετών, θα φυλακιστεί στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρένων (ΙΑΑΑ) Βόλου, εάν είναι 15 έως 18 στο Κατάστημα Κράτησης Κορίνθου και εάν είναι 18 έως 21 στην Κασσαβέτεια, ειδάλλως στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων (ΕΚΚΝ) Βόλου ή στο ΕΚΚΝ Αυλώνα.

Ομάδα εργασίας κρατουμένων κάνει διαλογή κηπευτικών, υπό το Βλέμμα του υπαλλήλου Ομαδάρχη

Οι γυναίκες νεαρές παραβάτες φυλακίζονται αποκλειστικά στις Γυναικείες Φυλακές Ελεώνα⁷ Θηβών, σε 19 ειδικά ατομικά κελιά. Αυτή την περίοδο δεν κρατείται καμία νεαρή γυναίκα στην ανωτέρω φυλακή. Δυνατότητα εγκλεισμού ενηλίκων γυναικών, εκτός του Ελεώνα, υπάρχει στο ελληνικό σωφρονιστικό σύστημα: στις

⁷ Η «ανορθογραφία» της λέξης οφείλεται στην προέλευσή της από τη λέξη «έλεος» που κραύγασαν οι Θηβαίοι, μετά την ήττα τους από τον Μέγα Αλέξανδρο, το 335 π.Χ. (βλ. προηγούμενη σχετική αναφορά)

Φυλακές Θεσσαλονίκης, όπου διατίθενται τρεις θάλαμοι με περίπου 30 θέσεις γυναικών, στο Κατάστημα Κράτησης Νεάπολης Κρήτης περίπου 7 έως 10 θέσεις και στις Γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού έως 100 θέσεις γυναικών.⁸

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία της 1^{ης} Αυγούστου 2019, εντός του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετίας, κρατούνται 181 άνδρες κρατούμενοι, εκ των οποίων 98 Έλληνες και 83 Αλλοδαποί. Από τους 98 Έλληνες, 89 είναι ενήλικοι και 9 νεαροί παραβάτες και από τους 83 Αλλοδαπούς, 64 ενήλικοι και 19 νεαροί κρατούμενοι. Το σύνολο των Αλλοδαπών κρατουμένων περιλαμβάνει: 5 άτομα από την Αίγυπτο, 19 από την Αλβανία, 3 από την Αλγερία, 7 από το Αφγανιστάν, 6 από τη Βουλγαρία, 2 από τη Γεωργία, 1 από την Ινδία, 2 από το Ιράκ, 1 από τη Λιβύη, 2 από το Μαρόκο, 2 από το Μπαγκλαντές, 1 από την Ουκρανία, 10 από το Πακιστάν, 1 από την Παλαιστίνη, 3 από τη Ρουμανία, 1 από τη Ρωσία, 4 από την Τουρκία.

Από το σύνολο των τροφίμων, 151 άτομα έχουν παραβιάσει άρθρα του κοινού ποινικού νόμου (δηλαδή έχουν κατηγορηθεί ή καταδικαστεί για κλοπές, ληστείες κλπ), 19 άτομα παραβίασαν τα άρθρα του νόμου περί ναρκωτικών, 4 άτομα έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά των ηθών, 4 άτομα για επιβουλή της δημοσίας τάξης (τρομοκρατικές ενέργειες, εγκληματική οργάνωση κλπ.), 2 άτομα για τα άρθρα 270-272 του Ποινικού Κώδικα (έκρηξη, κατασκευή και κατοχή εκρηκτικών υλών), 1 άτομο για ζωοκλοπή και κανένας για παράβαση του Στρατιωτικού Ποινικού Νόμου, ούτε για χρέη προς το Δημόσιο ή τρίτους. Όσον αφορά τα είδη των ποινών που εκτίουν: 20 άτομα είναι υπόδικοι και περιμένουν την ημερομηνία εκδίκασης της υπόθεσής τους, 21 άτομα εκτίουν ισόβια κάθειρξη, 95 άτομα κάθειρξη 5-10 ετών, 10 κάθειρξη 10-15 ετών, 22 κάθειρξη 15 ετών και άνω, κανένα άτομο φυλάκιση έως 2 έτη⁹, 13 άτομα φυλάκιση 2-5 ετών.¹⁰

⁸ Οι Γυναικείες Φυλακές Κορυδαλλού λειτουργούν κυρίως ως δικαστική φυλακή, που εξυπηρετεί την φύλαξη γυναικών, κατά τα διαστήματα που πρέπει να παραστούν ενώπιον των δικαστηρίων Αθηνών και Πειραιά.

⁹ Αυτό ίσως συμβαίνει γιατί στις μικρές ποινές έως τρία έτη, συνήθως αναστέλλεται η έκτισή τους, ταυτόχρονα με την έκδοση της καταδικαστικής απόφασης στα δικαστήρια.

¹⁰ Πηγή: <http://www.ministryofjustice.gr/ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣΥΣΤΗΜΑ/Στατιστικάστοιχείακρατουμένων>.

Μια από τις πολλές μουσικές παραστάσεις, που παρουσιάζονται στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, στην «Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων»

2.3 Η διοικητική και κτηριακή δομή του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας

Το προσωπικό του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας αποτελείται από 119 άτομα, 12 γυναίκες και 107 άνδρες. Από το σύνολο των εργαζομένων: μία κατέχει τη θέση ευθύνης της Προϊσταμένης Διεύθυνσης, 19 άτομα εργάζονται στο τμήμα Διοίκησης-Οικονομικού εκ των οποίων 2 Κοινωνικοί Λειτουργοί και 3 Νοσηλευτές στο Ιατρείο του Καταστήματος, 12 στο τμήμα Τεχνικού-Γεωργικού, 55 άτομα στο τμήμα Φύλαξης και 32 στο τμήμα Εξωτερικής Φρούρησης.

Το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, όπως και κάθε άλλο Κατάστημα Κράτησης βρίσκεται κάτω από την διοικητική εποπτεία και τον έλεγχο της Διεύθυνσης Οργάνωσης και Λειτουργίας Καταστημάτων Κράτησης, του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη. Ο έλεγχος νομιμότητας κατά την εκτέλεση των ποινών ασκείται από τον Εισαγγελέα Επόπτη, της τοπικής Εισαγγελίας Πρωτοδικών Βόλου. Κύριος φορέας εξουσίας είναι ο Διευθυντής του Καταστήματος, ο οποίος προϊστάται όλων των υπηρεσιών του Καταστήματος. Η Διοικητική διάρθρωση περιλαμβάνει την ύπαρξη τεσσάρων τμημάτων, του τμήματος Διοίκησης-Οικονομικού, του τμήματος Τεχνικού-Γεωργικού, του τμήματος Φύλαξης και του τμήματος Εξωτερικής Φρούρησης.

Η κτηριακή δομή της Κασσαβέτειας περιλαμβάνει το Διοικητήριο, όπου εδράζονται τα γραφεία Διεύθυνσης, Γραμματείας, Κοινωνικής Υπηρεσίας,

Λογιστηρίου, Γεωπονικού, Διαχείρισης. Τα δύο κλειστά Καταστήματα Κράτησης ενηλίκων, το Κεντρικό Κατάστημα Ανατολικά (ΚΚΑ), όπου υπάρχει και το Αρχιφυλακείο και το Κατάστημα Κράτησης Δυτικά (ΚΚΔ), στα οποία Καταστήματα υπάρχουν θάλαμοι των δέκα έως δώδεκα ατόμων. Στην νοτιοδυτική πλευρά του κτήματος Κασσαβέτη είναι το πιο γνωστό «δημοσιογραφικά» κτήριο της Κασσαβέτειας, η διώροφη «Νέα Πτέρυγα», η πτέρυγα ανηλίκων κρατουμένων, όπου στους δύο ορόφους της υπάρχουν επίσης θάλαμοι της ίδιας χωρητικότητας, βιβλιοθήκη-χώρος αναψυχής και ορθόδοξος Ιερός Ναός. Η Νέα Πτέρυγα (ΝΠ) αποτελεί ουσιαστικά ένα ξεχωριστό συγκρότημα που περιλαμβάνει τα μαγειρεία, το κτίριο του Υπαρχιφυλακείου ΝΠ και του νέου συγκροτήματος Επισκεπτηρίων ΝΠ, όπου φιλοξενείται το Ιατρείο, το Επισκεπτήριο, το Επισκεπτήριο Δικηγόρων, το Θυρωρείο ΝΠ. Στη δυτική πλευρά του Διοικητηρίου υπάρχει η Εκκλησία του Αγίου Ελευθερίου και δίπλα της η λεγόμενη «Αίθουσα Πολλαπλών Χρήσεων», η οποία χρησιμοποιείται για την διεξαγωγή εκδηλώσεων, θεατρικών και μουσικών παραστάσεων, αλλά και καθημερινά ως Δημοτικό Σχολείο και Γυμνάσιο, παράρτημα του Γυμνασίου Νέας Αγχιάλου. Στον ίδιο χώρο στεγάζεται το γραφείο των καθηγητών και το γραφείο του Προϊσταμένου της εξωτερικής φρουράς. Το σύνολο των κτηρίων συμπληρώνεται με τα λεγόμενα «σπιτάκια των εξωτερικών», που αποτελούν οικίσκους εντός περιφράξης, ενός έως τριών ατόμων, αλλά και αποθήκες τροφίμων, φούρνο, αποθήκες δημητριακών, ξυλουργείο, σιδηρουργείο, ηλεκτρολογείο, γραφείο υδραυλικού, βουστάσιο, χοιροστάσιο, πτηνοτροφείο και το Ποίμνιο του Καταστήματος, το οποίο βρίσκεται εκτός περιφράξης, κοντά στο διπλανό χωριό, Μικροθήβες.

Οπτική από την δυτική, πίσω είσοδο της «Αίθουσας Πολλαπλών Χρήσεων». Στα δεξιά, φαίνονται κάποια «σπιτάκια» εξωτερικών κρατουμένων, με τα σκίαστρα και πλαστικές καρέκλες. Αριστερά στο βάθος η διώροφη «Νέα Πτέρυγα» Ανηλίκων και δίπλα της, στα δεξιά, το κτήριο του θυρωρείου Νέας Πτέρυγας, όπου στεγάζονται τα Επισκεπτήρια, το Ιατρείο και τα Επισκεπτήρια των Δικηγόρων. (Στη σημερινή του μορφή, το τοπίο δεν περιλαμβάνει τα δύο λυόμενα κτίρια, με την πορτοκαλί οροφή, καθώς έχουν μετακινηθεί.)

3ο Κεφάλαιο: Τα «χαρτάκια» των κρατουμένων

3.1 Γιατί τα χαρτάκια;

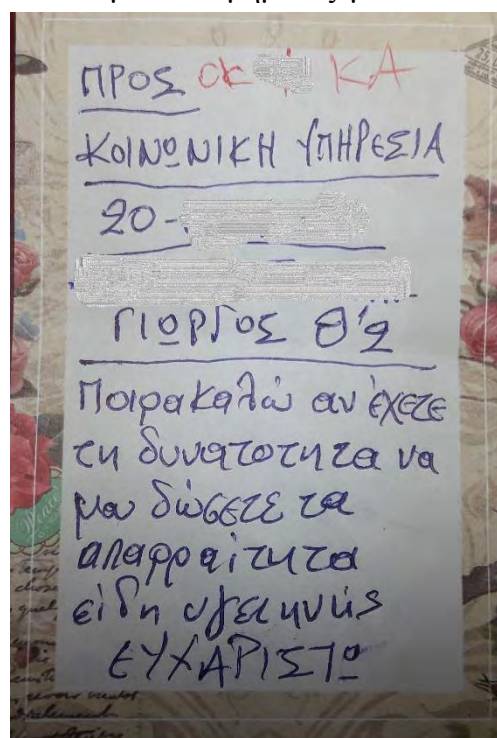
Το μόνο που στερείσαι αν βρεθείς φυλακή είναι η ελευθερία σου, λένε οι νομομαθείς. Δηλαδή όλα τα άλλα, πλην αυτού του ενός, τα απολαμβάνουν ελεύθερα οι κρατούμενοι και μέσα στην φυλακή; Όχι βέβαια. Η ρητορική απέχει μίλια μακριά από την πράξη. Για να γίνω λίγο εριστικός και να προαγάγω την εξέλιξη του κειμένου, θα έλεγα ότι μόνο ο αέρας δίνεται χωρίς προσπάθεια, αλλά ίσως δεν είναι πάντα καθαρός. Όλα τα άλλα είναι προϊόν διεκδίκησης και διαπραγμάτευσης. Τί θα μπορούσε να ζητήσει ένας πολίτης, που δεν έχει γνώση της κατάστασης των ελληνικών φυλακών; Για παράδειγμα συνέχιση της ψυχικής και σωματικής επαφής με συγγενείς και φίλους; Ναι, αλλά όχι ακριβώς με αυτόν τον τρόπο. Το κινητό και τον φορητό υπολογιστή με σύνδεση ίντερνετ; «Θα αστειεύεσαι σίγουρα». Ιδιωτικότητα και προσωπικό χώρο; Αν σου φτάνουν τα δύο τετραγωνικά του ατομικού κρεβατιού (όπως και της τελευταίας κατοικίας άλλωστε) και η ταυτόχρονη παρέα άλλων έντεκα ανθρώπων, σε εξήντα περίπου τετραγωνικά, με κοινή -μία- τουαλέτα, ανεμιστήρα οροφής για το καλοκαίρι και καλοριφέρ για λίγες μόνο ώρες το χειμώνα, σίγουρα ναι. Ταξίδια και αναψυχή με φίλους; Προσφέρεται, αν δεν είσαι περίεργος, σε ένα μεταγωγικό όχημα, με παράθυρα στο μέγεθος παλάμης και κλιματισμό υπό αίρεση. Προσωπική τηλεόραση, ραδιόφωνο, mp3; Κάνε αίτηση και βλέπουμε. Φαγητό από τα χεράκια της μαμάς ή τη ζεστασιά της μαλακής σπιτικής κουβέρτας; Ανάλογα το φαγητό και φυσικά αφού το έχει διαλύσει «στα εξ'ων συνετέθη» ο υπάλληλος επισκεπτηρίου, που ψάχνει λίμες στο κοτόπουλό σου και ναρκωτικά στις φάσες της κουβέρτας, που σχίζει και πετά μία-μία. Προσωπική αξιοπρέπεια; Ναι, αλλά όχι την πρώτη ημέρα εισόδου σου στη φυλακή, όταν φτάνεις με μεταγωγή από άλλο Κατάστημα ή όταν επιστρέφεις από άδεια. Τότε θα πρέπει να βγάλεις όλα σου τα ρούχα, να ελεγχθεί έως και το λάστιχο του εσώρουχού σου και να ανακατευθούν όλα τα προσωπικά σου είδη...

Επειδή η γνώση των ανθρώπων που δεν είναι έγκλειστοι ή εργαζόμενοι σε Καταστήματα Κράτησης κυμαίνεται από την παντελή άγνοια έως την στερεοτυπική προσέγγιση, αποφάσισα να ασχοληθώ στο παρόν κεφάλαιο με την ανάδυση του υποκειμένου-«κρατούμενος», μέσα από την διερεύνηση της δικής του «φωνής», όπως καταγράφεται στα προσωπικά του αιτήματα, προς τα διάφορα τοπικά τμήματα της Αγροτικής Φυλακής Κασσαβέτειας. Τα μικρά αυτά κείμενα-«μηνύματα», αποτελούν «ίχνος γραφής» του, υλικό αποτύπωμά του, κομμάτι της προσωπικότητας,

διαμεσολαβημένο όμως, καθώς είναι ο ίδιος που αποφασίζει τι επιτρέπει να φανεί μέσα από αυτά. Από την άλλη όμως, αποτελούν σημαντικό τμήμα της διαδικασίας παρουσίασης του εαυτού, τη στιγμή που στέκεται απέναντι στον τοπικό φορέα της κρατικής εξουσίας και προσπαθεί να προωθήσει τις επιδιώξεις του.

Τα προσωπικά αυτά κείμενα, στα οποία αναφέρομαι, είναι ένα corpus γραπτών φορέων της φωνής του κρατούμενου, που στην συγκεκριμένη φυλακή αποκαλούνται συνολικά ως «τα χαρτάκια». Αποτελούνται από μία ποικιλία εγγράφων, κυρίως αιτήσεων, υπεύθυνων δηλώσεων, παραπόνων, ευχαριστηρίων καρτών, αλλά και απλών σημειώσεων με μόνο το δικό τους όνομα και το όνομα του τμήματος με το οποίο θέλουν να συνδιαλλαγούν, που καταθέτει ο κρατούμενος με σκοπό να ζητήσει από την φυλακή αυτό που έχει κάθε φορά ανάγκη και η κατάσταση εγκλεισμού, στην οποία βρίσκεται, δεν του επιτρέπει να το ικανοποιήσει μόνος του. Τα συγκεκριμένα γραπτά-«φωνές» των κρατούμενων δεν είχαν αποτελέσει έως τώρα αντικείμενο ανθρωπολογικής έρευνας και η καταγραφή, ο τρόπος διακίνησής τους, ο αντίκτυπος και η αντίδραση των διαφόρων τμημάτων της φυλακής σε αυτά, αλλά πρώτιστα το ίδιο το περιεχόμενό τους, θεωρώ ότι μπορούν να αναδείξουν το μεγαλύτερο τμήμα των επιθυμιών, των προτάξεων, των προσδοκιών των σχέσεων και του τρόπου διαχείρισης της τοπικής εξουσίας από τους κρατούμενους, αλλά και σε προσωπικό επίπεδο να αποτελέσουν το δικό μου αποτύπωμα στις σχετικές ανθρωπολογικές έρευνες -θα ευχόμουν ιδανικά-.

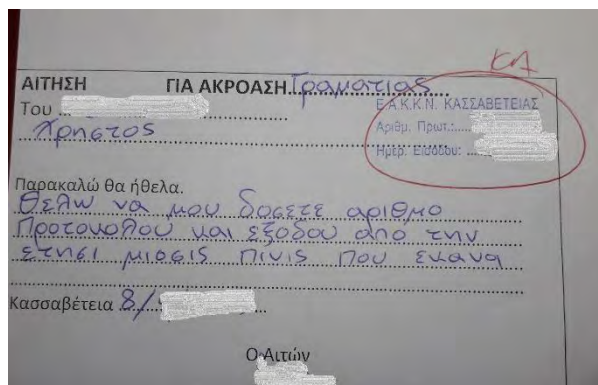
Θα επιδιώξω να κοιτάξω τα «χαρτάκια» αυτά, προσπαθώντας να εκμαιεύσω την επιδίωξη πίσω από το πρόταγμα, τον τρόπο που τα υποδέχονται οι τοπικοί φορείς εξουσίας της Κασσαβέτειας, την αξία που τους αποδίδουν και εάν τελικά τα ικανοποιούν ή όχι. Αποτελούν τρόπο εποπτείας και γνώσης του τι συμβαίνει το βράδυ, όταν κλειδώνονται τα κελιά των κρατούμενων. Τι μπορεί να φανερώνει η γλώσσα, το ύφος, τα υλικά γραφής και η ίδια η φύση των αιτημάτων. Εν τέλει, προσπαθώ να δω τί ζητούν, τί θέλουν οι κρατούμενοι από τους τοπικούς φορείς του συγκεκριμένου

Αγροτικού Καταστήματος; Αυτό θεωρώ πως είναι σημαντικό γιατί «η γλωσσική έκφραση, ο τρόπος εκφοράς του λόγου», στην συγκεκριμένη περίπτωση του γραπτού λόγου μέσω των αιτημάτων, «μπορεί να αποτελέσει μια σημαντική πηγή γνώσης του τρόπου σκέψης των ανθρώπων, της θέασης του κόσμου, της καθημερινότητάς τους, αλλά και του τρόπου που αναλύουν, ταξινομούν και τοποθετούν τους εαυτούς τους στον κόσμο», σύμφωνα και με τον Whorf (1957:137).

Βέβαια, τα γραπτά αυτά που αποτελούν αντικείμενο της έρευνάς μου, δεν διεκδικούν την αυθεντία παρουσίας της ολότητας του υποκειμένου-κρατούμενος. Αποτελούν μόνο ένα κομμάτι του, αυτό που ο ίδιος επιλέγει να μας δείξει, εστιασμένο στις σχέσεις του με τους τοπικούς θεσμούς, που βρίσκει απέναντί του καθημερινά. Η πρώτη ερευνητική μου ενασχόλησή με το ζήτημα επικεντρώνεται κυρίως στην χαρτογράφηση και ανάδειξη του πεδίου των αιτημάτων των κρατουμένων και στη σύνδεσή τους με τα αισθήματά τους.

Το κεφάλαιο αυτό χαρτογραφεί την πορεία των αιτημάτων των κρατουμένων, από τα δύο κουτιά, τα οποία μπορούν να τα δεχτούν, έως το κάθε τμήμα της Κασσαβέτειας. Αρχικά, γίνεται η παρουσίαση των δύο «κυτίων» του «κυτίου παραπόνων» και του «κυτίου αιτημάτων». Τα δίδυμα αυτά κουτιά, είναι κρεμασμένα δίπλα-δίπλα και έχουν διαφορετική χρήση. Όμως, όπως θα διαφανεί και πιο κάτω, τη χρήση του κουτιού «παραπόνων» δεν την γνωρίζουν καν οι κρατούμενοι. Μάλιστα, και

εγώ μόλις λίγο καιρό πριν ξεκινήσω την έρευνα, έμαθα ότι υπάρχει κάτι τέτοιο. Αυτό έγινε γιατί τότε χρειάστηκε να αντικαταστήσω μία συνάδελφο και να ετοιμάσω τα στατιστικά του μήνα για το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Εκεί βρήκα το

«Πρακτικό Ανοίγματος Κυτίου Παραπόνων» με μηδέν περιεχόμενο και θυμάμαι ότι σχολίασα σκωπτικά: «πρέπει να είμαστε καταπληκτική φυλακή, δεν έχουμε ούτε ένα παράπονο, αν ήμασταν ξενοδοχείο, σίγουρα θα ήμασταν πεντάστερο!». Άρα, το σύνολο των αιτημάτων που περιγράφονται παρακάτω, προέρχεται, μόνο, από το «κυτίον αιτημάτων». Στη συνέχεια, γίνεται μία ανάλυση των διαφορετικών υλικών, που χρησιμοποιούν οι κρατούμενοι για να καταγράψουν τα αιτήματά τους, τη μορφή των υλικών αυτών γραφής, τη γλώσσα και το ύφος της γραφής τους. Έπειτα, ακολουθούμε τα αιτήματα αυτά, μετά τον διαχωρισμό τους και την κατάθεσή τους στα

διάφορα τμήματα της φυλακής, τα αιτήματα στη Γραμματεία, στη Διευθύντρια κλπ. Με τον τρόπο αυτό γίνεται μια προσπάθεια ομαδοποίησης των αιτημάτων και έπειτα ανάδειξης του τι ζητούν από το κάθε τμήμα και ανάλυσης των λεγομένων τους.

3.2 «Τελετουργίες» κουτιών: «Κυτίον Αιτημάτων» και «Κυτίον Παραπόνων»

Στο Ειδικό Αγροτικό Κατάστημα Κράτησης Κασσαβετείας, όπως και σε κάθε Αγροτική Φυλακή, δίνεται η δυνατότητα στους τροφίμους του να ξεφύγουν από τους υψηλούς περιβόλους μιας κλειστής φυλακής, που «προσέφεραν» θέα μόνο προς τον ουρανό και να εργαστούν σε ανοικτούς εξωτερικούς χώρους, με σκοπό, σύμφωνα με το παλιό σύνθημα του θυρεού των αγροτικών φυλακών, τον *«σωφρονισμό δια της εργασίας»*. Παρά, όμως, τις καλύτερες συνθήκες και τις καλύτερες προοπτικές εργασίας που προσφέρουν οι αγροτικές φυλακές, δεν παύουν να είναι σωφρονιστικά ιδρύματα, όπου είναι έντονα παρούσες οι δύο εικόνες της πειθαρχίας κατά Foucault (2011:238). Η μία εικόνα περιλαμβάνει την πειθαρχία-πολιορκία, το περίφρακτο δηλαδή ίδρυμα που είναι εγκατεστημένο στα περιθώρια ενός οικισμού, «φορτωμένο» καθ' ολοκληρίαν όλων των αρνητικών λειτουργιών: να σταματά το κακό, να διακόπτει τους διαύλους επικοινωνίας, να αναστέλλει τον χρόνο. Η άλλη εικόνα περικλείει τον πανοπτισμό, την πειθαρχία-μηχανισμό: όπου μια λειτουργική διάταξη μηχανισμών έχει ως σκοπό την βέλτιστη άσκηση της εξουσίας, όσο το δυνατόν ταχύτερα, αποτελεσματικότερα αλλά και πιο ανάλαφρα, ώστε να είναι σχεδόν αόρατη.

Σύμφωνα με τον Σωφρονιστικό Κώδικα, που διέπει και κανονίζει την διαβίωση, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των κρατουμένων: «κατά την εκτέλεση της ποινής δεν περιορίζεται κανένα άλλο ατομικό δικαίωμα των κρατουμένων εκτός από το δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία» (Σωφρονιστικός Κώδικας, Ν.2776/1999, άρθρο 4 παρ. 1). Ο κολασμός του παρανόμου έφυγε από την τέχνη της «αφόρητης οδύνης», μέσω των βασανιστηρίων του παρελθόντος και οδηγήθηκε, στις μέρες μας, σε μια «οικονομία της αναστολής δικαιωμάτων» (Foucault 2011:19). Ως απόρροια του γεγονότος αυτού, κάθε έγκλειστος έχει το δικαίωμα να αιτείται την ικανοποίηση οποιουδήποτε νόμιμου ατομικού δικαιώματος, που απορρέει από το ελληνικό σύνταγμα και τις διεθνείς συνθήκες. Η οδός κατάθεσης και οι αποδέκτες των αιτημάτων αυτών, γενικά, ορίζονται επίσης από τον Σωφρονιστικό Κώδικα σε πλείστα άρθρα του. Η ποικιλία των αιτημάτων όμως, έχει ως αποτέλεσμα και την πληθώρα των διαύλων και των αποδεκτών για την ικανοποίησή τους. Αποδέκτης μπορεί να είναι ένα πρόσωπο ή Συμβούλιο περισσότερων προσώπων, εντός ή εκτός της φυλακής, ο/η

Διευθυντής-ντρια, αλλά ίσως και ο/η Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, ο Εισαγγελέας του τόπου έκτισης ποινής, ο Συνήγορος του Πολίτη, Διεθνείς Οργανισμοί, ακόμη και ο Υπουργός Δικαιοσύνης ή ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Το περιεχόμενο του αιτήματος πάλι, άλλες φορές μπορεί να επιτρέπεται και άλλες να απαγορεύεται να διαβαστεί από οποιονδήποτε φορέα της φυλακής. Η απαγόρευση αυτή εφαρμόζεται σε περιπτώσεις καταγγελιών, όταν απευθύνονται σε πρόσωπα ή οργανισμούς εκτός Καταστήματος Κράτησης. Το υλικό γραφής, όπως θα δούμε παρακάτω, μπορεί να είναι η επίσημη τυποποιημένη φόρμα ή και «ανεπίσημο» κομμένο φύλλο από επιτραπέζιο ημεροδείκτη, τσιγαρόχαρτο, ή χαρτοπετσέτα... το ζητούμενο άλλωστε είναι η επικοινωνία και όχι απαραίτητα το μέσο που θα την καταστήσει εφικτή.

Αιτηση

Προς Δημαρχείο Κατερίνης

Παρακαλώ όπως μ' αποδεχέται
αντιγραφω του στεφανοχαρτι
οι στεφανομενοι
του και της
με τον βασιζινη του
και της
του χαρτι αυτο (στεφανοχαρτι)
το χρειαζωμαι για νομικη χρη

Θεμα: Στεφανοχαρτι

2/9/

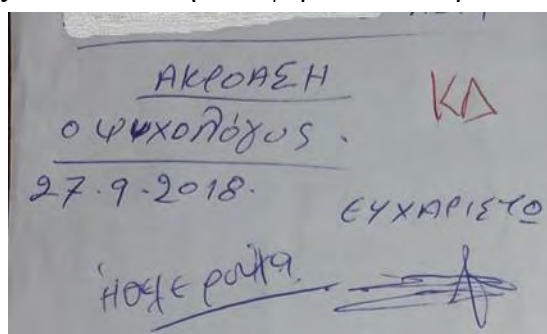
Αιζων

**Ένα αίτημα κρατούμενου προς το Ληξιαρχείο του Δήμου Κατερίνης,
με το οποίο ζητά την αποστολή ληξιαρχικής πράξης γάμου ή όπως
ο ίδιος την αποκαλεί, «στεφανοχάρτι».**

Αν κάποιος αναζητούσε την «πηγή» των αιτημάτων των κρατουμένων, τα βήματά του θα τον οδηγούσαν σε δυο μικρά κουτιά, το ένα δίπλα στο άλλο, τα οποία συνήθως είναι τοποθετημένα δίπλα στην κιγκλίδα της κάθε πτέρυγας ή στο θυρωρείο των εξωτερικών κρατουμένων. Τα δίδυμα αυτά κουτιά έχουν την μορφή ταχυδρομικών θυρίδων, ανοίγουν συνήθως από κάτω και ασφαλίζουν με λουκέτα. Διατηρούν την αρχαϊζουσα ονομασία τους ως «κυτίον παραπόνων» και «κυτίον αιτημάτων» και το

περιεχόμενό τους κατευθύνεται πάντα στο Αρχιφυλακείο του κάθε Καταστήματος Κράτησης. Στα κουτί «παραπόνων», οι κρατούμενοι μπορούν να τοποθετήσουν επώνυμες ή ανώνυμες καταγγελίες για πειθαρχικά παραπτώματα σωφρονιστικών υπαλλήλων ή συγκατοίκων τους στους θαλάμους, ελλείψεις ή στρεβλώσεις του συγκεκριμένου Καταστήματος ή μιας συγκεκριμένης πτέρυγας του. Στο κουτί «αιτημάτων» τοποθετούν τα διάφορα αιτήματά τους προς τους διάφορους «τοπικούς» ή μη εκπροσώπους του σωφρονιστικού συστήματος.

Το άνοιγμα του «κυτίου παραπόνων» είναι μια σοβαρή διαδικασία και απαιτεί ένα συγκεκριμένο «τελετουργικό» που επιτελείται κάθε 1^η εκάστου μηνός. Αφού γίνει η πρωινή καταμέτρηση στους θαλάμους και δοθεί η αναφορά των παρόντων κρατουμένων από τον Τοποθέτη κιγκλίδας στον Υπαρχιφύλακα πρωινής βάρδιας, οι δυο τους κατευθύνονται - μαζί - στο κυτίο, ο Τοποθέτης ανοίγει το λουκέτο, παρουσία του Υπαρχιφύλακα, και του παραδίδει το περιεχόμενό του. Ο

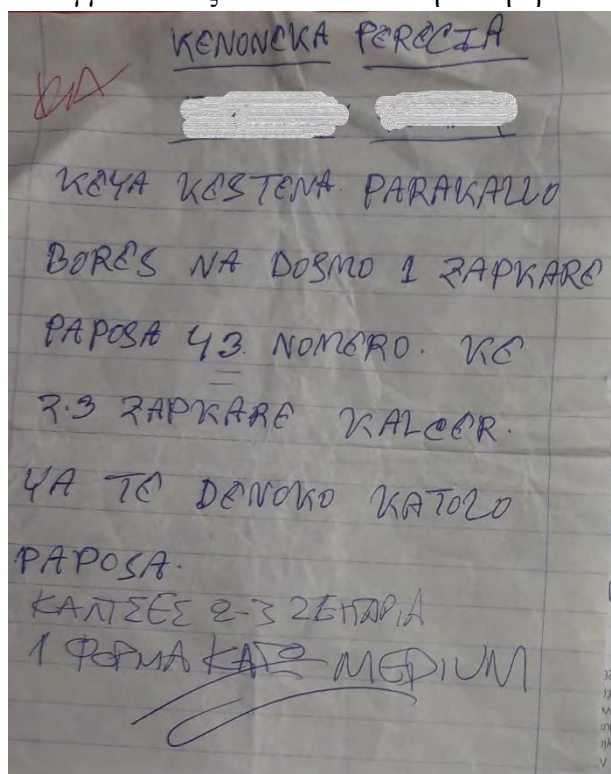
Υπαρχιφύλακας παραδίδει στα χέρια του Αρχιφύλακα τα έγγραφα με τα παράπονα των κρατουμένων. Στη συνέχεια τα έγγραφα που περιέχονται στο συγκεκριμένο κυτίο μεταφέρονται στη Γραμματεία του Καταστήματος, ο Γραμματέας καταγράφει σε ειδικό «Πρακτικό ανοίγματος κυτίου παραπόνων» την καταγγελία και το πρακτικό υπογράφεται από τον Αρχιφύλακα και τους παρόντες στο άνοιγμά του, Υπαρχιφύλακα και Τοποθέτη κιγκλίδας.

Το πρακτικό αυτό αποστέλλεται μαζί με τα μηνιαία στατιστικά στοιχεία του Καταστήματος στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Φυσικά της διαδικασίας και της τυχόν ύπαρξης παραπόνων λαμβάνει γνώση και ο/η Προϊστάμενος/η Διεύθυνσης της φυλακής, που φέρει και την ευθύνη για τις διαδικασίες που πιθανόν να πρέπει να γίνουν, ως αποτέλεσμα των καταγγελιών.

Γεγονός πάντως είναι ότι συνήθως το κυτίο παραπόνων βρίσκεται πάντα άδειο. Κάθε μήνα το ανοίγουν και δεν βρίσκουν μέσα σ' αυτό τίποτα. Μάλιστα, καθ' όλο το 2018 και έως την 1^η Οκτωβρίου του 2019, στο ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, δεν είχε βρεθεί ούτε ένα παράπονο ή καταγγελία εντός του.

Μήπως τελικά, εντός του συγκεκριμένου Καταστήματος Κράτησης, όλα λειτουργούν άψογα σε τέτοια επίπεδο, ώστε να μην υπάρχει ούτε ένας κρατούμενος που να αισθάνεται την ανάγκη να παραπονεθεί ή να καταγγείλει το οτιδήποτε; Μάλλον

απίθανο. Κάποιες πιθανές ερμηνείες της έλλειψης γραπτών καταγγελιών, μέσω της επίσημης οδού του συγκεκριμένου «κυτίου», μπορεί να είναι ότι αυτό συμβαίνει λόγω άγνοιας των περισσότερων κρατουμένων για τη διαφορετική χρήση των δύο θυρίδων (κυτίων) που βλέπουν στις κιγκλίδες. Ουσιαστικά το μεγαλύτερο ποσοστό των εγκλείστων φαίνεται να μην γνωρίζει την ύπαρξη «κυτίου παραπόνων». Ίσως πάλι, μπορεί να συμβαίνει επειδή το επίπεδο γραμματισμού των κρατουμένων είναι χαμηλό και λόγω του αναλφαβητισμού τους είναι δύσκολο να εμπιστευθούν κάποιον συγκρατούμενό τους για να τους γράψει μια καταγγελία για άλλον συγκάτοικό τους στους θαλάμους, ή ακόμη γιατί οι εγκλείστοι δεν εμπιστεύονται τη διαδικασία ανοίγματος, που απαιτεί την παρουσία τόσων υπαλλήλων, φοβούμενοι ότι η καταγγελία τους εναντίον υπαλλήλου ή κρατουμένου θα μπορούσε να διαρρεύσει ή να

μην φτάσει στον προορισμό της, στιγματίζοντας παράλληλα και τους ίδιους, κάνοντας δύσκολη την περαιτέρω παραμονή τους στην συγκεκριμένη φυλακή.

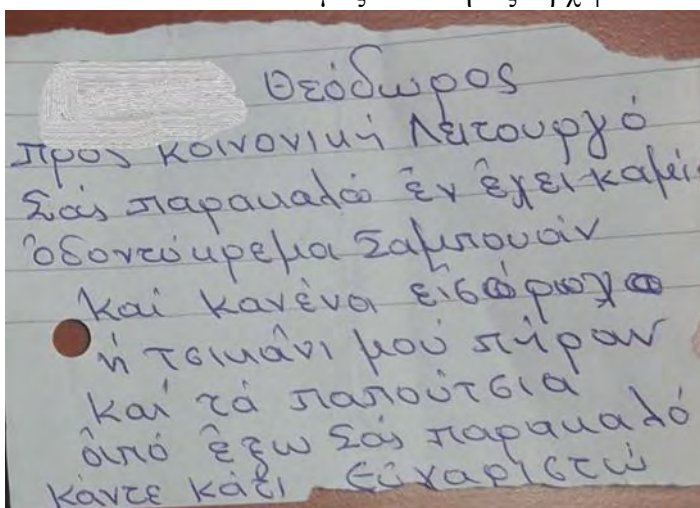
Για το λόγο αυτό, όποιος κρατούμενος θέλει να προχωρήσει σε μία καταγγελία εναντίον άλλου κρατουμένου ή υπαλλήλου δεν θα προτιμήσει σίγουρα την επίσημη οδό του «κυτίου παραπόνων». Θα προτιμήσει να ζητήσει ακρόαση από την Διευθύντρια ή τον Αρχιφύλακα ή τον/την Κοινωνικό Λειτουργό για να

εκθέσει κατά πρόσωπο, σε κάποιον από αυτούς την καταγγελία ή το παράπονό τους. Μια δεύτερη οδός καταγγελιών είναι να ζητήσει ακρόαση από την Γραμματεία και όταν φτάσει εκεί να καταθέσει ο ίδιος την καταγγελία του, επίσημα, στο πρωτόκολλο, ώστε να μην υπάρξει περίπτωση αποτροπής ή συγκάλυψης της καταγγελίας του. Αυτή η κίνηση, όμως, υποδηλώνει πλήρη ρήξη και απόφαση ευθείας σύγκρουσης με τον υπάλληλο που έρχεται να καταγγείλει. Ως εκ τούτου, κάτι τέτοιο, απ' όσο θυμάμαι, έχει συμβεί μόνο από έναν κρατούμενο, ο οποίος ήταν εξωτερικός και σε μια περίοδο τριών περίπου μηνών είχε μηνύσει όλους τους Εισαγγελείς, που του είχαν αρνηθεί την αποφυλάκιση υπό όρους και έναν διοικητικό υπάλληλο, που θεώρησε ότι δεν τον

βοήθησε αρκετά. Γεγονός πάντως είναι ότι όλα τα αιτήματα ή «χαρτάκια» που φτάνουν για εξέταση, προέρχονται από ένα και μόνο κουτί, το «κυτίο αιτημάτων».

Το άνοιγμα του «κυτίου αιτημάτων» είναι μια πιο «ανώδυνη» αλλά εξίσου σημαντική στιγμή της «ζωής» της φυλακής. Ανοίγει καθημερινά, όχι κάθε μήνα, αλλά με τον ίδιο τρόπο όπως και το «δίδυμο» αδελφάκι του, παρουσία των δύο υπαλλήλων φύλαξης και τα αιτήματα που βρίσκονται εντός του καταλήγουν και πάλι στο Αρχιφυλακείο. Εκεί, ο Αρχιφύλακας κάνει την διαλογή τους, με γνώμονα το τμήμα του Καταστήματος στο οποίο απευθύνονται και ο Διαθέσιμος υπάλληλος Αρχιφυλακείου

τα μεταφέρει στο ανάλογο τμήμα ή πρόσωπο. Στην περίπτωση αυτή, η πιθανότητα να βρεθεί το «κυτίο αιτημάτων» άδειο είναι σχεδόν μηδενική. Όχι μόνο αυτό, τα αιτήματα των κρατουμένων είναι τόσο πολλά και διαφορετικά, που

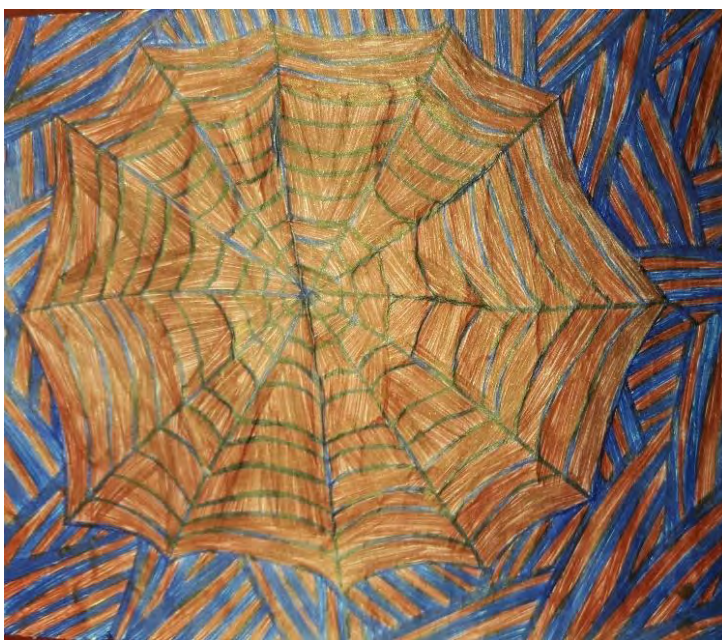
η διαλογή και η αποτελεσματική ικανοποίησή τους μπορεί και συνήθως εμπλέκει, καθημερινά, σχεδόν όλα τα τμήματα και πληθώρα προσώπων της οικείας φυλακής.

Μετά τη συλλογή των αιτημάτων των κρατουμένων και την παράδοσή τους από τον εκάστοτε υπαρχιφύλακα της κάθε πτέρυγας, μαζί με την αναφορά των παρόντων κρατουμένων, στον Αρχιφύλακα του Καταστήματος, εκείνος πραγματοποιεί τον πρώτο επιμερισμό τους, διαχωρίζοντάς τα ανάλογα με το άτομο ή το τμήμα στο οποίο απευθύνονται. Αν είναι γράμμα για κάποιον συγγενή ή φίλο κρατουμένου κατευθύνεται στο λογιστήριο για να δοθεί στον Αγγελιοφόρο, δηλαδή τον ταχυδρόμο του Καταστήματος, αν αιτείται ακρόαση ιατρού ή Διευθυντή ή Αρχιφύλακα κατευθύνεται στο Ιατρείο, τη Διεύθυνση ή παραμένει στο Αρχιφυλακείο αντίστοιχα. Αν υπάρχει αίτημα αγοράς κάποιου προϊόντος αποστέλλεται στο μάρκετ του Καταστήματος, αν είναι θέμα οικονομικό στο Λογιστήριο, εάν είναι θέμα υπολοίπου ποινής προς έκτιση στη Γραμματεία του Καταστήματος, εάν έχει να κάνει με θέματα επανασύνδεσης με την οικογένεια, προσωπικά προβλήματα, αναζήτηση εγγράφων ταυτοπροσωπίας, είδη ρουχισμού και προσωπικής υγιεινής, στην Κοινωνική Υπηρεσία της φυλακής, ενώ αν έχει να κάνει με την αγροτική παραγωγή και προβλήματα κατά την εκτέλεση των εργασιών κατευθύνεται στον γεωπόνο του Καταστήματος. Το

πρόσωπο που είναι επιφορτισμένο με την μεταφορά και διανομή των αιτημάτων στον αντίστοιχο τομέα ή πρόσωπο που απευθύνονται είναι ο Διαθέσιμος υπάλληλος Αρχιφυλακείου, ο Γραμματέας Αρχιφυλακείου, αν υπάρχει ή και ο ίδιος ο Αρχιφύλακας.

3.3 Για μια «ήρεμη φυλακή»

«Δεν έχουμε χαρτάκια, γιατί είναι όλοι τακτοποιημένοι, έχουν τα ξυριστικά τους, τα σαμπουάν τους, τις τηλεκάρτες τους και έτσι βγήκα για ακροάσεις και βρήκα μια ήρεμη φυλακή» (Τζένη Ποζιοπούλου, Κοινωνική Λειτουργός). Η ύπαρξη, η έλλειψη, η αύξηση ή η μείωση των αιτημάτων, προς τα διάφορα τμήματα της κάθε φυλακής, ακολουθείται συνήθως από συμπεράσματα και ερμηνείες των ίδιων των αποδεκτών τους, όπως η παραπάνω δήλωση των Κοινωνικών Λειτουργών. Σε παραπλήσια λεγόμενα η φυλακή, παρουσιάζεται ως σύνολο, ως μάζα, ουσιοποιείται, έχει αισθήματα κοινά στα μέρη του, ή καλύτερα τα επιμέρους συγκροτούν ένα κοινό συναίσθημα, μοιάζει να ταυτίζεται με έναν αρχαίο θεό, που πρέπει να εξευμενίζεται συνεχώς για να είναι καλός απέναντί μας ή με ένα «τέρα», το «τέρα-φυλακή» που πρέπει να κρατιέται «σε καταστολή», να προλαβαίνεις τις ανάγκες του, με σκοπό να το βρίσκεις έπειτα ήρεμο και καλοσυνάτο, όταν θα χρειαστεί να το συναντήσεις. Μάλιστα, η ταύτιση της φυλακής με το τέρας περιλαμβάνει και τους «βρυχηθμούς» του. Σε κουβέντες υπαλλήλων που περιγράφουν παλαιότερες

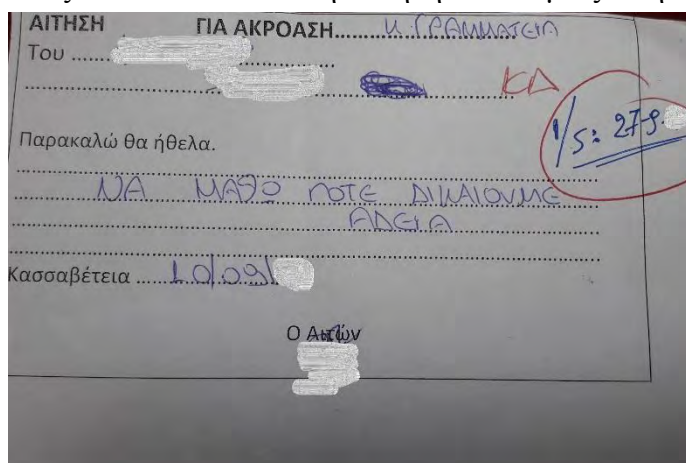

εμπειρίες τους από στάσεις κρατουμένων, όλοι σχεδόν μιλούν για μια βοή που έρχεται μέσα από τη φυλακή, κάτι σαν βρυχηθμός τέρατος δηλαδή, λίγο πριν ξεκινήσουν οι ταραχές. Η βοή αυτή ακούγεται και εντείνεται όλο και περισσότερο και κορυφώνεται όταν εμφανίζονται οι «στασιαστές». Σύμφωνα με την σκέψη του ικανοποιημένου ή μη τέρατος-φυλακής, οι περίοδοι αυξημένων ή μη αιτημάτων προς ένα τμήμα, μπορεί να σημαίνει την ικανοποιητική ή μη λειτουργία του συγκεκριμένου τμήματος, την καίρια

ή μη θέση του στη «ζωή της φυλακής», την αναγκαιότητα ύπαρξής του, την μικρή ή μεγάλη επαφή του με τις ανάγκες των κρατουμένων, τον βαθμό εμπιστοσύνης ή ικανοποίησης των κατατεθειμένων αιτημάτων των κρατουμένων σε αυτό. Ακόμη, η πιθανότητα ένα τμήμα να καθυστερεί ή ακόμη και να μην απαντά σε αιτήματα κρατουμένων, μπορεί να σωρεύσει προβλήματα στο σύνολο του συγκεκριμένου οργανισμού, να προκαλέσει μεγάλη ένταση και δυσκολίες στην όλη λειτουργία του Καταστήματος Κράτησης, που μπορεί να φτάσουν από τις προσωπικές καταγγελίες κρατουμένων, για την κακή λειτουργία του συγκεκριμένου τμήματος προς την Διεύθυνση, έως τη στάση και τις δυναμικές διαμαρτυρίες.

Για το λόγο αυτό, η σχεδόν «βιομηχανικά» καλή καθημερινή κυκλοφορία της πληροφορίας που επισύρουν μαζί τους τα αιτήματα και η σωστή «γραμμή παραγωγής» των απαντήσεων από τα διάφορα τμήματα, πραγματοποιείται συνήθως κάτω από την προσωπική επίβλεψη και διακριτική παρακολούθηση του εκάστοτε προϊσταμένου Διεύθυνσης και κάθε παράπονο που πέφτει στην αντίληψή του, τυγχάνει άμεσης διερεύνησης και επίλυσης. Όποιος έχει δει ριάλιτι εκπομπές, με ανθρώπους κλεισμένους για μεγάλο χρονικό διάστημα σε κοινούς χώρους διαμονής, μπορεί να κατανοήσει ότι το που κοιμάται ή κάθεσαι ο καθένας, το ποιο πρόγραμμα θα παρακολουθήσουν από κοινού στην τηλεόραση, το πόσο δυνατά παίζει το ραδιόφωνο του «γείτονα», το αν το φαγητό έχει πολύ αλάτι, αν υπάρχει ζεστό νερό για μπάνιο ή αν κάποιος άνθρωπος ταιριάζει σε έναν θάλαμο με κάποιους και με ποιους, δεν είναι τόσο «μικρά» και ασήμαντα θέματα στον μικρόκοσμο του εγκλεισμού, αντίθετα διογκώνονται, αποκτούν μεγαλύτερη αξία και συχνά μπορεί να αποτελέσουν την θρυαλλίδα για αντεγκλήσεις ή και βίαιες συμπλοκές. Γεγονός που μπορεί να προκαλέσει στους επαγγελματίες του εγκλεισμού *«αύξηση της ανησυχίας τους για εμπέδωση κλίματος αναταραχής και δυσκολίας επαναφοράς της τάξης και του ελέγχου του Καταστήματος»* (Matthews 2009:49).

η αίτηση και το περιεχόμενο του αιτήματος. Οι φόρμες αυτές μοιράζονται στις επιμέρους κιγκλίδες και δίνονται στον αιτούντα κρατούμενο, ο οποίος στη συνέχεια χρειάζεται απλά να συμπληρώσει τα προσωπικά του στοιχεία, το τμήμα που επιθυμεί να κατευθυνθεί η αίτησή του και να συγκεκριμενοποιήσει το ζητούμενό του. Συνήθως όμως ο ρυθμός παραγωγής των φορμών αυτών είναι πολύ μικρότερος της ζήτησής τους, καθιστώντας τες «εις σπάνιν», όπως ανέγραφαν και τα παλιά βιβλία οικονομίας. Η σπανιότητα ύπαρξής τους όμως, δεν ανεβάζει φυσικά και την «τιμή» τους όπως θα συνέβαινε σε μια «ελεύθερα ρυθμισμένη οικονομία», αλλά την ευρηματικότητα των ανθρώπων που σκόπευαν να τις χρησιμοποιήσουν. Έτσι, κατατίθενται αιτήματα κρατουμένων γραμμένα σε πολύ μικρά χαρτάκια, σε σχισμένο κουτί από τσιγάρα, σε τσιγαρόχαρτα, σε χαρτοπετσέτα, σε ψηφοδέλτια από προηγούμενες εκλογές, σε σελίδα από επιτραπέζιο ημεροδείκτη, μέρος μιας σελίδας βιβλίου ή χαρτιού A4, κομμένου στα έξι και όπου αλλού μπορεί ο ανθρώπινος νους να φανταστεί. Μοιάζουν θαρρείς με τα αρχαία όστρακα, τα θραύσματα δηλαδή σπασμένων αγγείων που έβρισκαν νέα χρήση ως πρόχειρα σημειωματάρια, ή και ως εκλογικό υλικό για εξοστρακισμό. Εξαιτίας λοιπόν του μικρού τους μεγέθους και της ποικιλίας της μορφής τους, που τα αποξενώνει πλέον από τη συνήθη εικόνα μιας αίτησης, οι υπάλληλοι που τα δέχονται

δεν τα αποκαλούν πλέον αιτήσεις, αλλά «χαρτάκια των κρατουμένων». Μάλιστα, τα «χαρτάκια» αυτά έχουν προκαλέσει, στη συγκεκριμένη φυλακή μια επιρροή στο επίσημο έγγραφο, το οποίο, ως τυποποιημένη φόρμα έπαψε πια να καταλαμβάνει μια

ολόκληρη σελίδα A4 και πλέον η συγκεκριμένη γραμματεία τυπώνει έξι αιτήσεις ανά σελίδα, ακολουθώντας το συνηθισμένο μέγεθος που έχουν και τα «άτυπα χαρτάκια». Το αστείο είναι ότι κάποια στιγμή έφτασε στα χέρια τους μια νέα αίτηση, με την νέα τυποποίηση, που όμως ήταν άγραφη. Λίγο πριν πεταχτεί, οι υπάλληλοι ανακάλυψαν ότι το αίτημα του κρατουμένου, «ακρόαση γραμματείας», είχε γραφτεί στην πίσω λευκή της πλευρά.

Ενσκήπτοντας στα ίδια τα χαρτάκια και τα αναγραφόμενα μηνύματα που εκπέμπουν, λαμβάνουμε πληροφορίες για το τί απασχολεί τον άνθρωπο που βρίσκεται έγκλειστος, να κατανοήσουμε ίσως τις επιθυμίες και τον τρόπο θέασης του κόσμου γύρω του, το επίπεδο μόρφωσής του, τις αγωνίες και τα θέλω του. Το πρώτο που μπορεί να παρατηρήσει κανείς έχει να κάνει με το ύφος και η γλώσσα του κάθε αναγραφόμενου μηνύματος. Συνήθως είναι μηνύματα ελαχίστων λέξεων, που περιλαμβάνουν το ονοματεπώνυμο του κρατουμένου και το τμήμα που απευθύνονται, πχ «ακρόαση κοινωνικής υπηρεσίας» ή «ακρόαση γραμματείας», άλλες φορές περιέχουν αγωνία και προτροπή για γρήγορη εξυπηρέτηση με λέξεις όπως «επείγον», «είναι μεγάλη ανάγκη», «σας παρακαλώ πολύ», «πρέπει να σας δώ οπωσδήποτε»... Κάποιες φορές μπορούμε να παρατηρήσουμε προσπάθεια απόκτησης ενός επιπλέον συνδέσμου με τον αρμόδιο υπάλληλο, απευθυνόμενος προσωπικά:

«κύριε/κυρία ..., είμαι ο
και πρέπει να σας δώ, γιατί...»,
«σας ευχαριστώ που είστε
τόσο καλός/καλή μαζί μου, θα
ήθελα άλλη μια φορά να με
εξυπηρετήσετε...».

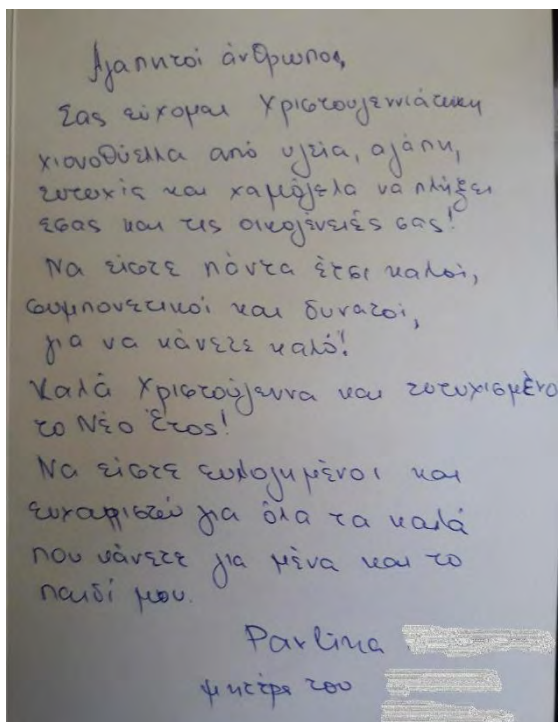
Πολλές φορές υπάρχουν

«χαρτάκια» αστεία, ευρηματικά, με ποιήματα, με ευχές για τις επερχόμενες γιορτές ή για το καλοκαίρι. Μπορεί να υπάρχουν χαρτάκια με ζωγραφιές, ακόμη και με χαρακτηριστικά πάνω σε ασημόχαρτο πακέτου τσιγάρων εξαιρετικής τεχνικής.

Μια κίνηση αβροφροσύνης, που αντιμετώπισε κάποια προβλήματα στην υλοποίησή της, είναι η περίπτωση μιας χριστουγεννιάτικης κάρτας που έστειλε η μητέρα ενός ανήλικου κρατουμένου, βουλγαρικής καταγωγής, με κύριο σκοπό να ευχαριστήσει τους υπαλλήλους της γραμματείας για την εξυπηρέτηση που της προσέφεραν όταν απευθύνθηκε στο συγκεκριμένο τμήμα η ίδια αλλά και για τις καλές συνθήκες διαβίωσης του παιδιού της στην Κασσαβέτεια. Η κάρτα αυτή δείχνει τον

χαρακτήρα και την καλοσύνη της αποστολέως, όμως υπάρχει ένα πρόβλημα που έχει ονοματεπώνυμο: “google translate” και την κάνει πολύ αστεία. Μας έγραφε λοιπόν:

«Αγαπητοί άνθρωποι,
Σας εύχομαι Χριστουγεννιάτικη
χιονοθύελλα από υγεία, αγάπη, ευτυχία και
χαμόγελα να πλήξει (sic) εσάς και τις
οικογένειές σας! Να είστε πάντα έτσι καλοί,
συμπονετικοί και δυνατοί, για να κάνετε
καλό! Καλά Χριστούγεννα και ευτυχισμένο
το Νέο Έτος! Να είστε ευλογημένοι και
ευχαριστώ για όλα τα καλά που κάνετε για
μένα και το παιδί μου! Pavlina... μητέρα
του...»

Όποιος σπεύσει να κατακρίνει την «χιονοθύελλα» της κ. Παυλίνας, ας σκεφτεί πως το google θα μετέφραζε σε κάποια άλλη γλώσσα την παρόμοια ελληνική έκφραση «κάθε χαρά να πλημυρίσει την καρδιά σας».

Τα ελληνικά είναι φυσικά η κύρια γλώσσα στην οποία οφείλουν να καταφύγουν για να επικοινωνήσουν με τα διάφορα τμήματα του Καταστήματος Κράτησης. Όμως, πολλές φορές, αυτό που τελικά «βγαίνει» ως αποτέλεσμα είναι ανορθόγραφα ελληνικά, γεμάτα γραμματικές και συντακτικές ασάφειες και μπερδεμένες διατυπώσεις. Η Διευθύντρια εκτός από το ορθό, γράφεται και ως:

«Διατησδία», «Δεφιτή», «Δεφιντή» «ΔΙΕΥΘΙΝΤΡΕΙΑ» «δεφιντη»,

«ΔΕΦΙΝΤΗ», «ΔΗΑΦΙΤΡΙΑ», Ντιβιντί

ή άλλες φορές ενώ διατυπώνεται σωστά, γράφεται ανορθόγραφα. Το ίδιο παρατηρείται και σε αιτήσεις προς άλλα τμήματα, για παράδειγμα:

«Αρχιφιλάκα», «ΓΡΑΜΑΤΕΙΑ»,
«ΓΡΑΝΑΤΕΙΑ», «Γαρματία», «Γαρμότια»,
«ΓΡΑΜΑΤΕΑ», «ΓΡΑΜΑΤΕΣ»,
«ΑΚΡΕΟΣΗ ΓΡΑΜΗΤΕΑ»,
«GERAMAtiA», «Γραταια»

«ΗΧΗΝΟΝΙΚΗ ΠΙΕΡΗΣΙΑ», «Κεινωνηκη ιτηρεσεια», «ΚίΝΟΝίΚί ΠίΠίSIA»,
«ΠΕΡαSia», «Κινινόνι Κιπρισία», «ΚΙΑWONIKH ΠΙΕΡΗΣΙΑ», «Perecia»,

«ΥΠΗΡΕΣΙΑ», «ΚΑΝΟΝΙΚΟ ΠΕΡΕΣΙΑ», «ΚΟΙΝΟΝΙΚΗ ΥΠΙΡΕΣΙΑ»,
 «ΚΙΟΝΟΝΙΚΗ ΥΠΙΡΕΣΙΑ», «ΧΙΝΟΝΙΚΗ», «ΚΕΝΟΝΕΚΑ ΠΕΡΕΣΙΑ»,
 «ΚΕΝΟΝΕΚΕ ΠΕΡΕΣΙΑ», «ΚΙΝΟΝΟΥ'ΚΟΥ' ΙΜΕΡΙΣΟΥ'ΤΟΚ», «ΚΟΙΝΟΝΙΚΗ»,
 «ΚΗΝΟΝΙΚΗ ΥΠΙΡΕΣΙΑ»,
 «Κινινική επιρεσία», «κίνονική πίρισίΑ», «Κινονικό υπερικία», «Inoikiepersia»,
 «Inoniki Epersia», «κοινωνική Υπηρεσία», «ΚΟΙΝΟΝΙΚΗ ΕΠΕΡΣΙΑ», «Η
 ΚΙΝΟΝΙΚΗ ΥΠΙΡΕΣΙΑ», «ΚΙΝΟΝΙΚΗ ΥΠΕΡΣΙΑ», «», κλπ.

Αυτό δείχνει μια πραγματικότητα των ελληνικών φυλακών, το γεγονός δηλαδή ότι μεγάλο ποσοστό των κρατουμένων είναι είτε αναλφάβητοι είτε υπο-εκπαιδευμένοι, κάτοχοι απλά των βασικών γνώσεων γραφής και ανάγνωσης. Μια επίσης πολύ συνηθισμένη γλώσσα γραφής είναι τα λεγόμενα greeklish, η γραφή δηλαδή ελληνικών λέξεων με λατινικά γράμματα· αυτό γίνεται γιατί ένα μεγάλο ποσοστό των εγκλείστων στις ελληνικές φυλακές είναι ξένοι υπήκοοι, οι οποίοι καταφεύγουν στη χρήση του αγγλικού αλφαβήτου, καταγράφοντας την ελληνική γλώσσα όπως την ακούν. Το γεγονός αυτό είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και θα μπορούσε να αποτελέσει ξεχωριστό πεδίο έρευνας. Μια πρώτη καταγραφή εδώ θα μπορούσε να είναι για παράδειγμα για την Διεύθυνση τα: «DEPONDEAS», «DEΦENDPHA», «DEPENDEAS», «manager», αλλά και τα δύο αιτήματα ακρόασης Διευθύντριας, τα οποία παρουσιάζονται στο υπο-κεφάλαιο «στη Διευθύντρια».

3.5 Η διαδρομή των αιτημάτων

Η ποικιλία των αιτημάτων είναι μεγάλη, το ζητούμενο και το ύψος προσαρμόζεται κάθε φορά στο επίπεδο εξουσίας του προσώπου ή του τμήματος στο οποίο απευθύνεται Goffman (2006:104). Καλύτερη όμως κατανόηση αυτών που πραγματικά έχουν την ανάγκη να ζητήσουν οι κρατούμενοι, μπορούμε να διερευνήσουμε, αν ακολουθήσουμε τα αιτήματά τους στα κατά τόπους τμήματα της φυλακής που εξετάζουμε.

3.5.1 Στη Γραμματεία των πολλαπλών χρόνων

Η Γραμματεία του κάθε Καταστήματος Κράτησης συγκεντρώνει συνήθως το μεγαλύτερο ποσοστό αιτημάτων των κρατουμένων. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι αυτό είναι άλλωστε και το καθ' ύλην αρμόδιο τμήμα γι' αυτό. Εκεί πρέπει να κατευθυνθούν τα αιτήματά τους, να πρωτοκολληθούν, για να ακολουθήσουν έπειτα τον δρόμο τους είτε εκτός είτε εντός της φυλακής. Εκεί συνήθως έρχεται μια ποικιλία

αιτήσεων. Τα ανεπίσημα όμως «χαρτάκια», δηλαδή εκείνες οι αιτήσεις που δεν χρησιμοποιούν την επίσημη φόρμα αίτησης αλλά κομμένα τμήματα χαρτιού, και απευθύνονται στο τμήμα είναι συνήθως πολλά στην ποσότητα, λιτά στην πληροφορία και σχεδόν μονοδιάστατα στα αιτήματα. Συνήθως απλά αναφέρουν την φράση «ακρόαση γραμματείας» και το όνομα του κρατουμένου που το απευθύνει.

«Επείγον Γραμματεία Ευχαριστώ»

«Ακρόαση Γραμματείας»

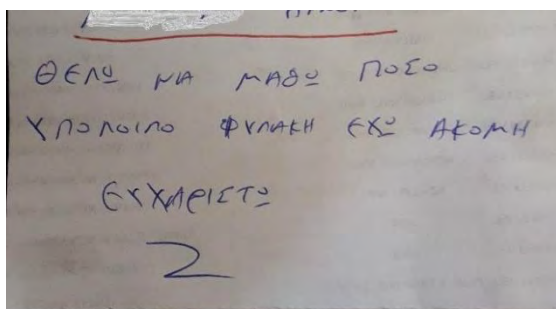
«πόσο υπόλοιπο ποινής έχω να εκτίσω»

«πόσο υπόλοιπο φυλακή έχω ακόμη»

«θέλω να μάθω για την ποινή μου»

«πότε τελειώνει η ποινή μου»

«σας παρακαλώ να με ενημερώσετε για την ακριβή ημερομηνία αποφυλάκισής μου. Σας ευχαριστώ πολύ»

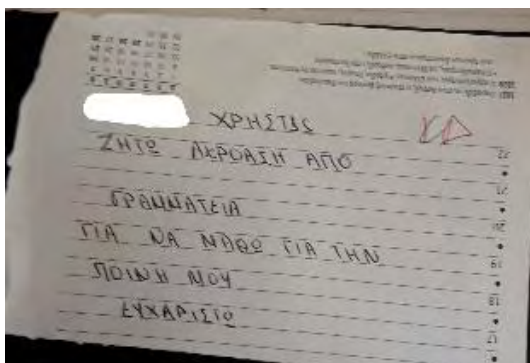

Όταν ο αιτών φθάσει μία από τις δύο φορές την εβδομάδα, που γίνεται η ακρόαση, μπροστά στον Προϊστάμενο του τμήματος, το πιο πιθανό είναι να θέσει το πιο κοινό, αλλά και πιο σημαντικό ερώτημα της φυλακής, κάθε χώρας: «εγώ πότε αποφυλακίζομαι;». Τότε ξετυλίγεται μια ολόκληρη διαλεκτική περί χρόνου, ενός χρόνου που ξεδιπλώνεται μπροστά στα μάτια μας ως “future unfolding” (Harding, 2000:240), με πολλαπλές διαστάσεις που τις ζουν ή τις κατανοούν διαφορετικά τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα (Munn 1992:116) στην προσπάθειά τους να ορίζουν εκείνη την «unique date» (Guyer 2007:416), δηλαδή την ημέρα της αποφυλάκισης. Όμως, η μοναδικότητά της ημερομηνίας αυτής ταυτίζεται μόνο με την αξία της και όχι απαραίτητα με την χρονική της σταθερότητα, ως ακλόνητου μελλοντικού terminus. Ο προσδιορισμός του χρόνου είναι το κατεξοχήν ζητούμενο των εγκλείστων ενός Σωφρονιστικού Καταστήματος.

Εντός του χώρου των φυλακών «ακούγονται», «τρέχουν» και περνούν διαφορετικοί χρόνοι κατά τη διαδικασία εκτέλεσης μιας δικαστικής εντολής ή απόφασης. Όλα ξεκινούν στην έδρα ενός δικαστηρίου, εκεί ένας πολίτης που περνάει την αυτόφωρη διαδικασία ή ένας κρατούμενος, που έχει προφυλακισθεί ήδη, έρχεται αντιμέτωπος με την έκδοση μιας καταδικαστικής απόφασης εναντίον του. Η απόφαση αυτή ορίζει τον χρόνο που οφείλει να στερηθεί την ελευθερία του, ως ποινή για τη

διάπραξη κάποιου πλημμελήματος ή εγκλήματος. Η διαδικασία αυτή «εντός των τειχών» λέγεται «την άκουσε». Είναι συνηθισμένη δηλαδή η έκφραση κρατουμένων: «στο πρωτόδικο ‘άκουσα’ πέντε χρόνια», «στο εφετείο ‘άκουσα’ τρία χρόνια» ή εν τέλει «καλά αυτός ‘την άκουσε’ για τα καλά!». Μάλιστα η έκφραση «την ‘άκουσα’ για τα καλά» έχει περάσει τα όρια των φυλακών και χρησιμοποιείται γενικά και εκτός των τειχών τους. Είναι πραγματικά ενδιαφέρον γεγονός η ανάδειξη της ακοής ως κυρίαρχης αίσθησης για τους κρατούμενους, εντός των δικαστικών αιθουσών και σημείο αναφοράς για το ύψος της επιβαλλόμενης ποινής. Σίγουρα όταν κάποιος είναι υπό κρίση, μπορεί να βρίσκεται ακόμη και σε πανικό και να έχει όλες τις αισθήσεις του τεταμένες, όμως όπως φαίνεται, τον σπουδαιότερο ρόλο τη στιγμή της ετυμηγορίας, τη στιγμή που θα καθορίσει το μέλλον και τον χρόνο του εγκλεισμού, τον «παίζει» η ακοή, που είναι και η πιο χρήσιμη αίσθηση για την περίσταση.

Η τόσο ποθητή ημέρα της αποφυλάκισης είναι σαν την άκρη του ουρανού τόξου, που την βλέπεις «κάπου» αλλά όταν φτάσεις εκεί έχει πάει πιο μακριά. Το πότε

θα έρθει η ημέρα του γυρισμού του εγκλείστου στο σπίτι, είναι στην πραγματικότητα εντελώς άγνωστο, καθώς η ημέρα αποφυλάκισης δεν είναι, απλά, το άθροισμα της ημερομηνίας σύλληψης, συν την επιβαλλόμενη ποινή από το δικαστήριο (δηλαδή αυτό που θα ονομάζαμε δικαστικό

χρόνο). Η γραμματεία, πάλι, έχει το «δικό» της χρόνο (χρόνος της γραμματείας). Είναι ο χρόνος που κάθε φορά ισχύει, σύμφωνα με τη λογική του νομοθέτη που λέει «επιβάλω μία μεγάλη ποινή, για να ικανοποιήσω το “περί δικαίου αίσθημα”, αλλά επειδή ο κάθε κρατούμενος στη φυλακή μου κοστίζει, βγάζω έκτακτους νόμους που ορίζουν να εκτίσει μέρος μόνο της επιβαλλόμενης ποινής» (χρόνος της υφ’ όρον απόλυσης¹¹). Η Γραμματεία λοιπόν, αφού συμβουλευτεί τον ισχύοντα νόμο, βρίσκει

¹¹ Σύμφωνα με τη υφ’ όρον διαδικασία, ο κρατούμενος μπορεί να υποβάλλει αίτηση υπαγωγής του στη διαδικασία έκτισης ενός μέρους μόνο της ποινής του και το υπόλοιπο, ή όσο από αυτό θα ορίσει ο Εισαγγελέας του τόπου έκτισης ποινής, θα έχει τη μορφή «χρόνου δοκιμασίας» (ν.4489/17 κ.α.).

Αυτή την περίοδο ο «χρόνος της υφ’ όρον» που ισχύει, έως 28/8/2019, περιλαμβάνεται στις διατάξεις του νόμου 4489/2017, ο οποίος παρατάθηκε με τον ν.4751/2018 και ισχύει για την υφ’ όρον αποφυλάκιση των κρατουμένων, που έως εκείνη την ημερομηνία συμπληρώνουν τις προβλεπόμενες προϋποθέσεις. Συνοπτικά λοιπόν, ο νόμος αυτός προβλέπει την αποφυλάκιση ατόμου που έχει εκτίσει:

- το 1/10 της ποινής του, εάν έχει ποινή φυλάκισης έως (3) χρόνια,
- το 1/5 της ποινής του εάν έχει ποινή φυλάκισης από (5) έως (10) χρόνια. Δηλαδή για φυλάκιση (10) ετών στο δικαστήριο, μπορεί κάποιος να αποφυλακιστεί στα δύο χρόνια και κάτω, αν υπολογιστούν και οι ημέρες εργασίας του εντός της φυλακής, οι οποίες υπολογίζονται ως χρόνος έκτισης ποινής.

την ημερομηνία υπογραφής υφ' όρον απόλυσης, αφαιρώντας από την ημερομηνία αποφυλάκισης (δικαστικό χρόνο) την «σημερινή» ημερομηνία (ημέρα υπολογισμού) και έπειτα και τα πραγματοποιηθέντα ημερομίσθια. Εάν το αποτέλεσμα δείξει την «σημερινή» ημέρα (την ημέρα υπολογισμού), τότε ο κρατούμενος καλείται να υπογράψει την υποβολή αίτησης για την υφ' όρον απόλυσή του και έπειτα να περιμένει την εξέτασή της από τον Εισαγγελέα του τόπου έκτισης ποινής και την επακόλουθη, πιθανή του αποφυλάκιση.

Όλα θα ήταν απλά αν υπήρχαν μόνο αυτοί οι χρόνοι «του συστήματος», όπως θα μπορούσαμε να πούμε. Υπάρχει όμως και ένας ακόμη χρόνος, του άμεσα ενδιαφερόμενου κρατούμενου. Ο κρατούμενος γνωρίζει κάθε καινούργιο νόμο που μπορεί να τον αποφυλακίσει, αλλά όχι σε όλα του τα σημεία. Άρα υπολογίζει και αυτός τον χρόνο που του απομένει, χωρίς να ξέρει τον ακριβή αριθμό των ημερών εργασίας του, που πρέπει να αφαιρέσει και ως εκ τούτου, συνήθως, πέφτει σε λάθη. Ο «χρόνος του κρατουμένου», αποτελεί πάντα το «αντίπαλον δέος» και έρχεται σε συνεχή σύγκρουση με τον επίσημο «χρόνο της γραμματείας». Η συνήθης απαξιωτική φράση, που απευθύνεται από τους γραμματείς ενός Καταστήματος Κράτησης, όταν ένας κρατούμενος προβάλλει τον δικό του τρόπο υπολογισμού έκτισης της ποινής, τον δικό του χρόνο, είναι: «δεν καταλαβαίνω τι μου λες! Εσύ τα υπολογίζεις “φυλακίστικα”». Θα λέγαμε ότι εδώ παρουσιάζεται ένα πρόβλημα μετάφρασης (Eriksen 2007:73), το οποίο υποκρύπτει ένα γλωσσικό πόλεμο, σαν εκείνον που σημείωσε ο Μπένεντικτ Άντερσον (1997: 78, 114-117 κ.α.) στην αυγή της νεωτερικότητας και του έντυπου καπιταλισμού. Ο κρατούμενος προσπαθεί να κατανοήσει στη «δική του γλώσσα», δεδομένα που εκφωνούνται σε μια δυσνόητη γι' αυτόν «επίσημη γλώσσα», όμως αυτή

•Τα 2/5 της ποινής του, για κάθεирξη (5-10) ετών. Η κάθεирξη επιβάλλεται σε περιπτώσεις κακουρηγηματικών αδικημάτων.

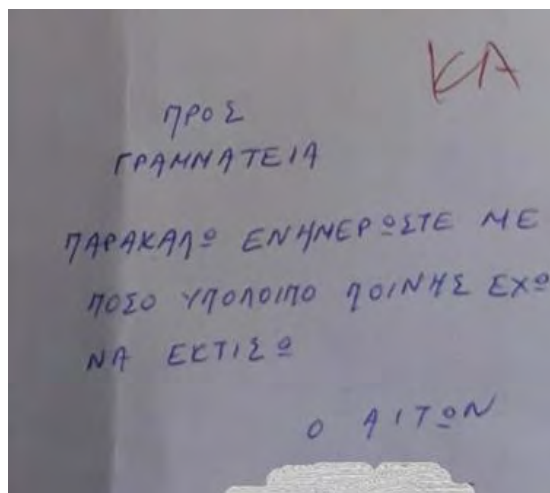
•Το ½ της ποινής του, για κάθεирξη από (10) έτη και πάνω (σε όλους τους παραπάνω υπολογισμούς συμπεριλαμβάνονται και οι ημέρες εργασίας)

•Τα (15) έτη ποινής (πραγματική έκτιση-«σκαστά» όπως το λένε οι κρατούμενοι. Πάλι εδώ ο ήχος ταυτίζεται με την ποινή, ως κρότος) και (4) έτη με ημερομίσθια, σε περίπτωση ισόβιας κάθεирξης.

Οι εδώ ονομαζόμενοι ως «νόμοι της υφ' όρον απόλυσης» είναι συνήθως «έκτακτοι νόμοι», που βελτιώνουν προβλέψεις παλαιότερων και «δημιουργούν συχνά κενά» (Guyer, 2007:411) στο μεσοδιάστημα της ανανέωσής τους. Παραδείγματος χάριν ο ισχύων νόμος 4489/17 άργησε να ψηφιστεί για περίπου ένα μήνα, μετά τη λήξη του προηγούμενου έκτακτου νόμου, από τον Αύγουστο του 2017 έως τα μέσα Σεπτεμβρίου 2017, ενώ και η παράτασή του με τον ν.4751/2018 έγινε το Νοέμβριο του 2018, τρεις μήνες έπειτα από το αναμενόμενο, δημιουργώντας μια «ασυνέχεια αποφυλάκισεων». Ο συγκεκριμένος νόμος ήταν η ανανέωση, με λίγες προσθήκες, του ν. 4411/2016, ο οποίος ήταν η ανανέωση του 4322/2015 και ούτω καθ' εξής... Αυτή την στιγμή (Σεπτέμβριος 2019) είμαστε πάλι σε μια περίοδο «κενού» ανανέωσης των «ευεργετικών» αυτών νόμων. Για το λόγο αυτό κάποιος κρατούμενος που με τις διατάξεις του Ν.4751/2018 θα μπορούσε να υπέγραφε για υφ' όρον αποφυλάκιση άμεσα, μπορεί πλέον εφόσον δεν ισχύει κάτι τέτοιο, να πρέπει να μείνει στη φυλακή για άλλον ένα έως τρία χρόνια. Αυτή η κατάσταση οδήγησε κάποιους κρατούμενους της Αγροτικής Φυλακής Τίρυνθας, να απελπιστούν και να αποδράσουν, γεγονός που προκαλεί μια επιπλέον δυσκολία και στα Συμβούλια άλλων φυλακών, στο να βγάλουν κάποιον στην εξωτερική διαβίωση ή να δώσουν ακόμη και επαναλαμβανόμενη άδεια.

του η ανάγκη δεν καλύπτεται, ως αναχρονιστική και ουσιαστικά του επιβάλλεται να μεταπηδήσει στην εποχή της «νέας, επίσημης γλώσσας».

Ο «χρόνος του κρατουμένου» λοιπόν, έχει ως βάση, αυτό που τον ίδιο πονά, δηλαδή το πόσο χρόνο βρίσκεται στη φυλακή. Ο χρόνος αυτός μπαίνει στο επίκεντρο. Όσο αυτός μεγαλώνει, τόσο μικραίνει το υπόλοιπο που πρέπει να «καθίσει μέσα». Άρα γνωρίζοντας τις προβλέψεις των ευνοϊκών διατάξεων λέει για παράδειγμα: «εγώ έχω δέκα χρόνια φυλάκιση. Πρέπει να καθίσω μέσα 24 μήνες», δηλαδή τα 2/5 της ποινής. Εδώ ας παρατηρήσουμε επίσης την συστηματική αποφυγή αναφοράς σε χρόνια, ως «βαρύτερα» και την επιλογή ως μονάδα μέτρησης του χρόνου, τον μήνα, μάλλον για ψυχολογικούς λόγους. «Σήμερα, έχω μέσα έξι μήνες και ένα χρόνο σε μεροκάματα (εδώ χρειάζεται να τονιστεί ο χρόνος), πόσο πρέπει να μείνω ακόμη μέσα;». Κάπου εδώ ακούει την απαξιωτική φράση περί «φυλακίστικου-μπακαλίστικου» υπολογισμού, ως ανάκλησή του στην τάξη. Η διαφορά οπτικής του χρόνου νομίζω, ότι εξηγεί την δυσαρμονία επικοινωνίας επίσημου και μη χρόνου. Ουσιαστικά στο σημείο αυτό, ο κρατούμενος ζητά από την γραμματεία όχι μια συγκεκριμένη ημερομηνία, αλλά μια ποσότητα χρόνου «προς κατανάλωση». Είναι αυτό που η Munn (1992: 116) όρισε «ως διαστάσεις που ζουν ή κατανοούνται διαφορετικά, μέσω των διαφορετικών ουσιαστικών συνδέσεων μεταξύ των ατόμων». Πάλι μπορεί να είναι ότι οι κρατούμενοι ουσιαστικά ταξινομούν το παρόν τους από την άποψη της πρόβλεψης της μελλοντικής προόδου, με όρους φουτουρισμού/futurism, (Pels 2015:781-782), αναφερόμενοι στην μελλοντική τους ελευθερία.

Όλες αυτές οι οπτικές του χρόνου, ουσιαστικά έρχονται να αναδείξουν τους πολλαπλούς χρόνους υπολογισμού της ημερομηνίας αποφυλάκισης ενός κρατουμένου, τόσο από τον ίδιο (χρόνος του κρατουμένου), όσο και από τα δικαστήρια (δικαστικός χρόνος), το νόμο (χρόνος της υφ' όρον), τη γραμματεία (χρόνος της γραμματείας). Οι χρόνοι αυτοί, τελικά, δεν ταυτίζονται, αν και αφορούν τη διερεύνηση της ίδιας ημερομηνίας...

Η γκάμα των υπόλοιπων θεματικών των χαρακιών στη Γραμματεία είναι μεγάλη:

«θέλω να μάθω πόσα
ημερομίσθια/μεροκάματα έχω»

«πότε περνάω για/παίρνω άδεια»

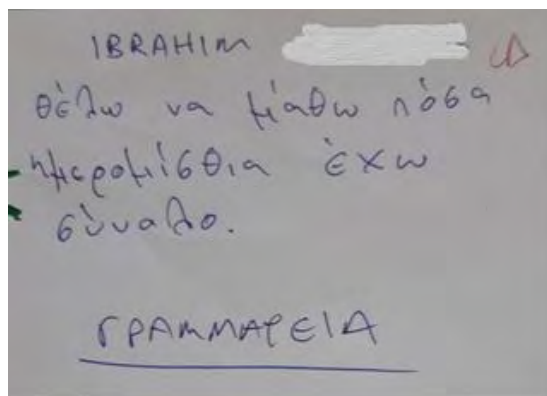
«ζητώ τα μεροκάματα που έχω
κάνει στις φυλακές Δομοκού –
Γρεβενών»

«θέλω πιστοποιητικό καλής
διαγωγής, έχω δικαστήριο»

«θέλω πιστοποιητικό κράτησης για δικαστική χρήση»

«θέλω να κάνω αίτηση για πολιτικό άσυλο»

«θέλω να στείλω την άδειά μου/χαρτιά στον δικηγόρο μου»

Γενικά, η ερώτηση «πόσα μεροκάματα έχω» καταλήγει πάντοτε στο «κεφαλαιώδες» ερώτημα «και άρα πότε αποφυλακίζομαι;», καθώς για τον υπολογισμό της ημέρας αποφυλάκισης υπολογίζεται και η κάθε ημέρα εργασίας ως επιπλέον ημέρα ποινής. Στην συγκεκριμένη όμως ομάδα αιτημάτων, κυριαρχεί ένα ρήμα, το ρήμα «θέλω». Μοιάζει να λειτουργεί επιτακτικά, τονίζοντας την ανάγκη απάντησης στο ερώτημα. Παραπέμπει σε παιδική συμπεριφορά απαίτησης (χωρίς να εννοώ καθόλου ότι είναι παιδική), σαν κάποιος να θέλει άμεσα να ικανοποιηθεί η επιθυμία του, και να μην αντιλαμβάνεται το πλαίσιο. Τα μικρά παιδιά συνήθως λένε «θέλω» και αν οπτικοποιήσουμε το ρήμα, θα μπορούσαμε ίσως να δούμε και το επαναλαμβανόμενο χτύπημα της γροθιάς στο τραπέζι από μέρους τους, ως μια εν δυνάμει απειλή από κάποιον που αδυνατεί όμως να την εκτελέσει...

Από την άλλη, η ποικιλία των αιτημάτων δείχνει την ευρύτητα του αντικειμένου του τμήματος γραμματείας κάθε φυλακής, μόνο στο σκέλος των κρατουμένων μπορεί να υπάρξουν ερωτήματα ή διαδικασίες για: παραλαβή-αποπομπή κρατουμένου στο/από το Κατάστημα, τοποθέτηση σε εργασία, πρωτοκόλληση εγγράφων, διαβίβαση αιτημάτων σε άλλες υπηρεσίες, διερεύνηση τυπικών προϋποθέσεων για άδεια κρατουμένου, έκδοση πιστοποιητικών, υποβολή αντιγράφου φακέλου στον Εισαγγελέα τόπου έκτισης της ποινής στα πλαίσια της διαδικασίας αίτησης για απόλυση με όρους, μεταγωγές για δίκη-πολιτικό άσυλο-έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων για απέλαση, ενημέρωση φακέλων κρατουμένων, εκτέλεση αποφάσεων δικαστηρίων (φυλάκιση- αποφυλάκιση), ενημέρωση διαφόρων υπηρεσιών, στατιστικά στοιχεία Καταστήματος, απάντηση σε ερωτήματα του Υπουργείου-δικηγόρων-

κρατουμένων-πολιτών για την ποινική κατάσταση των κρατουμένων και πλήθος άλλων.

3.5.2 Οι διαδρομές του θυμικού...έως την απεργία πείνας

Υπάρχει μία αίτηση, η οποία κατατίθεται επίσης στη Γραμματεία, που κρύβει πίσω της μια συναισθηματική ρήξη του κρατουμένου με το Κατάστημα Κράτησής του. Είναι η αίτηση μεταγωγής σε άλλο Κατάστημα. Πολλές φορές συνοδεύεται από υπερβολικό θυμό, ψυχολογική φόρτιση και εκφορά ύβρεων κατά της γενετήσιας ελευθερίας των φορέων εξουσίας της φυλακής, Εισαγγελέα, Διευθυντή, Αρχιφύλακα, Κοινωνικού Λειτουργού αλλά και των στενοτέρων, πρώτου βαθμού, συγγενών τους. Αφορμή συνήθως είναι η απόρριψη κάποιου αιτήματος, όπως για άδεια, εξωτερική διαβίωση, καλύτερη τοποθέτηση σε εργασία ή η μη απόδοση της νομιζόμενης οφειλόμενης τιμής στο πρόσωπό τους, λόγω «της προσφοράς τους στο Κατάστημα». Όταν φτάνουν στη Γραμματεία, συνήθως είναι λιγότερο επιθετικοί, απ' ό,τι πριν στον φύλακα συνοδείας. Πετούν την αίτηση στο πρωτόκολλο και απαιτούν να φύγουν ει δυνατό και την επόμενη ημέρα. Οι αιτήσεις αυτές συνήθως αποσύρονται εκείνη την επόμενη ημέρα, καθώς αποτελούσαν εκφράσεις του έντονου θυμικού των κρατουμένων σε στιγμές θλίψης, μια μορφή πάλης τους ενάντια στους φορείς εξουσίας της φυλακής. Έτσι, έπειτα επέρχονται δεύτερες σκέψεις και η «λογική που διστάζει και επιφυλάσσεται» (Fanon 1982: 33). Διαλέγουν τελικά να μην εξωθήσουν την αρχικά αυθόρμητη και άγρια αντίστασή τους στον «τόπο της μεγάλης Αντίστασης», κατανοώντας τα όρια κινήσεών τους μέσα στο συγκεκριμένο «στρατηγικό πεδίο των σχέσεων εξουσίας» (Foucault 2003:119-120).

Πέρα όμως από την κατάθεση της αίτησης μεταγωγής, σε ένδειξη διαφωνίας και διαμαρτυρίας, ως πιο συνήθεις λόγοι προτάσσονται: η απόσταση της φυλακής κράτησης από τον τόπο κατοικίας συγγενών και φίλων και τα λίγα επισκεπτήρια εξ' αιτίας αυτής της απόστασης. Ένας συγκεκριμένος κρατούμενος έγραψε:

«να είμαι κοντά στην οικογένειά μου, για να έχω επισκεπτήρια. Δεν μπορώ να εργαστώ στο Αγροτικό Κατάστημα που βρίσκομαι λόγω του άσθματος που έχω. Να βρίσκομαι σε κελί και όχι σε θάλαμο με ποινές που δεν έχουν σχέση με τη δική μου». Στην περίπτωση αυτή μπορούμε να παρατηρήσουμε άλλες δύο σημαντικές

ΠΡΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ-ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ
& ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών
(Κ.Ε.Μ.)
Μεσογείων 96
ΑΘΗΝΑ Τ.Κ. 115 27

ΑΙΤΗΣΗ

Του [redacted]
του [redacted]
κρατούμενου του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας

ΘΕΜΑ: Μεταγωγή από το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, στη [redacted]
Κασσαβέτεια 27-8-20 [redacted]

(Διά της κ. Διευθύντριας του Καταστήματος)

Σας παρακαλώ να εγκρίνετε την μεταγωγή μου από το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας [redacted] στο Κ.Κ. Δομοπού.

για τους παρακάτω λόγους:

- Είμαι μοντα στην οικογένειά μου για να έχω επισκεπτήρια.
- Δεν μπορώ να εργασθώ στο Αγρ. Κατάστημα που βρίσκομαι λόγω του άσθματος που έχω.
- Να βρίσκομαι σε κελί και όχι σε θάλαμο με ποινές που δεν έχουν σχέση με την διατή μου.

Σας ευχαριστώ

Ο Αιτών
[redacted]

περιπτώσεις, που έχουν σχέση με την αγροτική φυλακή. Κάθε κρατούμενος που επιθυμεί να έρθει, δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζει προβλήματα υγείας, που δεν του επιτρέπουν να εργαστεί σε βαριές αγροτικές ασχολίες έξω στη φύση, επίσης δεν θα πρέπει να καταναλώνει ψυχοφάρμακα, γιατί πολλές φορές κρατά εργαλεία που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν ως όπλα και να προκαλέσουν τραυματισμούς. Αυτή είναι η επίσημη, νομική γραμμή. Η πράξη όμως φανερώνει ότι οι διάφορες φυλακές αποδέχονται υπεύθυνες δηλώσεις κρατούμενων ότι σταματούν από μόνοι τους (χωρίς ιατρική βοήθεια) την αγωγή ψυχιατρικών φαρμάκων και γνωμοδοτούν υπέρ της μεταγωγής τους σε Αγροτική φυλακή. Επίσης, κάποιοι κρατούμενοι δεν αναφέρουν στους Νοσηλευτές και στους Γιατρούς τις αλλεργίες ή τα σοβαρά προβλήματα υγείας που αντιμετωπίζουν, με σκοπό να πάνε σε Αγροτική Φυλακή. Όταν φτάσουν εκεί, τότε συνήθως αποκαλύπτουν τα προβλήματά τους και ζητούν να τοποθετηθούν σε ελαφρύτερες εργασίες. Ακόμη και η Κεντρική Επιτροπή Μεταγωγών (ΚΕΜ) του Υπουργείου Δικαιοσύνης, που ελέγχει τις αιτήσεις και τα συνοδευτικά έγγραφα των φυλακών, φαίνεται να μην καταφέρνει να αποφύγει «λάθος» μεταγωγές σε Αγροτικές Φυλακές. Ίσως αυτό να συμβαίνει επειδή πρέπει να εξυπηρετηθούν κλειστές φυλακές, που αντιμετωπίζουν προβλήματα υπερπληθυσμού ή και για να επιτευχθεί το «rotation», η γνωστή «ανακύκλωση» των απείθαρχων κρατούμενων, με τη βοήθεια και των Αγροτικών.

Μια καινοφανής περίπτωση που δημιούργησε ένα κύμα αιτήσεων μεταγωγής ήταν η διάψευση των προσδοκιών ότι η έλευση στην Κασσαβέτεια θα τους προσέδιδε δύο ημέρες οδοιπορικά με κάθε τακτική άδειά τους, λόγω χιλιομετρικής απόστασης.¹² Η έως τώρα πρακτική ήταν, να ζητείται βεβαίωση χιλιομετρικής απόστασης της Κασσαβέτειας έως τον δηλωθέντα τόπο, από τη αρμόδια υπηρεσία της Νομαρχίας Μαγνησίας. Η απόσταση Αϊδινίου, όπου εδράζεται η Κασσαβέτεια έως την Αθήνα

ήταν λίγο πάνω από 300 χιλιόμετρα· όμως, λόγω των έργων οδοποιίας αυτή έχει μειωθεί κάτω από αυτό το όριο. Από την άλλη, πλέον ο υπολογισμός γίνεται μέσω εφαρμογής του Υπουργείου Υποδομών (kmd.ggde.gr). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα όσοι κρατούμενοι θέλουν να μεταβούν στα όρια του Δήμου Αθηναίων να μην δικαιούνται οδοιπορικά, καθώς η απόσταση είναι 293,1χλμ. Την ίδια στιγμή, άλλοι που πηγαίνουν σε διπλανούς δήμους της Αττικής να δικαιούνται. Αυτή η κατάσταση δημιούργησε αναταραχή.

Όσοι είχαν δικαίωμα λήψης αδειών πέρασαν από τη Γραμματεία και εφόσον είδαν ότι δεν θα μπορούσαν να κάνουν πλέον χρήση αυτού του ευεργετήματος, έκαναν αίτηση μεταγωγής σε άλλο, κοντινότερο στην Αθήνα Κατάστημα.

Μία αίτηση, που δεν είναι απόλυτα αίτηση αλλά μια υπεύθυνη δήλωση στα όρια της διακήρυξης, είναι η δήλωση απεργίας πείνας, η οποία ακουμπά ευαίσθητες πτυχές της διαχείρισης του σώματος και της χρήσης του ως «όπλο» κατά της εξουσίας (Foucault 2003:119-120). Απεργία πείνας συνήθως γίνεται όταν κάποιος έχει αποφυλακισθεί, μα κρατείται ως φιλοξενούμενος έως ότου καταστεί εφικτή η διαδικασία απέλασής του και θεωρεί ότι, η όλη διαδικασία που τον αφορά, αργεί. Όταν η αίτηση μεταγωγής του σε άλλο Κατάστημα είτε δεν εγκρίνεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, είτε αργεί να συζητηθεί. Όταν θεωρεί ότι γίνεται διακριτική μεταχείριση

¹² Συγκεκριμένα κάθε κρατούμενος δικαιούται επιπλέον των ημερών τακτικής αδειάς και μία-συν-μία ημέρες επιπλέον ως οδοιπορικά, εάν η απόσταση που πρέπει να διανύσει για να φτάσει στον τόπο διαμονής είναι πάνω από 300 χιλιόμετρα (Σωφρονιστικός Κώδικας, Ν.2776/1999 άρθ.56παρ.1β').

εις βάρος του λόγω της άρνησης να «βγει» εξωτερικός. Όταν δεν του χορηγείται για πολλοστή φορά τακτική άδεια ή του απορρίπτεται η υφ' όρον απόλυση.

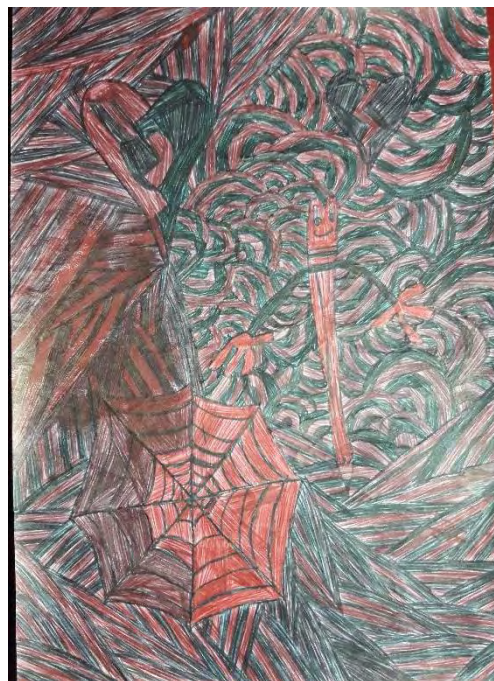
Στην περίπτωση που με δήλωσή του κάποιος κατέρχεται σε απεργία πείνας, ακολουθείται μια θεσμοθετημένη διαδικασία (Σωφρονιστικός Κώδικας, Ν.2776/1999, άρθρο 31), σύμφωνα με την οποία μεταφέρεται σε ξεχωριστό χώρο και παρακολουθείται ιατρικά, καθημερινά, για να διαπιστωθεί η *«κατάσταση της σωματικής, ψυχικής και διανοητικής του υγείας, [...]μέσω μιας διαδικασίας παρακολούθησης των λειτουργιών του σώματος»* του απεργού (Frykman 2017:146-147). Εάν διαπιστωθεί ιατρικά κίνδυνος για τη ζωή του, μεταφέρεται άμεσα σε θεραπευτικό Κατάστημα ή Νοσοκομείο. Στην περίπτωση που *«περιέλθει σε κατάσταση άμεσου κινδύνου ζωής ή σοβαρής και μόνιμης βλάβης της υγείας του ο αρμόδιος δικαστικός λειτουργός διατάσσει τη λήψη των κατάλληλων κατά περίπτωση μέτρων»* (Σ.Κ. Ν.2776/1999, άρθρο 31).

Αυτό που στην συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων συνέβαινε ήταν ότι όταν κάποιος μεταφέρονταν σε κελί μόνος του και σταματούσε η σίτιση, έως το απόγευμα της ίδιας ημέρας, σταματούσε την απεργία, έκανε δήλωση παύσης της απεργίας επέστρεφε στον θάλαμό του και στο σιτηρέσιο του Καταστήματος. Υπήρξαν όμως δύο περιπτώσεις που νομίζω ότι αξίζει να αναφερθούν, η μία εκτραχύνθηκε επικίνδυνα και η άλλη υπήρξε διάσημη, απασχολώντας τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης.

Περίπου στα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 2000, ένας φιλοξενούμενος κρατούμενος είχε κατέλθει σε απεργία πείνας επειδή αν και ευρωπαίος πολίτης (Ρουμάνος) ήταν σε διαδικασία απέλασης από την Ελλάδα. Η Ρουμανία είχε γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης την 1^η Ιανουαρίου του 2007, η απόφαση που τον αφορούσε, είχε εκδοθεί πριν από την ημερομηνία αυτή και διέταζε απέλαση, μετά την έκτιση της ποινής του. Όταν μετά από κάποιες ημέρες απεργίας, δεν φαινόταν στα μάτια του να λύνεται το πρόβλημά του, προχώρησε στο επόμενο στάδιο, έκοψε τις φλέβες του και με το αίμα που έτρεχε, γύριζε γύρω-γύρω και έβαψε περιμετρικά όλο τον τοίχο του προαυλίου της ακτίνας που κρατούνταν. Δεν σταμάτησε παρά μόνο όταν λιποθύμησε, λόγω πτώσης της πίεσης του αίματός του. Ο συγκεκριμένος κρατούμενος χρησιμοποίησε το σώμα του, ως έσχατο μέσο, δήλωσης της αντίθεσής του στην αδικία που θεωρούσε ότι δέχονταν (Μακρυνιώτη 2004:11), έκανε πολιτική διαχείριση του σώματός του για να επιτύχει αλλαγή πολιτικής απέναντί του (Verdery 1999:28), γεγονός που τελικά συνέβη και εντός δύο ημερών αφέθηκε ελεύθερος.

Η δεύτερη περίπτωση αφορά έναν κρατούμενο, καταδικασμένο σε πολλαπλές ισόβιες καθειρξεις, για διάπραξη τρομοκρατικών ενεργειών, που έλαβε μεγάλες διαστάσεις δημοσιότητας στην Ελλάδα. Ο λόγος που τον ώθησε να κατέλθει σε απεργία πείνας ήταν η απόρριψη για δεύτερη συνεχόμενη φορά αίτησής του για τακτική άδεια, ενώ έως τότε είχε λάβει αρκετές άλλες, τόσο από το ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, όσο και από το προηγούμενο Κατάστημα κράτησής του. Στη δημόσια γραπτή δήλωσή του ανέφερε ότι οι δικαστές του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Βόλου, που απέρριψαν το αίτημά του *«δεν λειτούργησαν ως δικαστές δημοκρατίας, αλλά ως πρωτοδίκες εμφυλίου. Ανέλαβαν, ως απρόσωπος κρατικός μηχανισμός, την εκτέλεση της εντολής από την κυβέρνηση, τη γνωστή οικογένεια και την πρεσβεία που διαφεντεύει τη χώρα»*, θεωρώντας ότι ένα ατομικό δικαίωμα, όπως και ο ίδιος αναφέρει παρακάτω, κάτι που αφορά τη ζωή του, έγινε αντικείμενο βιοπολιτικής με την εμπλοκή της κρατικής πολιτικής (Agamben 2005:230) όπου φάνηκαν να αρθρώνονται μηνύματα εξουσίας με τον πιο σαφή τρόπο (Foucault 2011:177).

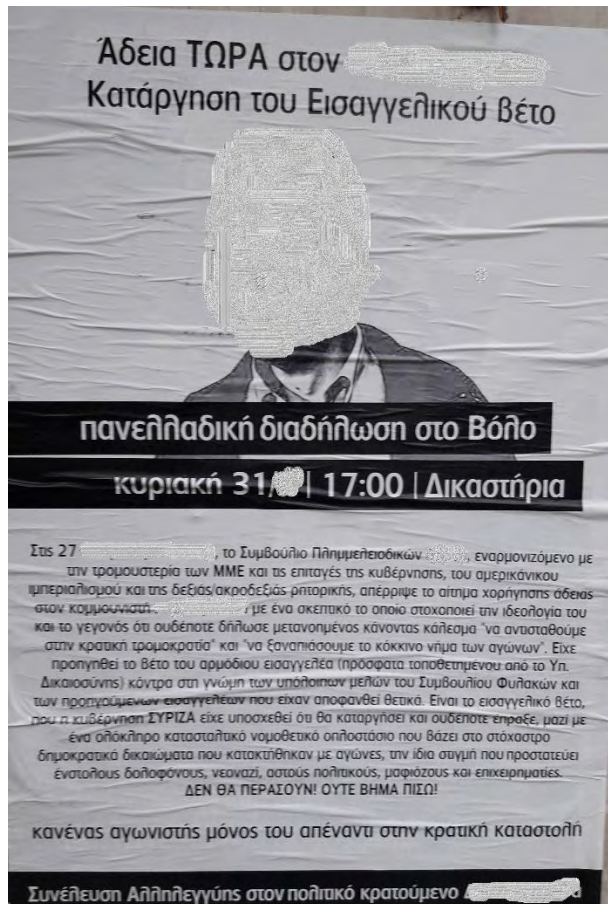
«Το θέμα δεν αφορά πια μια ατομική άδεια, αλλά την επίθεση στο δικαίωμα του λόγου και της έκφρασης, στα δικαιώματα του κρατούμενου, στα δικαιώματα του λαού»: στη δήλωση αυτή έχουμε ένα παραλλαγμένο «σχήμα κατ' εξοχήν», όπου η ατομική άδεια -το ένα- παίρνει τη θέση του όλου, των αδειών παρόμοιων κρατουμένων (πολύ-ισοβιτών) που θα χάσουν και αυτοί τις άδειές τους - καθώς η άδεια απορρίφθηκε από τους

Δικαστές επειδή θεώρησαν ότι δεν δικαιούνται αδείας όσοι έχουν καταδικαστεί σε πάνω από μία ισόβιες καθειρξεις- αλλά και όλων των κρατουμένων, διευρύνοντας έπειτα ακόμη περισσότερο το πλήθος των αδικουμένων και στοιχίζοντας τελικά πίσω του «τα δικαιώματα του λαού». Και συνεχίζει λέγοντας: *«Πέραν αυτών, είναι και ζήτημα αγωνιστικής αξιοπρέπειας. Η απεργία πείνας είναι ύστατο μέσο πάλης, είναι το μέσο που τίμησαν με τους αγώνες και τις θυσίες τους τόσοι και τόσοι αγωνιστές, παλεύοντας μέχρι το τέλος. Θα ήμουν πολύ μικρός αν δεν ακολουθούσα μέχρι το τέλος αυτόν τον μεγάλο δρόμο. Γι' αυτό συνεχίζω την απεργία πείνας, μέχρι τη δικαίωση ή*

μέχρι το τέλος. [...] Ευχαριστώ τις συντρόφισσες και τους συντρόφους και κάθε προοδευτικό άνθρωπο που στέκεται κοντά όχι σε εμένα αλλά σε μια δίκαιη υπόθεση».¹³

Στο σημείο αυτό υπάρχει σύγκρουση του επαγγελματικού μου απορρήτου ως γραμματέα του Συμβουλίου αδειών του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας και την παρούσας ιδιότητάς μου ως ερευνητή. Από την άλλη, η δημοσιότητα που έλαβε η υπόθεση, η

ευρύτητα αναφοράς του θέματος στα ΜΜΕ και η ύπαρξη κρατικής ιστοσελίδας δημόσιας έκθεσης των δικαστικών αποφάσεων, μου έδωσαν την ευχέρεια να μπορέσω να αναφερθώ με επάρκεια σε πτυχές της συγκεκριμένης υπόθεσης. Στα πλαίσια αυτά, με αφορμή τη φράση: «Πέραν αυτών...ή μέχρι το τέλος», θυμάμαι την αίσθηση που μου δημιουργήθηκε όταν είδα τον συγκεκριμένο άνθρωπο να έρχεται να καταθέτει την υπεύθυνη δήλωση απεργίας πείνας. Αυτό που έβλεπα μπροστά μου ήταν ένας πολύ στενοχωρημένος άνθρωπος, συναισθηματικά φορτισμένος, χωρίς

λεκτικές εξάρσεις, που είδε μπροστά του μια εξέλιξη απευκταία να συμβεί, τελικά να συμβαίνει και ξεκινούσε έναν προσωπικό αγώνα στον οποίο -στα μάτια μου έμοιαζε ότι- δεν ήθελε να μπει. Για τον λόγο αυτό και η πρώτη σκέψη που μου ήρθε στο μυαλό εκείνη τη στιγμή, ήταν: «εγκλωβίστηκε στην εικόνα του!». Αυτό, νομίζω, μπορεί να διαφανεί και στην φράση της δήλωσης «θα ήμουν πολύ μικρός αν δεν...» που μοιάζει να λειτουργεί ως αυτό-έγκληση στην «ορθή» τάξη/πράξη.

Γενικά, με την δήλωση αυτή, ο συγκεκριμένος κρατούμενος εξέφρασε την επιθυμία του να προβεί στην έναρξη ενός προσωπικού αγώνα μη βίαιης διαμαρτυρίας, με σκοπό να επηρεάσει την κρατική εξουσία, χρησιμοποιώντας ως όπλο τη διαχείριση του σώματός του, προσπαθώντας με τον τρόπο αυτό να ασκήσει μια μορφής εξουσίας

¹³ https://www.ethnos.gr/ellada/37804_nea-dilosia-*****-apergia-peinas-mehri-dikaioseos-i-teloys

σε ατομικό επίπεδο. «*Το πραγματικό μέγεθος της εξουσίας αυτής θα ανέλθει στο επίπεδο του βαθμού επιτυχίας του αγώνα του στο τέλος*» (Lewellen 2009:176). Η κατακλείδα της δήλωσης αποτελεί, θεωρώ, το σημαντικότερο σημείο της. Ευχαριστεί αλλά και προτρέπει «συντρόφισσες/φους και προοδευτικούς ανθρώπους» σε συστράτευση στον ατομικό του αγώνα, διευρύνοντάς τον, αλλά κυρίως επιχειρώντας να του προσφέρει δημοσιότητα και ορατότητα εκτός φυλακής. Σύμφωνα με την Gooldin (2003:32) η όλη διαδικασία της απεργίας πείνας στερείται νοήματος εάν δεν εξαχθούν εκτός φυλακής τα αίτια της. Αυτό μπορεί να γίνει, μέσω μιας διάδρασης, σαν του γραπτού με τον αναγνώστη του, δηλαδή με το να γίνει αντιληπτό το νόημά της μέσω μιας διαδικασίας που ενώνει την πράξη του επιτελεστή-απεργού με τους θεατές της, μια

θεαματοποίησης της δηλαδή. Ουσιαστικά η απεργία πείνας, για να πετύχει το σκοπό της, έχει ανάγκη να εγκαταστήσει και να διατηρήσει μια σχέση μεταξύ «εκτελεστή» (performer) και κοινού (audience) (Gooldin 2003:35). Η σχέση αυτή που επιχειρείται να δημιουργηθεί, βασίζεται στην άρρητη -μα πρόδηλη- προϋπόθεση ότι το κοινό θα «πάρει στα σοβαρά την εντύπωση που καλλιεργείται ενώπιόν του. Του ζητείται, δηλαδή, να πιστέψει ότι ο χαρακτήρας που βλέπει έχει όντως τις ιδιότητες που εμφανίζεται να έχει (εδώ του αγωνιστή επαναστάτη: «τόσοι και τόσοι αγωνιστές»), ότι το έργο που εκτελεί θα έχει τις συνέπειες που αναμένονται απ' αυτό («μέχρι το τέλος») και ότι, σε γενικές γραμμές, τα πράγματα είναι όπως παρουσιάζονται» και μόνο («εκτέλεση της εντολής») (Goffman 2006:73).

Το επόμενο σημαντικό διακύβευμα της πράξης αυτής είναι ότι επιτελείται, μπροστά στα μάτια του κοινού ένα παιχνίδι απόδοσης ευθυνών. Ο επιτελεστής της απεργίας πείνας, αν και αποδέχεται ότι είναι υπεύθυνος για την πρόθεση, διατείνεται ότι δεν φέρει ο ίδιος την ευθύνη της πράξης του, ούτε και του πιθανού αποτελέσματός της, του θανάτου. Παρουσιάζει την απεργία πείνας ως τελευταία του επιλογή, δεδομένης της περιρρέουσας κατάστασης και των πολιτικών συνθηκών. Υπεύθυνο για

ό,τι συμβεί υποδεικνύει το κράτος που αρνείται να ικανοποιήσει τα αιτήματά του. Το σημαντικό σε αυτές τις περιπτώσεις είναι ότι συνήθως, όπως και στην συγκεκριμένη περίπτωση, «το κράτος μοιάζει να αποδέχεται τον τίτλο του ενόχου, μέσω της μη λεκτικής αντίδρασης στο αφήγημα του κρατουμένου» (Wee 2007:64).

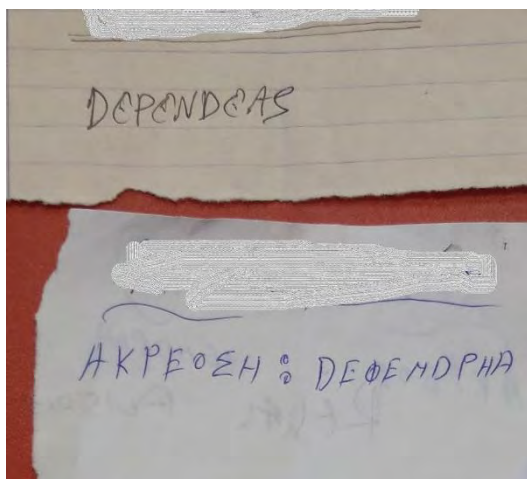
Η όλη υπόθεση έλαβε μεγάλη δημοσιότητα και διεξήχθησαν δημόσιες αντιπαραθέσεις, ακόμη και σε επίπεδο αρχηγών κομμάτων στη Βουλή. Ο συγκεκριμένος κρατούμενος επέμεινε στην απεργία και οδηγήθηκε για νοσηλεία στο κοντινό Νοσοκομείο του Βόλου, παραμένοντας φρουρούμενος εκεί πάνω από είκοσι ημέρες. Μερική λύση του προβλήματος και παύση της απεργίας πείνας του κρατουμένου επήλθε όταν έγινε αναίρεση του βουλεύματος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Βόλου από τον Άρειο Πάγο και διαταγή να εκδοθεί νέο βούλευμα από το ίδιο συμβούλιο, που θα το απαρτίζουν διαφορετικοί δικαστές. Επιπλέον το Συμβούλιο του Αρείου Πάγου ερμήνευσε το ισχύοντα νόμο περί αδειών (ΣΚ, Ν.2776/1999, άρθρα 55-56), αποφαινόμενο ότι δικαιούνται του ευεργετήματος της τακτικής άδειας και όσοι έχουν καταδικαστεί σε άνω της μίας ισόβιας στέρησης της ελευθερίας τους.

3.5.3 Στη Διευθύντρια, το τοπικό Εφετείο

Τα «χαρτάκια» που έχουν αποδέκτη την Διευθύντρια του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας κυμαίνονται περίπου στα δύο με τρία καθημερινά. Δεν αγγίζουν το πλήθος των αιτημάτων στη Γραμματεία και την Κοινωνική Υπηρεσία, αλλά συνήθως λειτουργούν ως το «Εφετείο», μιας «πρωτόδικης» προσπάθειας επίλυσης του προβλήματος σε κάποιο άλλο τμήμα. Δηλαδή, απευθύνονται στην Διευθύντρια όταν θεωρούν ότι η ημερομηνία αποφυλάκισής τους υπολογίστηκε λάθος από την Γραμματεία ή δεν βρήκαν ανταπόκριση σε αυτό που ζητούσαν.

Επίσης, πολλές φορές καταφεύγουν εκεί για να εκφράσουν το παράπονό τους για την συμπεριφορά συγκεκριμένων υπαλλήλων ή να εκθέσουν προβλήματα που υφίστανται στην συγκατοίκησή τους εντός των θαλάμων της φυλακής. Κάποιες φορές έρχονται να δηλώσουν την ολιγωρία ή τεμπελιά συγκρατουμένων, που υπηρετούν στο ίδιο πόστο εργασίας με αυτούς ή για να δηλώσουν την μη εμπλοκή τους σε κάποια παράνομη πράξη που συνέβη εντός του θαλάμου διαβίωσης, διαχωρίζοντας την θέση

τους και παρέχοντας παράλληλα πληροφορίες για γεγονότα εντός των τειχών. Δηλαδή για όλες εκείνες τις περιπτώσεις, που αν ακολουθούσαν την «επίσημη οδό», θα έπρεπε να ρίξουν τη καταγγελία τους στο «κυτίον παραπόνων». Άλλες φορές επιθυμούν να διατυπώσουν ένα ερώτημα σχετικά με κάποιο ζήτημα της ποινής τους, ή ερώτημα για το αν συμφέρει να κάνουν κάποια δικαστική κίνηση ή όχι, αν σωστά ή όχι δεν τους έγινε δεκτό κάποιο αίτημά τους από κάποιο δικαστήριο (πχ συγχώνευση των ποινών),

ως πρώτο βήμα πριν την ακρόαση Εισαγγελέα. Αρκετές φορές ως πρόσχημα στα πλαίσια μιας «στρατηγικής επίτευξης καλής φήμης» (Scott 1985:25) και προσωπικής σχέσης με την Διευθύντρια, θεωρώντας ότι θα βοηθήσει στην καλύτερη διαμονή τους στο συγκεκριμένο Κατάστημα. Ως βήμα για να εκθέσουν κάποιο προσωπικό τους πρόβλημα και να

ζητήσουν λύση μέσω της Διευθύντριας, πχ στο να μιλήσουν με κάποιο συγγενικό πρόσωπο που κρατείται σε άλλη φυλακή.

Η συντριπτική πλειοψηφία των αιτημάτων προς τη Διευθύντρια είναι από τα ανεπίσημα «χαρτάκια», αναγράφεται μόνο το ονοματεπώνυμο του κρατούμενου και η φράση «ακρόαση Διευθύντριας». Όταν ο κρατούμενος σταθεί απέναντι στη Διευθύντρια, Ευμορφία Σαμαρά συνήθως ενδιαφέρεται για την τοποθέτησή του σε μια συγκεκριμένη εργασία. Παρακαλά να βγει εξωτερικός κρατούμενος. Διερωτάται αν προλαβαίνει την ισχύ των ευεργετικών διατάξεων κάποιου νόμου που μειώνει τις προϋποθέσεις αποφυλάκισης και έχει συγκεκριμένη διάρκεια. Συγκεκριμένα, σε ανάγνωση μιας τυχαίας σελίδας του βιβλίου ακρόασης Διευθύντριας, που αφορά τον Ιούνιο του 2018 βρίσκουμε: (17) καταγραφές αιτημάτων εκ των οποίων: (7) θέλουν να τοποθετηθούν στην ομάδα εργασίας, (4) επιθυμούν την εξωτερική διαβίωση, (1) να διερευνήσει την πιθανότητα ευόδωσης της αίτησής του για τακτική άδεια, (2) να ρωτήσουν πότε δικαιούνται να καταθέσουν τα χαρτιά τους για υφ' όρον απόλυση, δηλαδή αυτό που στη Γραμματεία λένε: «πότε υπογράψω», (2) ξέρουν από ζώα ή θέλουν να δουλέψουν στο Βουστάσιο, (1) δεν προσήλθε τελικά να εκθέσει το αίτημά του.

Δύο αιτήματα που έχουν μεγάλο ενδιαφέρον καθώς παρουσιάζουν έναν τρόπο προσέγγισης του συγκεκριμένου φορέα εξουσίας της φυλακής, αλλά και την καλλιτεχνική φύση του κρατουμένου που το πράττει είναι τα ακόλουθα, που επιπλέον είναι γραμμένα σε greeklish:

«kalimera sas. Pos isste.

me siekhorite ghia tin enokhlissi.

egho ime stenokboros.

anissikbia.

egho telo voithia.

mou thinete voithia Parakalo.

mou thinete dolia 60

mera Parakalo.

egho ime kala Pethi min

anissikhite.

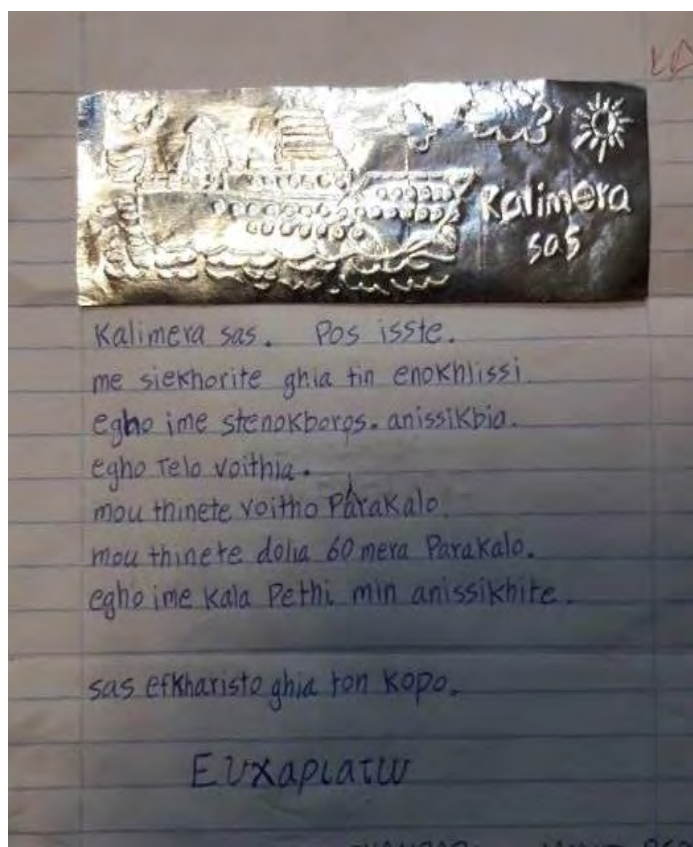
Sas efkharisto ghia ton kopos.

Ευχαριστώ [ονοματεπώνυμο]».

Ο συγκεκριμένος κρατούμενος ζητά από τη

Διευθύντρια του αγροτικού Καταστήματος να τον τοποθετήσει σε εξωτερική εργασία στην ομάδα, όπου πριμοδοτείται με διπλό ημερομίσθιο και άρα σε ένα μήνα θα έχει επιπλέον εξήντα ευεργετικά υπολογισμένες ημέρες εργασίας. Το ύφος του είναι ευγενικό, γλαφυρό, παρακλητικό, με δηλώσεις-υποσχέσεις τωρινής και μελλοντικής καλής συμπεριφοράς, χρησιμοποιεί την φράση: «είμαι καλό παιδί», η οποία είναι μια πολύ συνηθισμένη φράση στη φυλακή (και στην παράφρασή της: είμαι καλό «πιντί»), τόσο κοινή που πολλοί κρατούμενοι, οι οποίοι πηγαίνουν σε δικαστήριο, ζητούν πιστοποιητικό (καλής, όπως λένε) διαγωγής ως «πιστοποιητικό ότι είμαι καλό παιδί». Ο συγκεκριμένος έχει διανθίσει το μήνυμά του, χαράσσοντας σε ένα τσιγαρόχαρτο, που το έχει κολλήσει πάνω από το κείμενό του, ένα καράβι στη θάλασσα, με ένα ναύτη στο τιμόνι, στο πλάι του έναν ολόλαμπρο ήλιο -ως σύμβολο της δικαιοσύνης (-) και κάτω από τον ήλιο γράφει:

«kalimera SOS».

Είναι αραβικής καταγωγής και παρόλο που δεν γνωρίζει να γράψει ελληνικά, επιμένει να μη ζητήσει βοήθεια από συγκρατούμενό του. Κάνει χρήση κάποιων ελληνικών λέξεων, όπως ανησυχία, στενοχωρημένος, ενόχληση, που μπορεί να δηλώνουν και μία προσπάθεια να φανεί περισσότερο αγράμματος, από όσο τελικά είναι. Μήπως κάνει μια επίδειξη τρωτότητας και προσωπικού ελλείματος με σκοπό την επίκληση στο συναίσθημα της Διευθύντριας; Η χρήση της χαρακτηριστικής σε ασημόχαρτο από τσιγάρα βοηθά σίγουρα στην ανάδειξη της διαφορετικότητας του συγκεκριμένου κρατούμενου, της ευαισθησίας και της τρωτότητάς του ως ανθρώπου της τέχνης, που βρίσκεται ανάμεσα σε «επικίνδυνους» παραβάτες. Το μήνυμα «φωνάζει» για την διαφορετικότητα του συγκεκριμένου ανθρώπου, που πρέπει να βγει από την κλειστή φυλακή, έξω στη φύση, στο περιβάλλον.

Ο ίδιος έστειλε νέο μήνυμα, την επόμενη κιόλας ημέρα, όπου είχε χαράξει σε τσιγαρόχαρτο πάλι, τη Διευθύντρια (;) να είναι καθιστή στο γραφείο της και μπροστά της να έχει ανοικτό ένα βιβλίο και να δείχνει κάτι σε αυτό, δίπλα της όρθια στέκεται μια άλλη γυναικεία μορφή (ίσως η Κοινωνική Λειτουργός;), πάνω από το χαρακτηριστικό αυτό έγραφε:

«simeraine 2
thekemvriou
mou thinete 60
dolia Paraklo?
agho thelo
voithia»,
ενώ κάτω από το
χαρακτικό έχει ένα βέλος
που δείχνει την λέξη:
«Periminot...!»
(περιμένω;) γραμμένη
δύο φορές.

Και σε αυτό το «χαρτάκι» υπάρχει, πιθανή, εκούσια συστολή του προσωπικού γνωστικού επιπέδου. Συνήθως, οι αγράμματοι κρατούμενοι δεν γνωρίζουν καν τους μήνες και κυρίως την σειρά τους στον χρόνο. Οι άνθρωποι άλλων χωρών πάλι, χρησιμοποιούν συνήθως την αγγλική τους ονομασία, αν χρησιμοποιήσουν ελληνική, κατά πάσα πιθανότητα δεν θα

τοποθετήσουν τη λέξη σε πλάγια πτώση, υπάρχει μόνο η ονομαστική. Εδώ, υπάρχει άρση αυτών των στερεοτύπων. Ο συγκεκριμένος κρατούμενος χρησιμοποιεί τον ελληνικό Δεκέμβριο και μάλιστα στη γενική. Ακόμη, γενικά, αν μεταγράψουμε τα γραφόμενά του στα ελληνικά, δεν θα βρίσκαμε συντακτικά λάθη: «καλημέρα σας, πως είστε; Με συγχωρείτε για την ενόχληση...», γεγονός που δείχνει είτε την προσποιητή μείωση του εαυτού, ως τρόπο επίτευξης των στόχων που έχει θέσει, ή πραγματικά είναι ένας ευαίσθητος άνθρωπος, που προσέχει και μαθαίνει σωστά τη γλώσσα της χώρας που ήρθε, χωρίς όμως να έχει ακόμη καταφέρει να μάθει να γράφει σωστά.

Ο τρόπος παρουσίας του ίδιου του του εαυτού, μέσα από τις δύο αυτές «διανθισμένες» επιστολές, μοιάζει να ακολουθεί τη λογική του διαχωρισμού σε διακριτές ομάδες των προσώπων για τη γνώμη των οποίων ενδιαφέρεται (εδώ της Διευθύντριας) και την επιλογή έπειτα του συγκεκριμένου τύπου κοινωνικού εαυτού που θα έχει το βέλτιστο αποτέλεσμα στην ικανοποίηση του αιτήματός του. Ο ίδιος κρατούμενος στους συγκρατούμενούς του ίσως να παρουσιάζει μια διαφορετική, πολύ πιο σκληρή, «φυλακίστικη» πλευρά του εαυτού του σε σχέση με αυτή την παρακλητική, καλλιτεχνική και ευαίσθητη που παρουσιάζει στη Διευθύντρια (James, χ.χ.:128-129), κάνοντας εν τέλει αυτό που ο Goffman (2006:104) αναφέρει ως «διαχωρισμό του κοινού» και «δέσμευσή του σε έναν από τους διαφορετικούς ρόλους» που κάθε φορά υποδύεται μπροστά τους. Ιδιαίτερα για τους κρατούμενους σε μια αγροτική φυλακή, η εμπέδωση ενός «καλού ονόματος» είναι κάτι σαν «πολιτική κοινωνικής ασφάλισης», προσφέροντας προνόμια, όπως ασφάλεια, καλύτερη διαβίωση εντός των τειχών (Scott 1985:24) και πρόσβαση σε προνόμια πρωτόγνωρα, όπως η εξωτερική διαβίωση.

3.5.4 Στον Εισαγγελέα... «με συστολή»

Ο/Η Εισαγγελέας κατέχει τη θέση της αυθεντίας στα μάτια των κρατουμένων. Ουσιαστικά, θεωρείται ο απόλυτος φορέας του συνόλου «των σχέσεων δύναμης που ενυπάρχουν στον χώρο» της φυλακής (Foucault 2003:115). Για το λόγο αυτό, παρουσιάζονται μπροστά του/της υποτακτικά, με συστολή, γνωρίζοντας το μέγεθος της επιρροής και της εξουσίας του στο όλο σύστημα εξουσίας της φυλακής. Είναι αυτός/αυτή, ίσως, που διέταξε να μουν φυλακή, που μετά από λίγο καιρό θα αποφασίσει αν θα κάνει δεκτό ή όχι το αίτημά τους για αποφυλάκιση, που έχει βαρύνουσα άποψη για την λήψη ή όχι της τακτικής τους άδειας, που πιθανόν συναντήσουν μπροστά τους στη διάρκεια μιας πειθαρχικής διαδικασίας εναντίον τους.

Σύμφωνα με το βιβλίο ακρόασης Εισαγγελέα, οι Εισαγγελείς κατέγραψαν αιτήματα κρατουμένων ως εξής:

«Ζήτημα επικοινωνίας με τον γιό του. Δόθηκαν οδηγίες»

«Ζητήματα εκγύμνασης εντός του καταστήματος. Ενημερώθηκε σχετικώς»

«Αστικής φύσης ζήτημα. Δόθηκαν οδηγίες»

«Πρόβλημα με τα αναγραφόμενα στοιχεία ταυτότητας. Δόθηκαν οδηγίες»

«Διαδικασία διόρθωσης ονόματος. Ενημερώθηκε»

«Διαδικασία υφ' όρον απόλυσης και διαδικασία εκτέλεσης ποινής.

Ενημερώθηκε»

«Προϋποθέσεις υφ' όρον απόλυσης.

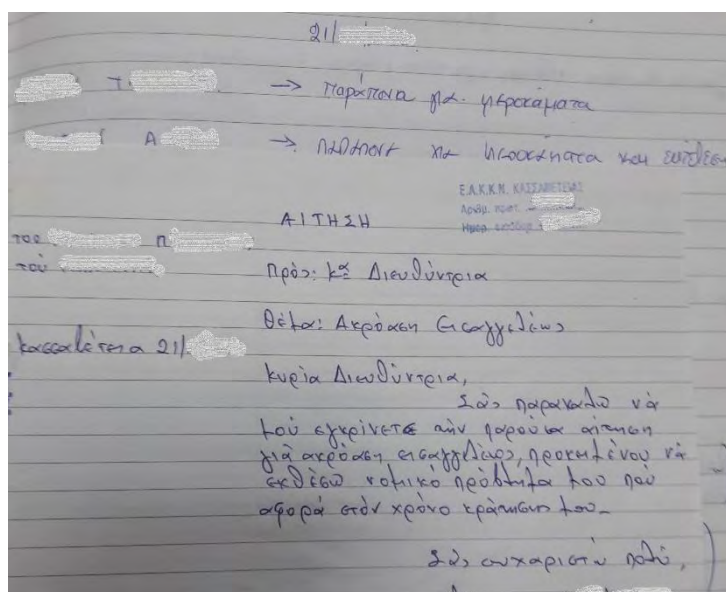
Ενημερώθηκε»

«Ενημέρωση για την επιβληθείσα στον ίδιο δικαστική απέλαση.

Ενημερώθηκε.»

«Διαδικασία απέλασης. Ενημερώθηκε»

«Εργασία στο

Κατάστημα Κράτησης. Ενημερώθηκε»

«Διαδικασία συγχώνευσης ποινών και κατάθεσης αίτησης πολιτικού ασύλου.

Ενημερώθηκε»

«Δικαίωμα αίτησης για άδεια μετά από καινούργιο ανασταλέν υπόλοιπο.

Επιφυλασσόμαστε»

«Αν έχει δικαίωμα να αιτηθεί υφ' όρον 105 ΠΚ εκτίοντας ανασταλέν υπόλοιπο από διάταξη»

«Γνωστοποίηση αποτελέσματος Συμβουλίου. Δόθηκαν οδηγίες»

«Ενημέρωση για μεροκάματα και συμμετοχή στην ομάδα εργασίας»

«Ερώτηση για δικαστήριο»

«Ερώτηση για επικοινωνίας με το παιδί του»

«Ερώτηση για την ποινή του»

«Ερώτηση για το υπόλοιπο και για επικοινωνία με τέκνο»

«Ενημέρωση για υφ' όρον»

«Για να του δοθεί έκτακτη άδεια»

«Ενημερώθηκε για τη δυνατότητα και τη διαδικασία μετατροπής της ποινής φυλάκισης σε παροχή κοινωφελούς εργασίας»

«Ενημερώθηκε για τη διαδικασία αλλαγής του ονόματός του»

«Ενημερώθηκε για τις ποινές που εκτίει και τη δυνατότητα προσφυγής του στη δικαιοσύνη. Ενημερώθηκε»

«Ενημέρωση για την πορεία της πειθαρχικής ποινής που του επιβλήθηκε και την αντίστοιχη προσφυγή που ο ίδιος άσκησε»

«Ενημέρωση σχετικά με το αν εκδοθεί πρωτόδικη απόφαση από το Μονομελές Εφετείο και ασκηθεί έφεση, αν αυτό αποτελεί λόγο μη χορήγησης τακτικής άδειας»

Από τα ανωτέρω καταγεγραμμένα θέματα μπορούμε να κατανοήσουμε ότι συνήθως οι κρατούμενοι απευθύνονται στον Εισαγγελέα για να πληροφορηθούν τις νομικές τους δυνατότητες για την επίλυση προβλημάτων τόσο εντός της φυλακής (θέματα ποινής, αδειών, πειθαρχικών, αποφάσεων κλπ), όσο και εκτός της φυλακής (έκδοση πιστοποιητικών ταυτοπροσωπίας, αλλαγή/διόρθωση στοιχείων ταυτότητας, επικοινωνία με συγγενικά πρόσωπα). Σε μία περίπτωση ο Εισαγγελέας φαίνεται να παίζει το ρόλο του αγγελιοφόρου κακών ειδήσεων, όταν, κατά πάσα πιθανότητα, μετά τη λήξη του Πειθαρχικού Συμβουλίου, ανακοινώνει σε έναν κρατούμενο μια βαριά απόφαση που περιέχει την μεταγωγή σε άλλο κατάστημα και φυσικά την μη δυνατότητα τακτικής άδειας λόγω της ύπαρξης πλέον πειθαρχικού αδικήματος:

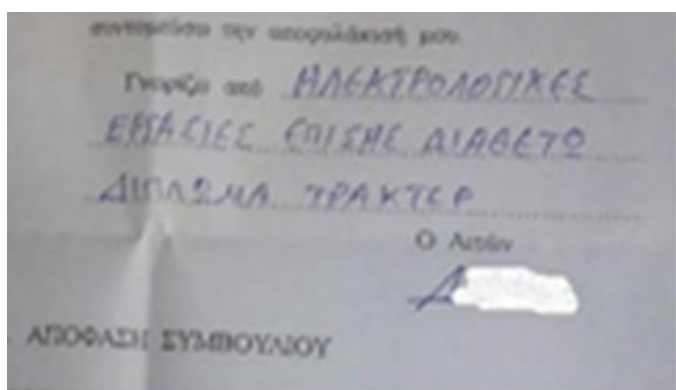
«Ενημερώθηκε για την πειθαρχική ποινή που του επιβλήθηκε, την άδεια που δεν δικαιούται και την αναμενόμενη μεταγωγή του»

3.5.5 Αιτήματα για να βελτιωθεί η ζωή στη φυλακή

Αν μετά από χρόνια εγκλεισμού, η προσπάθεια να έρθει κάποιος κρατούμενος σε αγροτική φυλακή έχει ευτυχή κατάληξη, το επόμενο βήμα είναι η προσπάθεια βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης σε αυτή. Η πρώτη κίνησή τους, συνήθως περιλαμβάνει την κατάθεση αίτησης για τοποθέτηση σε εργασία, προς το Συμβούλιο Εργασίας Κρατουμένων.¹⁴ Αυτό συμβαίνει γιατί η εργασία μεταφράζεται σε ημερήσια χρηματική αποζημίωση και το σημαντικότερο σε προσθήκη σε κάθε ημέρα εργασίας έως και άλλων δύο ημερών, ως ημέρες κράτησης, που θα οδηγήσουν σε πολύ πιο γρήγορη αποφυλάκιση.

¹⁴ Το Συμβούλιο Εργασίας (Σ.Κ. άρθρο 41παρ.3) απαρτίζεται από πέντε μέλη, τον αρμόδιο Δικαστικό Λειτουργό, τον Διευθυντή, τον αρχαιότερο Κοινωνικό Λειτουργό, τον Αρχιφύλακα και τον Προϊστάμενο της Γεωργικής Υπηρεσίας του Καταστήματος. Σκοπός της συγκρότησης του Συμβουλίου αυτού είναι «η επιλογή, κατανομή και εποπτεία των κρατουμένων» στο θέμα της εργασίας.

Άρα αυτόματα δημιουργείται ένα πεδίο άσκησης εξουσίας μεταξύ της Διοίκησης της φυλακής και των κρατουμένων. Η Διοίκηση χρησιμοποιεί την όλη διαδικασία ως μέθοδο ισορροπίας και ελέγχου της φυλακής αλλά και ως «μέρος ενός ρεπερτορίου ανταμοιβών και τιμωριών» των κρατουμένων με σκοπό την «εμπέδωση της τάξης» εντός του Καταστήματος (Matthews 2009:26). Ουσιαστικά, με την τοποθέτηση κάποιου σε μια συγκεκριμένη εργασία, ασκείται η, κατά τον Foucault

(2011:162-164), αρχή της «στοιχειώδους εντόπισης ή του διατετραγωνισμού». Σύμφωνα με αυτή, ο κάθε κρατούμενος έχει τη θέση του στο χώρο και η κάθε θέση εργασίας περιλαμβάνει επακριβώς

ορισμένο αριθμό εργαζομένων, προκειμένου να είναι δυνατή ανά πάσα στιγμή, η διερεύνηση παρουσιών και απουσιών, η επιτήρηση και ο έλεγχος συμπεριφορών και εν τέλει η γνώση και ο έλεγχος της πειθαρχίας, μέσω της οργάνωσης ενός αναλυτικού χώρου εντός του Καταστήματος Κράτησης.

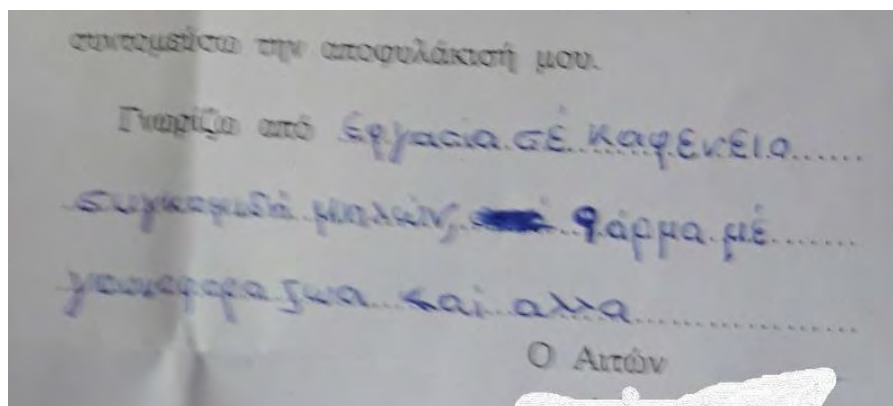
Από την πλευρά τους οι κρατούμενοι γνωρίζουν ότι υπάρχουν καλύτερες και χειρότερες θέσεις εργασίας και ότι η κάθε θέση σχεδόν πάντα εκφράζει το βαθμό εμπιστοσύνης του Συμβουλίου ατομικά στον καθένα τους. Ταξινομώντας ως πολύ σημαντική την καλή τους τοποθέτηση, ξεκινούν αρχικά, με το να δηλώσουν στην αίτησή τους τα τυπικά προσόντα που διαθέτουν. Είναι κάτι που το κάνουν πάντα, καθώς θα βοηθήσει στην καλύτερη τοποθέτησή τους και στην αποφυγή άλλων εργασιών, που πιθανών δεν επιθυμούν. Η φόρμα «αίτησης για εργασία» επιτρέπει την πρακτική αυτή, αφήνοντας περιθώριο μετά τη φράση: «γνωρίζω από...» για την κατάθεση προσωπικών προτιμήσεων, ως προς την τοποθέτηση σε εργασία.

Παράλληλα, υποβοηθούν την προσπάθειά τους να επιτύχουν την καλύτερη δυνατή τοποθέτηση, στο συντομότερο δυνατό χρόνο παραμονής τους στο Κατάστημα, με το να συνδυάζουν την «επίσημη» αίτηση τοποθέτησης σε εργασία με δύο-τρία «ανεπίσημα χαρτάκια», τα «ακρόαση Διευθύντριας», «ακρόαση Κοινωνικής Υπηρεσίας» και «ακρόαση Αρχιφύλακα», προκειμένου να προσπαθήσουν, μιλώντας κατά πρόσωπο με κάποια από τα μέλη του Συμβουλίου, να επιτύχουν τον σκοπό τους (Goffman, 2006:104). Η αγωνία τους είναι μεγάλη, γιατί το αποτέλεσμα θα επηρεάσει άμεσα την τελική ημερομηνία αποφυλάκισής τους.

Κοιτώντας αιτήσεις με αυτό το θέμα διαβάζουμε:

«ηλεκτρολογικές εργασίες, επίσης διαθέτω δίπλωμα τρακτέρ»

«γνωρίζω από οικοδομικές εργασίες»,

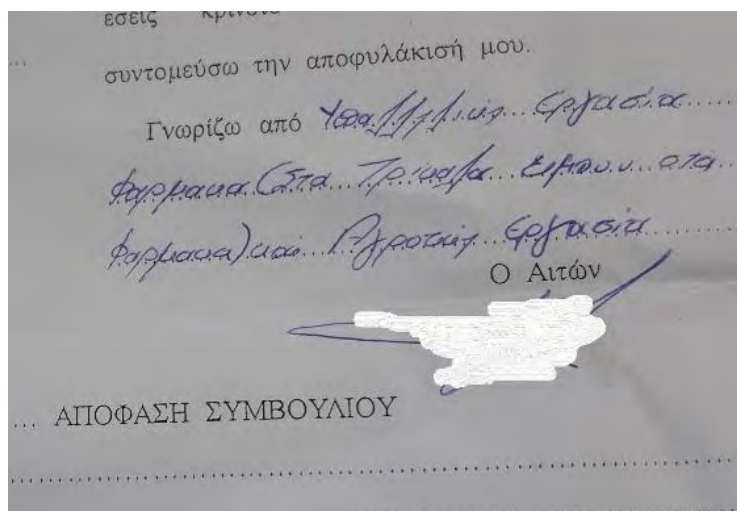

«γνωρίζω από εργασία σε καφεενείο, συγκομιδή μήλων, φάρμα με γουνοφόρα ζώα και άλλα»

«γνωρίζω από τρακτέρ και αγροτικές εργασίες»,

«αγροτική διάφορες δουλειές, από ζωντανά και μπογιατζής»

«είμαι αγρότης και έχω δίπλωμα για τρακτέρ και για αγροτικά φορτηγά», επιθυμώντας να τοποθετηθούν στην ειδική ομάδα, η οποία επισκευάζει ή πραγματοποιεί συγκεκριμένου χρόνου και αντικειμένου επεμβάσεις, όπως αποκατάσταση βλαβών στην περίφραξη και τους τοίχους, βαφές κτηρίων κλπ, ή σε ομάδα εξωτερικών αγροτικών εργασιών ή ως εξωτερικοί κρατούμενοι σε κάποιο τμήμα αγροτικής ή κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης ή ως οδηγοί αγροτικών μηχανημάτων. Από την άλλη, η γνώση του κυρίου στην περιποίηση γουνοφόρων ζώων δεν φαίνεται να μπορεί να χρησιμεύσει στο συγκεκριμένο Κατάστημα.

«Γνωρίζω από υπαλληλική (sic) εργασία φάρμακα (στα Τρίκαλα ήμουν στα φάρμακα) και αγροτική εργασία»,

ο συγκεκριμένος αιτών προφανώς προτιμά μια πιο «καθαρή» δουλειά ως βοηθός φαρμακοποιού, η οποία όμως προσφέρει

ένα ημερομίσθιο επιπλέον και όχι δύο, γι' αυτό αφήνει ανοικτή και την «πόρτα» των αγροτικών εργασιών και των διπλών ημερομισθίων, θεωρώντας ότι στο φαρμακείο είναι δύσκολο να τοποθετηθεί. Η αλήθεια είναι ότι τέτοια θέση στην Κασσαβέτεια δεν υφίσταται καν, καθώς δεν υπάρχει ξεχωριστό τμήμα φαρμακείου εντός φυλακής, λόγω μικρού μεγέθους του Καταστήματος και έλλειψης φαρμακοποιού υπαλλήλου.

«Γνωρίζω από κομμωτική, από ζώα και από χωράφια»,

το αίτημα τοποθέτησης σε εργασία κομμωτή είναι αρκετά σπάνιο, καθώς αν και υφίσταται επίσημα η θέση, πριμοδοτείται μόνο με $\frac{3}{4}$ της ημέρας εργασίας και άρα δεν προτιμάται από κανένα κρατούμενο.

Από την θέση του κρατουμένου, η στρατηγική επιτυχούς προσαρμογής σε ένα τέτοιο περιβάλλον περιλαμβάνει την φαινομενικά, έστω, καλή συμπεριφορά και συμμόρφωσή του στους κανόνες, ως η βέλτιστη επιλογή που καταλήγει να κάνει, ζυγίζοντας τις εναλλακτικές που έχει, για να αποκτήσει την καλή φήμη που θα του αποδώσει μέρος στην απασχόληση (Scott 1985:25). Όλο αυτό το διακύβευμα και η προσπάθεια επίτευξης του τιθέμενου στόχου είναι στην ουσία μια στρατηγική που εκδηλώνει ο κρατούμενος, στα πλαίσια της αντίδρασης μα και της προσαρμογής του, βλέποντας την κλιμακούμενη ενσωμάτωση και υπαγωγή της φυσικής ζωής του στους μηχανισμούς, στους υπολογισμούς και στα σχέδια της εξουσίας (Agamben 2005:189).

Εάν «στο τέλος της ημέρας», ο συγκεκριμένος κρατούμενος μπορέσει να οδηγήσει την θεσμική εξουσία της φυλακής να «συνταχθεί» με την δική του άποψη, τότε, σε ατομικό επίπεδο, θα έχει καταφέρει να γίνει μέρος αυτής της εξουσίας και γιατί όχι να επιβάλει την «δική του εξουσία», υπό την έννοια «της δυνατότητας επηρεασμού των αποφάσεων και των πράξεων των άλλων» προς όφελός του (Lewellen 2009:176). Στην περίπτωση αυτή, μπορεί το κέρδος του να είναι τέτοιο, ώστε να βρεθεί σε εργασία

εκτός κλειστού Καταστήματος, όπου θα οφείλει να δηλώνει την παρουσία του μόνο δύο φορές την ημέρα (πρωί-βράδυ) και θα κοιμάται στα «σπιτάκια» των εξωτερικών κρατουμένων, κρατώντας ουσιαστικά ο ίδιος το κλειδί του σπιτιού του· ή σε μια θέση, για παράδειγμα, στο ποίμνιο του Καταστήματος, που βρίσκεται εντελώς εκτός περιφραξής της φυλακής και ο κρατούμενος θα μπορεί να βγάζει εντελώς μόνος του τα ζώα για βοσκή, στις παρυφές του διπλανού βουνού.

Εκτός από τα αιτήματα που κατατίθενται, είναι νομίζω σημαντική και μια «απουσία». Η απουσία αιτήματος για τοποθέτηση στη θέση του «καθαριστή θαλάμου» ή «καθαριστή προαυλίου». Η θέση αυτή, αν και από την πλευρά του Συμβουλίου Εργασίας, αποτελεί συνήθως το πρώτο «σκαλοπάτι» τοποθέτησης σε εργασία, για ορισμένους κρατουμένους στερεοτυπικά έχει προσδιοριστεί ως «γυναικεία» εργασία (Hendry 2011:77)· γι' αυτό υπάρχουν συχνά περιπτώσεις άρνησης αποδοχής της τοποθέτησης αυτής, φοβούμενοι ότι θα εννοιοποιηθεί ο «εαυτός» τους αρνητικά, ιδιαίτερα στα πλαίσια του εξουσιαστικού συμφραζόμενου της φυλακής (Παπαταξιάρχης 1997:207). Αυτή η άποψη κυριαρχεί πιο έντονα σε ανθρώπους που κατάγονται από τη βόρεια Αφρική ή την αραβική Ασία, που με τον τρόπο αυτό μεταφέρουν εντός της φυλακής (Irwin & Cressey 1962:142) την διαλογική ανάλυση της έμφυλης ταυτότητάς τους και των έμφυλων ρόλων, του πολιτισμικού πλαισίου στο οποίο έχουν ανατραφεί (Butler 1999:13). Μάλιστα, έχω γίνει αυτόπτης μάρτυρας συμπεριφορών κάποιων κρατουμένων, που περιλαμβάνουν έντονες φωνές και διαμαρτυρίες, αρνούμενοι να πιάσουν τη σκούπα στα χέρια τους, ως προσβολή του ανδρισμού τους, κινδυνεύοντας να τιμωρηθούν πειθαρχικά γι' αυτή τους τη συμπεριφορά.

Μετά την εξασφάλιση καλής εργασίας, ή και ταυτόχρονα με αυτή τη διαδικασία, προσπαθούν να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους στο κελί, με το να ζητήσουν να έχουν στο Κατάστημα είναι διάφορα υλικά αγαθά, για προσωπική τους χρήση. Έτσι παρατηρούμε ότι στο κενό που υπάρχει μετά την φράση «παρακαλώ να εγκρίνετε», αιτούνται:

«να μου επιτρέψετε να αγοράσω μια ηλεκτρική σόμπα».

ΕΛΛΗΝ. ΚΑΤΑΣΤΑΒΕΤΕΙΑΣ

ΑΙΤΗΣΗ

ΠΡΟΣ
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΦΥΛΑΚΗΣ

Όνομα: A

Επίθετο: [redacted]

Όνομα Πατρός: [redacted]

κρατούμενος Ε.Α.Κ.Κ.Ν. Κασ/τείας

Κασσαβέτεια 3

Σας παρακαλώ να μείνετε
δεν το αίτημά μου να
μεν επιτρέψετε να αγοράσω
μια ηλεκτρική σέλα

Απορριπτείται
(υπόψη ήδη θερμομαντικό
δωμάτιο στο δωμάτιο
των ανωτέρω
αρχ.)

Ο Αιτών
[redacted]

Το χειμώνα, η θέρμανση δεν είναι πάντοτε αρκετή. Συνήθως προσφέρεται για κάποιες ώρες το πρωί, πριν την έξοδο των ομάδων για εργασία και κάποιες ώρες αργά το απόγευμα. Άρα, πολλοί κρατούμενοι ζητούν να αγοράσουν οι ίδιοι τα δικά τους ηλεκτρικά θερμαντικά σώματα. Η μετακύληση του κόστους ρεύματος στο Κατάστημα και κυρίως οι συνεχείς πτώσεις της τάσης του ρεύματος τον χειμώνα, οδηγεί συνήθως σε απόρριψη του αιτήματος.

«την παραλαβή της τηλεόρασής μου»

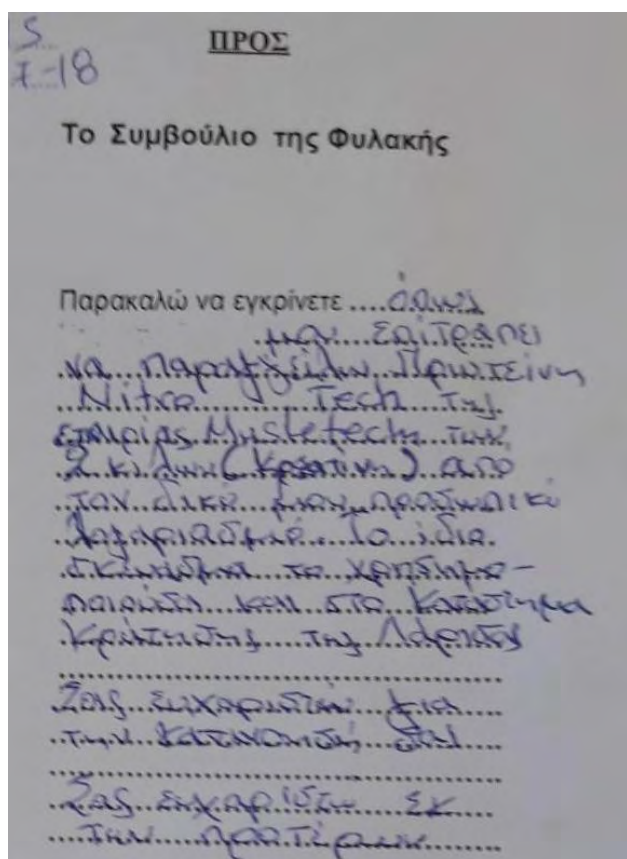
«Την παράδοση του σάκου μου που βρίσκεται στην αποθήκη και περιέχει μια τηλεόραση και έναν ανεμιστήρα, που είχα αγοράσει όσο ήμουν κρατούμενος στις φυλακές Λάρισας».

«την παραλαβή της τηλεόρασής μου, το καλώδιο ρεύματος, την επέκταση ακουστικών, τα ακουστικά. Επίσης τον ηλεκτρικό βραστήρα».

Η «παραλαβή» έχει την εξής έννοια: όταν ο κάθε κρατούμενος έρχεται με το μεταγωγικό όχημα στην Κασσαβέτεια, κατά την διάρκεια της καταγραφής και σωματικής του έρευνας, κατακρατήθηκε κάθε ηλεκτρονική συσκευή, όπως κινητά τηλέφωνα, mp3, mp4, ραδιόφωνα, play station, τηλεόραση, ανοίχτηκαν, ελέγχθηκαν, αφαιρέθηκε κάθε μέσο καταγραφής φωνής ή εικόνας και τοποθετήθηκαν στην αποθήκη με το όνομά του. Το ίδιο συμβαίνει με προσωπικά του έγγραφα, ταυτότητα, διαβατήριό, δίπλωμα οδήγησης, κάρτες τραπεζών κλπ τα οποία τοποθετούνται στον ατομικό του φάκελο ή στο χρηματοκιβώτιο του Λογιστηρίου. Άρα, η έννοια της

αίτησης είναι ότι αφού τα συγκεκριμένα πράγματα μου ελέγχθηκαν, παρακαλώ να μου εγκρίνετε την χρήση τους εντός φυλακής.

«...να παραγγείλω πρωτεΐνη Nitro Tech της εταιρείας [...] των 2 κιλών (Κρεατίνη) από τον δικό μου προσωπικό λογαριασμό. Το ίδιο σκεύασμα το χρησιμοποιούσα και στο Κατάστημα Κράτησης [...]»

Τα μη φαρμακευτικά σκευάσματα γενικά ελέγχονται για τα συστατικά τους από τον ιατρό του Καταστήματος και εφόσον πρόκειται για νόμιμα εγκεκριμένα σκευάσματα, δίνονται ή όχι από το Συμβούλιο. Η προσπάθεια προσπόρισης σκευασμάτων που βοηθούν στην μεγέθυνση του σώματος είναι σχετικά συνηθισμένη πρακτική. Η υπέρμετρη γιγάντωση της μυϊκής μάζας, «ακολουθεί τα κριτήρια ομορφιάς που θέτει» η συγκεκριμένη κοινωνία (Sanders 2008:6-7), καθώς θεωρείται και

από τους ίδιους, ότι βοηθά στην καλύτερη παρουσία τους στη φυλακή και στην αποφυγή προστριβών με άλλους. Με λίγα λόγια, δεν θα τους πειράξει κάποιος αν δει απέναντί του ένα σώμα που λειτουργεί ως προστατευτικό όριο. Ο συγκεκριμένος κρατούμενος, προς επίταση της διεκδίκησης, κάνει μια «επίκληση στην αυθεντία», επικαλούμενος την γνωμοδότηση του Συμβουλίου μιας άλλης φυλακής. Στην παρούσα περίπτωση όμως, το οικείο Συμβούλιο γνωμοδότησε αρνητικά, άρα υπήρξε δυσαρμονία πρακτικών δύο ιδίων Συμβουλίων, διαφορετικών φυλακών.

Η προσπάθεια επικοινωνίας των κρατουμένων με τους συγγενείς και φίλους τους είναι συνεχής. Η απόλυτη ικανοποίηση της ανάγκης αυτής θα επέλθει με την αποφυλάκιση. Το καλύτερο υποκατάστατό της, όμως, αποτελεί η χορήγηση τακτικής άδειας από το Συμβούλιο Αδειών,¹⁵ Προκειμένου να συμβεί αυτό, πασχίζουν να συλλέξουν έγγραφα που θα αποδείξουν στο Συμβούλιο την ύπαρξη υποστηρικτικού περιβάλλοντος, το οποίο είναι έτοιμο να τους δεχτεί εκτός φυλακής. Προσκομίζουν συνήθως υπεύθυνη δήλωση φιλοξενίας, λογαριασμό κοινωφελών υπηρεσιών, που να συνδέει το όνομα του ανθρώπου που θα τους φιλοξενήσει με την δηλωθείσα διεύθυνση.

Ίσως χρειαστεί να φέρουν ακόμη και συμβόλαια μίσθωσης διαμερισμάτων, βεβαιώσεις φοίτησης παιδιών και κάθε «χαρτί» που δείχνει την σύνδεσή τους με τον πολυπόθητο «έξω κόσμο», την «κοινωνία». Όμως, δεν μένουν μόνο στα έγγραφα, ζητούν ακρόαση του/της Διευθύντριας και του/της Κοινωνικού Λειτουργού, για να εκθέσουν λόγους ανάγκης που επιβάλουν να τους δοθεί αυτό το ευεργέτημα. Στις συναντήσεις αυτές γίνεται προσπάθεια «να κινηθούν όσο

γίνεται πιο αποτελεσματικά στα όρια των δυνατοτήτων τους» (Scott 1985: 22-23). Εάν τελικά δεν ευοδωθεί ο αγώνας τους και απορριφθεί το αίτημά τους, τότε συνήθως ακούν από τα μέλη του Συμβουλίου, ότι τώρα θα πρέπει να αποδεχθούν το γεγονός, να κάνουν υπομονή, γιατί ο «τρόπος αντίδρασης δείχνει χαρακτήρα, ο οποίος και

Ε.Α.Κ.Κ.Ν. ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
Αριθμ. πρωτ. [redacted]
Ημερ. εισόδου 06/ [redacted]

ΠΡΟΣ
Το Πειθαρχικό Συμβούλιο του Ε.Α.Κ.Κ.Ν.
Κασσαβέτιας
(Διά μέσω της κα. Διευθύντριας)

ΑΙΤΗΣΗ
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Όνομα: Μ [redacted]
Επίθετο: [redacted]
Όνομα Πατρός: [redacted]

κρατούμενος Ε.Α.Κ.Κ.Ν.
Κασσαβέτιας

Κασσαβέτια 05/ [redacted]

29/01/ [redacted]
[redacted]

Σας παρακαλώ να μου χορηγήσετε (2...) ημέρες τακτική άδεια απουσίας, σύμφωνα με τα άρθρα 55,56 του Ν.2776/1999.
Επιθυμώ να λάβω την άδεια για τους παρακάτω λόγους: για να επισκεφτώ την οικογένειά μου και την μητέρα μου που είναι και εχέμους

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις της παραγράφου 6 του άρθρου 22 του Ν.1599/86, δηλώνω ότι:

1) Κατά την διάρκεια της άδειάς μου θα διαμένω στην οικία του/της:
Επώνυμο: [redacted]
Όνομα: Γεωργίου
Τηλέφωνο: 6 [redacted]
Πόλη ή χωριό: ΑΤΤΙΚΑ
Οδός: [redacted] Αρ.: [redacted]
Αρμόδιο ΑΤ: [redacted]

2) Δεν εκκρεμεί εις βάρος μου ποινική διαδικασία σε βαθμό κακουργήματος και σε περίπτωση που θα προκύψει ανάλογη εκκρεμότητα, θα ενημερώσω αμέσως την Υπηρεσία.

Η αιτούμενη άδεια θα επιθυμούσα να αρχίζει την 22-1-90 [redacted]

Ο Αιτών
[redacted]

¹⁵ Το Συμβούλιο Αδειών (Σ.Κ. άρθρο 70) ταυτίζεται ως προς την σύνθεσή του με το Πειθαρχικό Συμβούλιο, που είναι υπεύθυνο για την «απονομή αμοιβών και την επιβολή ποινών στους κρατουμένους». Μέλη και των δύο είναι ο αρμόδιος Δικαστικός Λειτουργός ως Πρόεδρος, ο Διευθυντής και ο αρχαιότερος Κοινωνικός Λειτουργός. Το συγκεκριμένο Συμβούλιο είναι αρμόδιο να διεκπεραιώσει τα αιτήματα τακτικών (που δικαιούνται κάθε δύο μήνες), έκτακτων (διάρκειας έως 24 ωρών) και εκπαιδευτικών αδειών (για συμμετοχή σε εξετάσεις ή για την καθημερινή έξοδο από το Κατάστημα με σκοπό την παρακολούθηση μαθημάτων Λυκείου ή και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Η τυπική προϋπόθεση για να λάβει κάποιος, κάθε δύο μήνες, τακτική άδεια (6) ημερών είναι να έχει εκτίσει το 1/5 της ποινής του και τα 2/5 για (9) ημέρες άδεια (ΣΚ, Ν.2776/1999: άρθ.54-56).

Εφόσον η άδεια δεν δοθεί, παραμένει το «υποκατάστατο» του επισκεπτηρίου της δικών του, στη φυλακή. Συνήθως, ένας κρατούμενος μπορεί να δεχτεί τακτικό επισκεπτήριο συγγενών του έως τετάρτου βαθμού συγγένειας, με την επιπλέον προϋπόθεση ότι μπορεί να καταθέσει έγγραφα που αποδεικνύουν τη συγγένεια αυτή (Ν.2776/1999). Για τα επισκεπτήρια αυτά δεν χρειάζεται να ενημερώσει προκαταβολικά ο ίδιος. Αυτό μπορεί να συμβεί, ίσως, μόνο στην περίπτωση της συντρόφου του, για την

[illegible]

85

Μια χαρακτηριστική περίπτωση αίτησης επισκεπτηρίου με μη συγγενή είναι και η περίπτωση της επίσκεψης ενός έλληνα ορειβάτη, για τον οποίο ο έγκλειστος φίλος του γράφει όλο υπερηφάνεια: «... που είναι φίλος μου και συναθλητής μου, ο [...] είναι από τους πρώτους που ανέβηκαν στο Έβερεστ και ο μοναδικός που ανέβηκε και στις 7 κορυφές σε κάθε ήπειρο και θα ήταν χαρά μου να τον δω. Σας Ευχαριστώ!». Η γνωριμία με το συγκεκριμένο πρόσωπο, είναι έκδηλο ότι ο ίδιος ο κρατούμενος θεωρεί ότι προσθέτει στο συμβολικό του κεφάλαιο. Περικλείει τιμή και του προξενεί ιδιαίτερη χαρά η μελλοντική τους συνάντηση. Αποτελεί επίσης και ένα μέτρο της χαράς που προξενεί το επισκεπτήριο στο κρατούμενο, ως δείγμα αγάπης και απόδειξη ότι δεν τον ξέχασαν και δεν τον αφόρισαν οι φίλοι του εξαιτίας του εγκλεισμού του. Μάλιστα, δείγμα της αγωνίας του για την ευόδωση του επισκεπτηρίου και της μη ύπαρξης περίπτωσης καθυστέρησής της σύγκλισης του Συμβουλίου, που το εγκρίνει, είναι ότι έγραψε δύο φορές την ημερομηνία και ώρα της έλευσης του ορειβάτη.

Συνήθως, η «Αίτηση -ελεύθερου- Επισκεπτηρίου» κατατίθεται κυρίως με σκοπό να υπάρξει ευκαιρία φυσικής επαφής των κρατουμένων με τα παιδιά τους και τις συντρόφους τους. Η διάρκειά της συνήθως είναι λίγων λεπτών, δεν πραγματοποιείται στον συνήθη χώρο του επισκεπτηρίου, αλλά σε κάποιο γραφείο, του Αρχιφύλακα τις περισσότερες φορές· σε χώρο δηλαδή που επιτρέπει την φυσική παρουσία υπαλλήλου και του Αρχιφύλακα, προκειμένου να μην γίνει εισαγωγή απαγορευμένων ειδών στο Κατάστημα μέσω της σωματικής επαφής. Όποιοι όμως και αν είναι οι περιορισμοί, μοιάζουν ασήμαντοι μπροστά στο δικαίωμα της ομιλίας από μικρή απόσταση, χωρίς διαχωριστικό τζάμι και της αγκαλιάς στο τέλος με τους ανθρώπους που αγαπούν.

3.5.6 Η Κοινωνική Υπηρεσία στο ρόλο της μαμάς

Οι αιτήσεις και τα «χαρτάκια» που απευθύνονται στην κοινωνική υπηρεσία, συναγωνίζονται από πλευράς ποσότητας αυτά των ακροάσεων γραμματείας. Σε αυτά οι κρατούμενοι μοιάζουν να προσπαθούν να ισορροπήσουν στον διπλό ρόλο που κατέχει το συγκεκριμένο τμήμα. Από τη μια αντιμετωπίζουν τους Κοινωνικούς Λειτουργούς σας τις μαμάδες τους, στις οποίες γκρινιάζουν για τα πάντα και απαιτούν απ' αυτές, από χρήματα μέχρι εσώρουχα και από την άλλη ως έναν από τους ισχυρούς πόλους εξουσίας της φυλακής, που συναποφασίζει μαζί με τον/την Εισαγγελέα και την Διευθύντρια, για το αν θα πάρουν άδεια, σε ποια εργασία θα τοποθετηθούν και εάν θα λάβουν μέρος σε κάποιο πρόγραμμα εντός του Καταστήματος.

Η Κοινωνική Λειτουργός του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας, με τα μάτια ενός κρατουμένου. Είναι το φιλικό πρόσωπο πίσω από τα κάγκελα της φυλακής, που όμως συνήθως, αρνείται να δώσει τα τσιγάρα και τις τηλεκάρτες που της ζητούν. Για το λόγο αυτό υπάρχουν τα δύο «X» στο πάνω μέρος της ζωγραφιάς, πάνω από την τηλεκάρτα και το αναμμένο τσιγάρο.

«μια κάρτα αν γίνεται για να μιλήσω με την οικογένειά μου»

«δεν έχω βοηθήστε με σας παρακαλώ. Να μου δώσετε μια κάρτα. Ευχαριστώ»

«θέλω σας παρακαλώ μια κάρτα και ένα πακέτο τσιγάρα»

Η επικοινωνία με τον «έξω κόσμο» είναι το πρώτο πράγμα που διακυβεύεται στον εγκλεισμό. Οι οικογενειακοί, συγγενικοί και επαγγελματικοί δεσμοί κλονίζονται, καθιστώντας την τηλεκάρτα τόσο πολύτιμη, που σε κάποιες φυλακές έχει διαπιστωθεί ότι καθίσταται μέσο συναλλαγής και παράλληλο νόμισμα εντός των τειχών τους. Πολλοί κρατούμενοι είναι έτοιμοι να δεχτούν για παράδειγμα να καθαρίσουν τον θάλαμο, αντί του καθαριστή, προκειμένου να κερδίσουν μια τηλεκάρτα που θα τους επιτρέψει να ξανακούσουν τα αγαπημένα τους πρόσωπα.

«-πατσετα θελω εγω δεν εχω – ΣαμβανΤ0 Μαλλία. – Ξεκαραφακία θέλω μεί. – Σακονί
θελω – οδοντία μπρτσα θελω – και Μεσα Θαλαμώ δεν εχω πίξγηω (ψηγείο) θέλω
αυτό.»

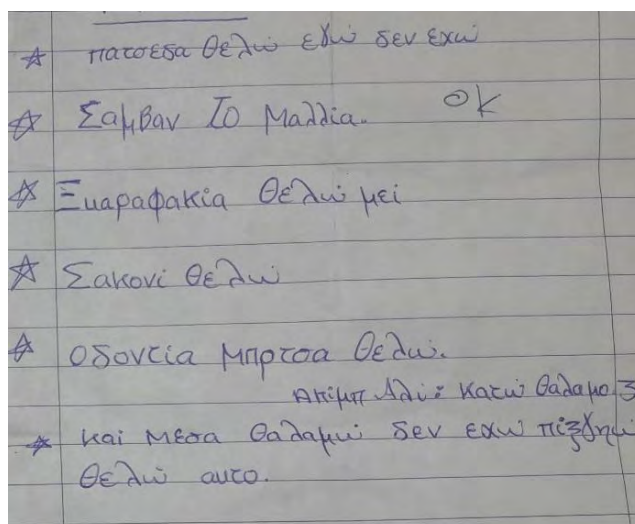
«1 οδοντόκρεμα, 1
οδοντόβουρτσα, 1 ζευγάρι
παντόφλες N.42, 1 σεντόνι»

«θέλω παπούτσα νούμερο
43. Σας παρακλώ»

«1 σκούφο γάντια, 1 κάρτα,
4 E» (ευρώ)

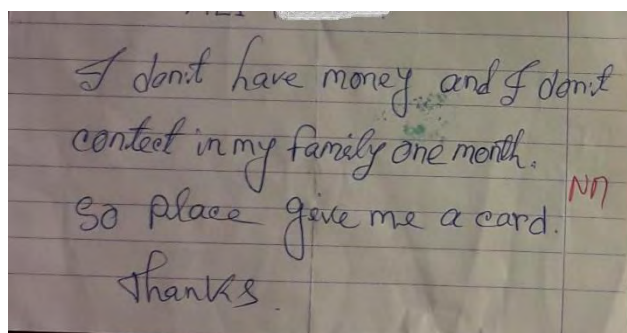
«Λόγος: TIDE - ΤΕΛω
TIDE»

«ΤΕΛω Μια BOYXAN»
(μπουφάν)

Οι ανάγκες διαφέρουν, ανάλογα με την οικονομική βοήθεια που λαμβάνει ο
έγκλειστος. Έτσι, οι άποροι κρατούμενοι ζητούν και βασικά είδη, όπως ρούχα,
κλινοσκεπάσματα, είδη υγιεινής, τσιγάρα. Αυτός που έχει οικονομική δυνατότητα
αναζητά περισσότερο συμβουλευτική, υποστηρικτική βοήθεια, νομική βοήθεια.

Κάποια χαρτάκια προξενούν χαμόγελο μέσα στην αμηχανία της ερμηνείας
τους: ένα «παράλογο» αίτημα, ή ένα αίτημα που «ξεπερνά» κάποια όρια, αυτο-
υπονομεύεται μέσα στην αδυνατότητά του, ή στην έλλειψη πραγματισμού του, ή στην
φαινομενική παιδικότητά του: «I don't have money and I don't contact in my family
one month. So please give me a card. Thanks», στα αγγλικά.

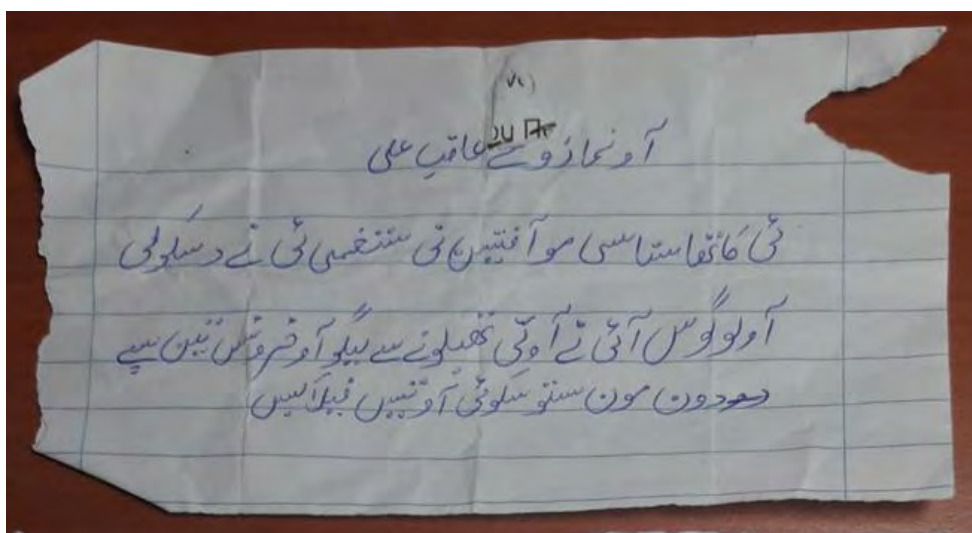
«ΚΑΛΟΝΙΚΙ ΠΡΙΣΙΑ ΜΙΑ TELLE ΚΑΡΤΑ ΠΑΡΑΚΑΛΟ ΙΦΧΑΡΙΣΤΟ», το «καλονικί» ίσως αποτελεί προσπάθεια επηρεασμού, αποκαλώντας της κυρίες της Κοινωνικής Υπηρεσίας καλλονές.

«χρειάζομαι μοβ κλωστή να ράψω ρούχα»

«Σας παρακαλώ αν έχει καμιά οδοντόκρεμα, σαμπουάν και κανένα εσώρουχο. Οι τσιγγάνοι μου πήραν και τα παπούτσια από έξω. Σας παρακαλώ κάντε κάτι. Ευχαριστώ»

«σας παρακαλώ θα ήθελα να πάω στην αποθήκη για να διαλέξω μόνος μου κάποια πράγματα. Ευχαριστώ πολύ.»

«ενδιαφέρομαι για ορισμένα βιβλία από την Βιβλιοθήκη. Ειδικότερα της «Κλίμακας» του Αγίου Ιωάννη, εφόσον υπάρχουν. Ευχαριστώ»

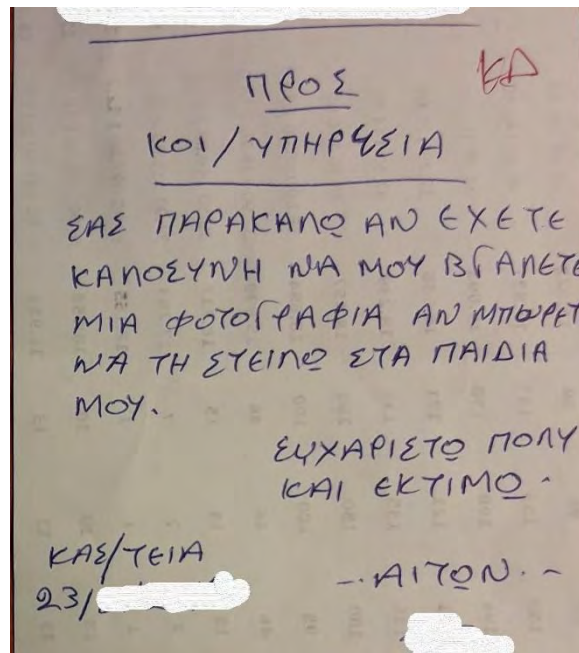

«[κείμενο στα αραβικά, ακόμη και το όνομα]»

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η ανάγκη της επικοινωνίας συγκρούστηκε με την αποτελεσματικότητα. Η γλώσσα γραφής απέκλεισε οποιαδήποτε προσπάθεια έμπρακτης απάντησης του αιτήματος.

«www.islamicfinder.com Prayers times. Greece Vollos. TZONY»

Στο αίτημα αυτό ζητά να ενημερωθεί για τις ημερομηνίες έναρξης και λήξης του ισλαμικού ραμαζανιού και τις ώρες προσευχής. Γεγονός που επιβεβαιώνει παράλληλα την άποψη των John Irwin & Donald R. Cressey (1962:142) για τα πορώδη τείχη της κάθε φυλακής και την επιρροή της «κοινωνίας» στη ζωή της φυλακής, καθώς όπως είναι αναμενόμενο η κουλτούρα, η θρησκεία και το σύστημα συμπεριφοράς των κρατουμένων είναι έξωθεν διαμορφωμένο και εισάγεται αυτούσιο μαζί τους στα σωφρονιστικά ιδρύματα.

«Σας παρακαλώ, αν έχετε καλοσύνη, να μου βγάλετε μια φωτογραφία, αν μπορείτε, να τη στείλω στα παιδιά μου. Ευχαριστώ πολύ και εκτιμώ. Αιτών Σωτήρης [...]».

Μια προσπάθεια να αναπληρωθεί η φυσική απουσία με μια υλικότητα. Ο «πατέρας» του αιτήματος αυτού γνωρίζει μέσα του, με έναν τρόπο, ότι η κάθε φωτογραφία δεν μπορεί να ξεχωρίσει, ταυτίζεται με το ανάφορό της, λειτουργεί ταυτολογικά, ο «πατέρας» φωτογραφισμένος, παραμένει αμετάβλητα ο «πατέρας», καθώς η φωτογραφία «κουβαλά πάντα μαζί το ανάφορό της» (Barthes 2008:14).

Κουβαλώντας «παραπάνω» σακιά στην Αλευροποίηση ως επίδειξη δύναμης.
(μια οπτική των σωφρονιστικών υπαλλήλων/θεατών)

Κεφάλαιο 4ο: Ο «μιαρός» κρατούμενος

4.1 Η διαδικασία της απολύμανσης

Σε ένα γραφείο ενός Καταστήματος Κράτησης, ένας διοικητικός υπάλληλος μιλάει με έναν κρατούμενο, που του έχει ζητήσει ακρόαση, για να ρωτήσει κάτι που τον αφορά. Ομιλούν στην γλώσσα του κρατουμένου, καθώς ο συγκεκριμένος υπάλληλος έχει σπουδάσει στη χώρα, από την οποία κατάγεται ο κρατούμενος. Το κλίμα μεταξύ τους είναι φιλικό και υπάρχει πραγματική προσπάθεια επίλυσης του προβλήματος. Στην εξέλιξη της συζήτησης, κάποια στιγμή η εξεύρεση λύσης απαιτεί την χρήση τηλεφώνου από τον κρατούμενο. Για κλάσματα δευτερολέπτου, η ωραία ατμόσφαιρα χαλά. Στιγμές αμηχανίας σταματούν τον χρόνο... Ο υπάλληλος περιφέρει, προσποιητά αδιάφορα, το βλέμμα του στους άλλους δύο συναδέλφους του. Έχουν και αυτοί προσωπικό τηλέφωνο, όμως εκείνοι, σαν να έχουν από πριν συνεννοηθεί, έχουν κατεβάσει πεισματικά το κεφάλι, «απορροφημένοι» στα χαρτιά τους, κάνοντας πως δεν έχουν καταλάβει το αίτημα του κρατουμένου. Ο συγκεκριμένος υπάλληλος συνειδητοποιεί ότι δεν έχει άλλη «διέξοδο» και ευγενικά προσφέρει το δικό του τηλέφωνο για να λυθεί το ζήτημα. Η κατάληξη είναι αίσια και ο κρατούμενος φεύγει ευχαριστημένος και το βασικότερο ήρεμος.

Μόλις ο κρατούμενος κλείνει την πόρτα πίσω του, ο υπάλληλος σηκώνεται από το γραφείο του και πηγαίνει στην ντουλάπα απέναντι, παίρνει από εκεί ένα μπουκάλι οινόπνευμα και αφού αρχικά ρίχνει από αυτό στο στυλό που είχε πιάσει ο κρατούμενος, έπειτα περιχύνει μεγάλες ποσότητες οиноπνεύματος στο ακουστικό του τηλεφώνου. Μάλιστα, αυτό γίνεται σε τόσο υπερβολικές δόσεις, που αναγκάζει τους συναδέλφους του να του πουν ότι το οινόπνευμα θα φτάσει στο ηχείο του ακουστικού και θα χαλάσει τη συσκευή. Παράλληλα, παραδέχονται ότι και οι ίδιοι καθαρίζουν κάθε φορά την συσκευή του τηλεφώνου τους, αλλά «...με υγρό για τα τζάμια και όχι με τις υπερβολές του οινόπνευματος!» Η συζήτηση τελειώνει με την φράση του υπαλλήλου «μωρέ και φωτιά θα το βάλω, αφού έρχονται εδώ να τηλεφωνήσουν και δεν πάνε στην κοινωνική υπηρεσία, όπου υπάρχει ειδική συσκευή τηλεφώνου για τους κρατούμενους!».

Το εθνογραφικό αυτό συμβάν μοιάζει να υποδηλώνει, με γλαφυρό τρόπο, τα ίχνη του «στίγματος του κρατουμένου», που τον υποβιβάζει στο μυαλό των άλλων από ένα ολοκληρωμένο και συνηθισμένο άτομο, σε ένα μιαρό και ανυπόληπτο πρόσωπο και στην ακραία του μορφή σε ένα πρόσωπο κακό, επικίνδυνο ή αδύναμο (Goffman

2001: 64-65). Δηλαδή, τη συνήθη πρακτική και αγαπημένη ανθρωπολογική αναλυτική έννοια της ταξινόμησης του άλλου, που συντελείται σε διαφορετικές κοινωνίες και με ποικίλους τρόπους (Hendry 2011:61). Στην συγκεκριμένη περίπτωση ο κρατούμενος, εξαισιολογείται μέσω της κατάταξής του σε μια διαβαθμισμένη θέση που τον «διαμοιράζει και τον διακινεί μέσα σε ένα δίκτυο σχέσεων» (Foucault 2011:166-167). Αποτελεί το σύστημα οργάνωσης σκέψης και θέασης του κόσμου, που ο Burns (1991:210) θεωρεί ως «ακαταμάχητη και σχεδόν καθολική τάση» των ανθρώπων, να προβαίνουν δηλαδή σε μια συνεχή ταξινόμηση των άλλων· να κατατάσσουν τα άλλα μέλη της κοινωνίας σε διαβαθμισμένες κοινωνικές κλίμακες, για να προβαίνουν έπειτα σε διακρίσεις απέναντι στα πρόσωπα αυτά, ανάλογα με την θέση που τους έχουν κατατάξει σε αυτή την κλίμακα. Η ταξινόμηση αυτή, συνήθως, χρησιμοποιεί ως βάση θρησκευτικές πεποιθήσεις, εκπαιδευτικά επιτεύγματα, φυσιογνωμία, κοινωνικό-πολιτικό-οικονομική κατάσταση και φυσικά χαρακτηριστικά εγγεγραμμένα στο σώμα, που είναι ο φορέας των διακριτικών χαρακτηριστικών του φύλου, της φυλής, της κοινωνικής τάξης, της εθνικότητας, της σεξουαλικότητας, που έπειτα υπόκειται σε ερμηνείες και αξιολογήσεις προκειμένου να ενταχθεί στην κατηγορία του «εμείς» ή του «άλλου» (Μακρυγιάννη 2008:13). Αυτή η πρακτική, κατά τον Goffman (2006:104), προσφέρει μεγάλη οικονομία χρόνου και ψυχικής ενέργειας στον άνθρωπο/θεατή, καθώς του δίνει το δικαίωμα να αντιμετωπίζει τον «άλλο»/ερμηνευτή σύμφωνα με την ονομαστική αξία της επαγγελματικής του ιδιότητας -εδώ του κρατουμένου- σαν να είναι δηλαδή αποκλειστικά και μόνο ό,τι δηλώνει η «στολή» του.

Από την άλλη, η ύπαρξη ξεχωριστών, διακριτών τόπων και για την περίπτωσή μας υλικών που κάνει χρήση μόνο το κοινό μιας δημόσιας ή ιδιωτικής υπηρεσίας, είναι κάτι συνηθισμένο. Πλέον, προς εξυπηρέτησή μας, βρίσκουμε, σχεδόν παντού, για παράδειγμα θήκες με στυλούς σε τράπεζες, εφορίες, δημόσια ταμεία, ιδιωτικά λογιστήρια. Τα θεωρούμε δεδομένα πια και ως ευγενική προσφορά των υπαλλήλων και των υπηρεσιών, που μας τα παρέχουν για να μπορέσουμε να γράψουμε ή να υπογράψουμε κάτι. Αν εξετάσουμε όμως περισσότερο, θα δούμε ότι τα στυλό αυτά είναι συνήθως «δεμένα» στη βάση τους, ώστε να αποφευχθεί τυχόν κλοπή ή εκ σφάλματος ιδιοποίησή τους από τους περιστασιακούς χρήστες τους· επιπλέον, εκτός σπανίων εξαιρέσεων, μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι οι υπάλληλοι δεν χρησιμοποιούν ποτέ οι ίδιοι αυτά τα στυλό «δημοσίας χρήσης», καθώς έχουν πάντα δικά τους.

Ακόμη, αν κάποιος επισκέπτης ενός νοσοκομείου ρωτήσει έναν γιατρό, «που είναι η τουαλέτα», ο γιατρός ευγενικά θα τον κατευθύνει στις τουαλέτες του κοινού και όχι στις τουαλέτες του προσωπικού, που και ο ίδιος χρησιμοποιεί. Αυτό ίσως να θεωρείται δεδομένο, για λόγους διαφύλαξης της υγείας στον συγκεκριμένο χώρο, όμως ένας επισκέπτης δεν είναι ασθενής απαραίτητα και σίγουρα φέρει «το τεκμήριο της υγείας», το οποίο, στην περίπτωση αυτή, δεν του αναγνωρίζεται. Ίσως και κάποιος γνωστός μας, όταν χρειάστηκε να ζητήσει να κάνει χρήση τουαλέτας σε κατάστημα ρούχων, για παράδειγμα, να άκουσε το ανήκουστο ότι δεν έχουν ή ότι η τουαλέτα λειτουργεί πλέον ως αποθήκη. Οι συγκεκριμένες και άλλες περιπτώσεις φανερώνουν ότι η «μιαρότητα του κοινού», που «εισβάλλει» σε μια υπηρεσία, έχει «κανονικοποιηθεί» στις μέρες μας, είναι κάτι που το συναντάμε σε ποικίλους χώρους και όχι αποκλειστικά ως εξαίρεση εναντίον των κρατουμένων.

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας εστίασης στη «μιαρότητα» του κρατουμένου, ρώτησα γνωστούς μου υπαλλήλους σε δημόσιες και ιδιωτικές εργασίες, που εξυπηρετούν κοινό κι εκείνοι αρνήθηκαν και απέρριψαν μετά βδελυγμίας την πιθανότητα να υπάρξει η περίπτωση να θεωρούν τους πελάτες των γραφείων τους βρόμικους· ακόμη και ο συγκεκριμένος υπάλληλος, που έριξε οινόπνευμα στο στυλό, προσέλαβε ως προσβλητική την αναφορά μου σε αυτό, γιατί θεώρησε ότι τον παρουσιάζει ως υποκριτή απέναντι στον κρατούμενο, ενώ ο ίδιος είχε όλη την καλή διάθεση να τον εξυπηρετήσει, όπως και πράγματι, πρόθυμα το έπραξε. Παρόλα αυτά, η άρνηση ύπαρξης τέτοιων πρακτικών από τα υποκείμενα, δεν σημαίνει και την πραγματική έλλειψή τους. Άλλωστε, η διάσταση μεταξύ ρητορικής και πράξης είναι κάτι που συναντάμε συχνά ως τρόπο συμπεριφοράς. Για το λόγο αυτό, μετά από διεύρυνση της έρευνας στο θέμα αυτό, μαθαίνω για περιπτώσεις υπαλλήλων που

δίνουν το κόκκινο στυλό τους στον πελάτη και όχι το μπλε για να σημειώσει κάτι, επειδή το κόκκινο δεν το χρησιμοποιούν συχνά, θα το αφήσουν στην άκρη και θα μπορέσουν αργότερα να το καθαρίσουν, ή και για την ύπαρξη «ενδιάμεσου στυλού», που υπάρχει πάνω στο γραφείο του υπαλλήλου, σε περίπτωση που ζητηθεί στυλό πέραν του «δημοσίου». Την περίπτωση δικαστικού λειτουργού που δεν διανοείται να υπογράψει, ο μάρτυρας ή κατηγορούμενος, με τον προσωπικό του στυλό την κατάθεσή του, όπως και αστυνομικού ανακριτικού υπαλλήλου, που φροντίζει να υπάρχει πάντα στο γραφείο του «δημόσιο στυλό».

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, η «ανάγκη» απομάκρυνσης της «βρωμιάς» που θεωρείται ότι φέρει πάνω του ο κρατούμενος, δικαιολογείται από τους ίδιους τους υπαλλήλους με το πρόταγμα της προστασίας της υγείας, ως προσπάθεια αποφυγής μεταδοτικών ασθενειών που πιθανόν αυτοί έχουν αλλά και λόγω των θεωρούμενων χαμηλών επιπέδων υγιεινής τους. Άλλωστε η «διαφύλαξη της δημόσιας υγείας» είναι από τις πιο συνηθισμένες προτάξεις, για την αποφυγή της «ανάμειξης» «υγιών»-«αρρώστων»¹⁶ (Foucault 2011:225 κ.α.). Τον υπαλληλικό, όμως, αυτό φόβο επιτείνουν τα λεγόμενα συνοδών στο ιατρείο υπαλλήλων που έχουν γίνει, αρκετές φορές, αυτήκοοι μάρτυρες ανακοινώσεων σε κρατούμενους, ότι είναι φορείς ασθενειών, ή η αποδοχή των φημών περί ιλιγγιωδών ποσοστών ηπατίτιδας Α, Β, C και άλλων μεταδοτικών ασθενειών όπως η ψώρα και ο HIV, μεταξύ των τροφίμων των Καταστημάτων Κράτησης. Ακόμη, έχει φτάσει στα αυτιά τους *συγκεκριμένη περίπτωση συναδέλφου*, του διοικητικού προσωπικού, που μολύνθηκε με τον ιό της φυματίωσης, κατά τη διάρκεια συνεχούς συγχρωτισμού με φυλακισμένους, λόγω παραλαβής προϊόντων από προμηθευτές ή ακροάσεων κρατουμένων. Επιπλέον, η κατάταξη του συνόλου των σωφρονιστικών υπαλλήλων στις ομάδες υψηλού κινδύνου από το Υπουργείο Υγείας και η παρεπόμενη παροχή εμβολίων σε αυτούς, επιτείνει το φόβο τους.

Πέρα από τους βάσιμους ή μη φόβους που προβάλλονται, πίσω από τα λεγόμενα, θα μπορούσαμε να ανιχνεύσουμε στην προσπάθεια απολύμανσης των υλικών που έρχονται σε επαφή με τους κρατούμενους, όχι απλά μόνο την δηλωμένη προσπάθεια αποφυγής των τυχόν μολύνσεων, αλλά, όπως αναφέρει η Douglas (2006:

¹⁶ Η προβολή της υγείας και του κινδύνου που την απειλεί, υπήρξε το πιο συνηθισμένο και «πειστικό» επιχείρημα των ελλήνων γονιών διαφόρων σχολείων, που στις αρχές της σχολικής χρονιάς 2018-2019, διαμαρτύρονταν για τα παιδιά των μεταναστών – ως δήθεν φορείς μεταδοτικών ασθενειών- που θα μόλυναν τα ελληνόπουλα, αν φοιτούσαν στις ίδιες τάξεις.

30-31) μια προσπάθεια επιστροφής της «τάξης» και της «οργάνωσης του περιβάλλοντος». Καθώς η αίσθηση σωματικής μιαιρότητας του ενός προς κάποιον «άλλο», μπορεί να αντανακλά τις ιεραρχικές σχέσεις ανάμεσα στα δύο μέρη της ίδιας κοινωνίας και τον κίνδυνο ασυμμετρίας στο ευρύτερο ισχύον κοινωνικό σχήμα (Douglas 2006: 33). Δηλαδή, η ρυπαρότητα και μιαιρότητα βοηθούν τον ανθρώπινο νου να κατασκευάσει μια «συμβολική τάξη» του κόσμου γύρω του, στη βάση και στη λογική των εντάξεων και των αποκλεισμών. Το «σωστό», το «πρέπον», το «ολόκληρο», το «σωστά τοποθετημένο» ταυτίζεται, στην ταξινομική αυτή λογική, με την καθαρότητα, ενώ τα αντίθετα αυτών, τα «εκτός θέσης» ορίζονται ως ακάθαρτα, οριοθετώντας και προασπίζοντας τα «όρια» (Παραδέλλης 2006:13). Επιπλέον, αντιλήψεις περί «μεταδιδόμενης μιαιρότητας» -αν και μπορεί να φαίνονται ως μια άκαμπτη εκδήλωση κοινωνικής δομής- μέσω του τονισμού της υπερβολικής διαφοράς μεταξύ του «ανωτέρου» από τον «κατώτερο», του εντός από τον εκτός, του αρσενικού από το θηλυκό, του φίλου από τον εχθρό, εδώ του κρατούμενου από τον υπάλληλο, οδηγούν στη δημιουργία «μιας μορφής τάξης» (Douglas 2006: 35). Με λίγα λόγια, η απολύμανση του στυλού και του τηλεφώνου μπορεί να υποδηλώνει τον φόβο που υποδαυλίζει η άγνοια των πραγματικών διαστάσεων υγείας των κρατουμένων, την ανάγκη διατήρησης των αποστάσεων μεταξύ υπαλλήλων-«καθαρών» και κρατουμένων-«βρόμικων», την προσπάθεια απομάκρυνσης του άγνωστου-άλλου που μοιάζει να αποτελεί απειλή και διατάραξη των οικείων και συνηθισμένων μας ή, στην πιο ακραία της έκφραση, την αίσθηση «ταξικής» διαφοράς και «ανωτερότητας» του υπαλλήλου, φορέα κρατικής εξουσίας, προς τον κρατούμενο, αντικείμενο της εξουσίας αυτής, μια επιπλέον προσπάθεια από μέρους του φορέα αυτής της εξουσίας να παγιωθεί μια διακριτή τοποθέτηση του ενός έναντι του άλλου και να διατηρηθούν τα στεγανά αυτής της διαμορφωμένης τάξης και της απόστασης ακόμη και στο υλικό επίπεδο.

4.2 Ανιχνεύοντας τα όρια: Ο κρατούμενος-κάρβουνο

Η παραβίαση των κοινωνικών και πολιτισμικών επιταγών, πόσο μάλλον του νόμου, είναι κάτι που για τους περισσότερους των πολιτών θεωρείται εκτός προσωπικής οπτικής και πρακτικής. Στην κλειστή όμως κοινωνία των φυλακών, κατοικούν οι «εξαιρέσεις» των νομικών και κοινωνικών νορμών, άνθρωποι που «διέβησαν τον Ρουβικώνα» του ποινικού νόμου και υποπίπτοντας σε διάφορα πλημμελήματα ή κακουργήματα, άπαξ ή κατά συρροή, κατά τη διάρκεια της ζωής τους,

βρέθηκαν, ως τρώφιμοι Καταστημάτων Κράτησης, να συγκατοικούν με άλλους, που ίσως δεν θα υπήρχε περίπτωση να μιλούν καν εκτός φυλακής.

Οι άνθρωποι αυτοί αν και καλούνται πλέον να προσαρμοστούν σε νέους πιο «σφικτούς» κανόνες και σε ένα τρόπο ζωής διαφορετικό πιθανόν από εκείνον που είχαν συνηθίσει, εκ του αποτελέσματος, μπορεί να θεωρηθούν ως άτομα, που ευκολότερα από τους υπολοίπους, θα μπορούσαν να «περάσουν» και τα κοινωνικά όρια, αν τους δίνονταν αυτή η ευκαιρία (Salter 2004:140-141). Ως κοινωνικά όρια εδώ ας ορίσουμε την απαγορευμένη και εκ του νόμου σύναψη σχέσεων ακόμη και εμπορικών, πόσο μάλλον ερωτικών, μεταξύ των δύο κύριων κοινωνικών ομάδων της φυλακής, των κρατουμένων και των υπαλλήλων (N.760/5-3-2019 & N.2776/24-12-1999). Η διερεύνηση εμπορικών σχέσεων δεν αποτελεί κομμάτι του ενδιαφέροντος αυτής της εργασίας και οι φήμες για σύναψη ή μη ερωτικών σχέσεων είναι πολύ δύσκολο να επαληθευθούν χωρίς προσωπική κρούση στους πρωταγωνιστές, γεγονός που δεν επιχειρήθηκε από τον γράφοντα. Για τους λόγους αυτούς η καταγραφή περιπτώσεων θα σταθεί σε δημόσια γνωστές περιπτώσεις και μια περίπτωση γνωστή σε μένα, που όμως έγινε σε άλλο Κατάστημα Κράτησης. Τα γεγονότα ως προς το Κατάστημα Κράτησης και το φύλο του/της υπαλλήλου και του/της κρατουμένου/ης δεν θα ορίζονται πάντοτε με σαφήνεια, με σκοπό να προστατευθούν τα προσωπικά δεδομένα των πρωταγωνιστών.

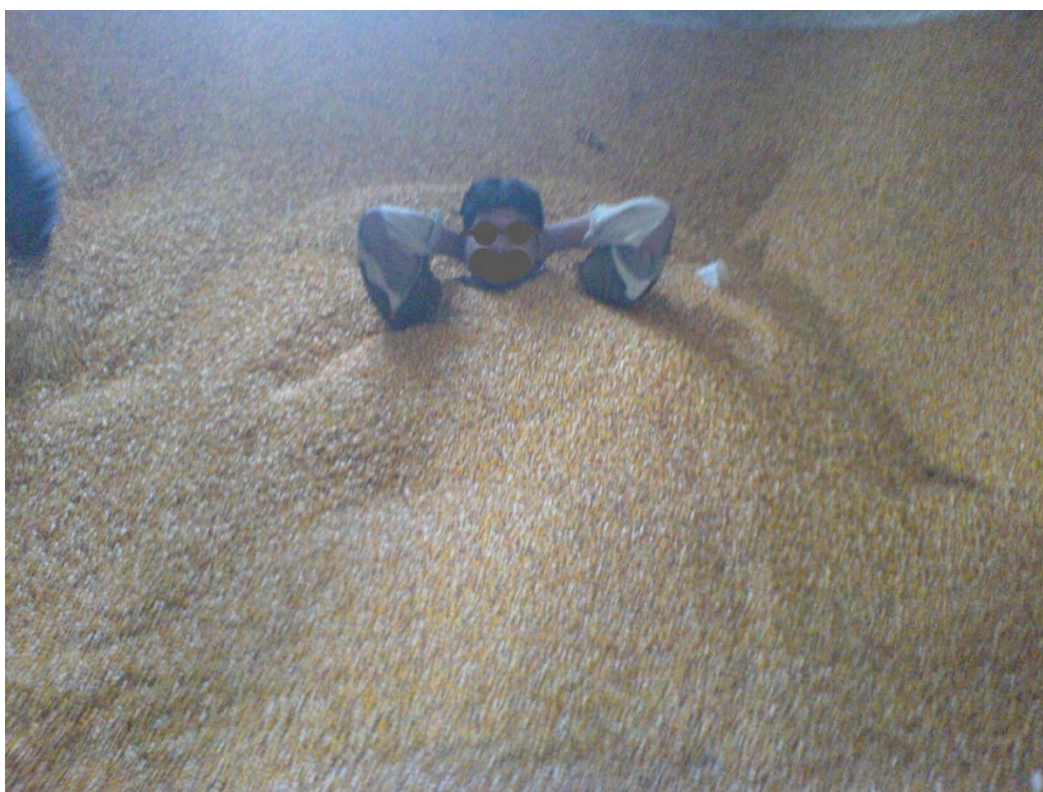
Πριν ξεκινήσω την συγκεκριμένη καταγραφή θα ήθελα να καταγράψω την προσωπική μου εμπειρία από τις πρώτες ημέρες επαφής μου με τον χώρο του εγκλεισμού. Όταν μπαίνεις σε ένα Κατάστημα Κράτησης είσαι φορέας της προσωπικής σου κοσμοθεωρίας αλλά και άποψης και εμπειρίας για τον χώρο, συνάμα όμως είσαι και δέκτης πολλών στερεοτύπων για το τι είναι ένας κρατούμενος και το πόσο «σκληρός», «απάνθρωπος», «αιμοσταγής» μπορεί να γίνει... Το στερεότυπο έρχεται τυποποιημένο και έτοιμο κυρίως από αμερικάνικες ταινίες, γεμάτες βία, αποδράσεις και φόνους, που διαπράττουν υπερβολικά γυμνασμένοι, και στα ακραία όρια της ανθρώπινης προσωπικότητας κρατούμενοι (Surette 2015:12). Η εικόνα που συνήθως προβάλλεται είναι πολλών ανθρώπων σε κάποιο προαύλιο φυλακής, με σίτα γύρω τους, να κινούνται νευρικά, πάνω κάτω, σαν αγρίμια στο κλουβί, κάποιοι άλλοι, σε μία άκρη, να γυμνάζονται εντατικά σηκώνοντας βάρη, ενώ άλλοι να κάθονται ανά ομάδες κοινής φυλής, χρώματος ή ιδεολογίας και να μηχανεύονται τρόπους απόδρασης ή να στοχοποιούν άλλους συγκατακτούμενους τους ή υπαλλήλους και έπειτα να τους επιτίθενται και να τους μαχαιρώνουν.

Παρόλο που είχα προσωπικό βίωμα και εικόνα φυλακής, ως γιος φύλακα, τα στερεότυπα αυτά υπήρχαν μέσα μου και προκαλούσαν φόβο, ειδικά όταν αργότερα έπρεπε να εκπαιδευτώ σε περιβάλλον «κλειστής» φυλακής, που δεν γνώριζα, και μάλιστα στο αχανές συγκρότημα του Κορυδαλλού. Τα στερεότυπα όμως αυτά καταρρίφθηκαν την πρώτη κιόλας ημέρα εργασίας μου και η εικόνα του κρατουμένου περιορίστηκε στα ανθρώπινα μέτρα της, χάνοντας το ζώδες των στερεοτύπων. Όπως είναι αυτονόητο, συνάντησα ανθρώπους συνηθισμένους, χωρίς κάποια «στίγματα», συμπεριφορές ή παράξενη μορφή, που να «προδίδει» την ιδιότητά τους και που θα τους ξεχώριζε στο -εκτός φυλακής- κοινωνικό περιβάλλον από τους υπολοίπους.

Το «τέρας» του κρατουμένου έγινε οικείο, έφυγε από το επίπεδο της «αγριότητας» και επέστρεψε στις πραγματικές του «ανθρώπινες» διαστάσεις. Έπαψε να είναι θηρίο και έγινε πρόσωπο, που έχει όνομα και όχι απλά ιδιότητα, που χαίρεται ή λυπάται, που κουβαλά τα δικά του προβλήματα και ελλείψεις αλλά και σπάνια καλλιτεχνικά ταλέντα, ευαισθησίες και ενδιαφέροντα. Από τις πρώτες συζητήσεις μαζί τους, θυμάμαι, κατέληξα στη μετατόπιση του φόβου από το πρόσωπο του κρατουμένου, στον τόπο· στο επίπεδο του πόσο εύκολο είναι να μπει κάποιος φυλακή και στη διαπίστωση ότι το γεγονός ότι εγώ δεν ήμουν εκεί μαζί τους, αλλά εκτός περιφραξης, δεν σήμαινε ότι ήμουν καλύτερος από αυτούς, αλλά μπορεί να ήταν και θέμα φιλικών συναναστροφών, «επίκτητων» οικογενειακών αρχών ή απλά συγκυριών.

Στον αντίποδα, η ιδιότητα του σωφρονιστικού υπαλλήλου μου ήταν πιο οικεία. Εντούτοις, προσπαθούσα να «ενδυθώ» τον ρόλο κυρίως μέσω της μίμησης των άλλων υπαλλήλων. Η επαγγελματική κουλτούρα του κάθε Καταστήματος Κράτησης περνιέται από γενιά σε γενιά υπαλλήλων μέσω της άτυπης, βιωματικής, περιπτωσιολογικής εκπαίδευσης, που προσφέρουν οι παλαιότεροι συνάδελφοι. Η δίμηνη θεσμική «εισαγωγική εκπαίδευση», η οποία αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για μονιμοποίηση του κάθε δόκιμου σωφρονιστικού υπαλλήλου έχει πολύ μικρότερη επίδραση στη νοοτροπία τους, σε σχέση με την πολύ πιο επιδραστική και ισχυρή, τη «μη θεσμική», τη βιωματική εμπειρία, που αποκτιέται στην καθημερινή επαφή με τους κρατουμένους και τους συναδέλφους. Την πρώτη μου ημέρα σε φυλακή, οι συνάδελφοι μου είπαν ένα ανέκδοτο και ένα «γνωμικό», που με το πρώτο αυτοσαρκάζονται ως δημόσιοι υπάλληλοι και με το δεύτερο καθορίζουν το επιτρεπτό επίπεδο σχέσεων υπαλλήλου – κρατουμένου. Το ανέκδοτο έλεγε ότι από αύριο θα πρέπει να φροντίζω να έρχομαι πολύ πιο νωρίς στη δουλειά για να προλαβαίνω να βρίσκω καρέκλα να κάθομαι. Το σημαντικότερο όμως, ως μέτρο και ως απειλή ίσως, γνωμικό έλεγε: «ο

κρατούμενος είναι σαν το κάρβουνο, ή θα σε κάψει ή θα σε λερώσει». Απλό και περιεκτικό. Σου τόνιζε ευθέως: «πρόσεχε, μην έχεις και πολλά-πολλά με τους κρατούμενους γιατί μόνο κακό μπορεί να πάθεις από αυτούς, ή θα καταστραφείς ή θα σπλωθείς». Ο κρατούμενος «δεν μπορεί ποτέ να γίνει φίλος σου», «ποτέ δεν θα έχει τις αγνές προθέσεις που ίσως έχεις εσύ απέναντί του». Ένα γνωμικό που θέτει σαφή όρια και περιορισμούς, διαχωρίζοντας «εμάς» από τους «άλλους», που τίθεται ως μια συνεχή υπενθύμιση και έγκληση σε τάξη. Περικλείει απαγόρευση, επισείει νομικές επιπτώσεις και κοινωνικούς διασυρμούς. Ο κρατούμενος - κάρβουνο λοιπόν είναι το συνεχές φόβητρο που στοιχειώνει γενιές σωφρονιστικών υπαλλήλων, κρυμμένο κάπου στο πίσω μέρος του μυαλού τους, καθορίζοντας συμπεριφορές και νοοτροπίες. Ορίζει την απόσταση και το επίπεδο της σχέσης μεταξύ των δύο κύριων ομάδων της φυλακής, θέτει τα όρια μεταξύ τους και απαγορεύει «δια ροπάλου» την ανάπτυξη επιπλέον, πέρα των επαγγελματικών, φιλικών σχέσεων μεταξύ τους.

Ξαπλώνοντας στο καλαμπόκι. Στιγμές χαλάρωσης και διασκέδασης, στο διάλειμμα της ομάδας εργασίας

Προς επίταση του γνωμικού, υπάρχει και η νομική προσέγγιση, η οποία μέσω του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας Αγροτικών Καταστημάτων Κράτησης (Ν.760/5-3-2019, άρθρο 36 παρ.5^ε) ορίζει το επίπεδο των σχέσεων υπαλλήλων –

κρατουμένων ως εξής: «Το προσωπικό απαγορεύεται να συναλλάσσεται και να αναπτύσσει ιδιαίτερες σχέσεις με κρατουμένους, συγγενείς και φίλους τους, συνηγόρους και προμηθευτές του καταστήματος». Επιπλέον αυτού, σύμφωνα και με την έρευνα της Anna Salter -σε κρατουμένους που κατάφεραν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των υπαλλήλων ή εθελοντών και να αποκτήσουν ναρκωτικά από αυτούς ή σεξουαλικές σχέσεις- και η άλλη πλευρά, αυτή των κρατουμένων, «συμφωνεί» ότι η λέξη «φιλία» είναι πολύ αγνή για να επιβιώσει στο τοξικό περιβάλλον του εγκλεισμού, οποιαδήποτε «αποπλάνηση» προσωπικού «είναι απλά ένα παιχνίδι». Είναι μεγαλύτερη η χαρά στην επίτευξη της παρά στο σεξ. «Περισσότερο φτιάχνομαι όταν ένα μέλος του προσωπικού μου φέρνει ναρκωτικά, παρά με τα ναρκωτικά τα ίδια» (2004:143-144).

Άρα εν τέλει είναι ένα ακόμη παιχνίδι εξουσίας, μια μάχη ελέγχου του άλλου.

Όμως, παρόλα αυτά, τόσο μεταξύ των κρατουμένων όσο και μεταξύ κρατουμένων και υπαλλήλων μπορεί, όπως είναι λογικό, να αναπτυχθούν κοινωνικές σχέσεις, που να είναι πιο ζεστές και φιλικές από τις υπηρεσιακά τυπικές. Ειδικά στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων, όπου η ηλικία των κρατουμένων επιβάλλει μια ηπιότερη προσέγγιση, τα Θεραπευτικά

Καταστήματα, όπου η κύρια ιδιότητα δεν είναι του κρατουμένου αλλά του αρρώστου, αλλά και στα υπόλοιπα Καταστήματα, τα πολλά χρόνια εγκλεισμού κάποιων κρατουμένων στο ίδιο Κατάστημα αμβλύνουν την απόσταση και την αρχική αντιπαλότητα μεταξύ των μερών, λόγω της καλύτερης γνωριμίας και της καθημερινής ώσμωσης.

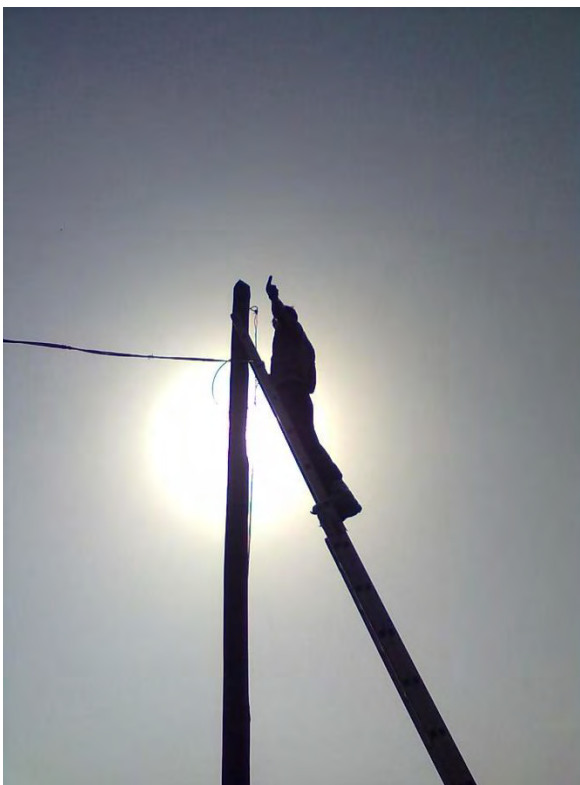
Επιπλέον η φύση της εργασίας του σωφρονιστικού υπαλλήλου «απαιτεί» να ευρεθεί από τον υπάλληλο η χρυσή τομή επιβολής των κανόνων και διατήρησης την

ηρεμίας στο Κατάστημα. Όπως αναφέρει και ο Sykes, ο υπάλληλος δεν μπορεί να εκτελέσει την εργασία του βασιζόμενος απλά στις απειλές για τιμωρίες και αναφορές, η θέση του και η αποτελεσματικότητά του ως επαγγελματία εξαρτάται από τους κρατούμενους, καθώς αξιολογείται «ως προς τη συμπεριφορά των ανδρών που ελέγχει. Μια θορυβώδης και βρώμικη πτέρυγα αντανακλά και στη δική του ικανότητά να “χειρίζεται” σωστά τους κρατούμενους», άρα τελικά και οι ίδιοι κατανοούν ότι «η φαινομενική κυριαρχία τους στηρίζεται σε κάποιο βαθμό στη συνεργασία» με αυτούς που ελέγχουν (1958:56).

Είναι χαρακτηριστικό ότι κατά τη διάρκεια ενός ευρωπαϊκού προγράμματος, σε συνεργασία με το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (IKY) το 2011-2012 (Teaching-Learning-Training behind the iron of a prison), στο οποίο συμμετείχαν εκπαιδευτικοί που εργάζονται σε φυλακές και σωφρονιστικοί υπάλληλοι από την Ισπανία, την Τουρκία, την Γαλλία και την Ελλάδα, έκανε εντύπωση στους υπολοίπους συμμετέχοντες το πολύ καλό επίπεδο σχέσεων μεταξύ κρατουμένων και υπαλλήλων των ελληνικών φυλακών. Οι υπάλληλοι των υπολοίπων χωρών εντυπωσιάστηκαν από τις σχεδόν φιλικές σχέσεις των Ελλήνων συναδέλφων τους και δήλωσαν ότι στις χώρες τους η σχέση αυτή είναι πιο «formal» (τυπική). Βέβαια, δεν πρέπει να εκπλήσσεται κανείς, για το ότι η διαπίστωση αυτή δεν έγινε στο, επίσης συμμετέχον στο πρόγραμμα, ΚΚ Τρικάλων, που είναι μια κλειστή φυλακή, αλλά στην αγροτική φυλακή (ΕΑΚΚΝ Κασσαβετείας), όπου υφίσταται ο θεσμός των εξωτερικών κρατουμένων, που εργάζονται σε αγροτικές εργασίες και αντιμετωπίζονται περισσότερο ως συνεργάτες στην επίτευξη κοινού έργου, βοηθώντας την ευόδωση καλύτερων σχέσεων μεταξύ των δύο μερών. Η διαπίστωση αυτή αναδεικνύει επίσης τον ρόλο που παίζουν οι αγροτικές φυλακές στην κοινωνικοποίηση και επανένταξη των κρατουμένων.

Το πιο συνηθισμένο γεγονός στις σχέσεις μεταξύ υπαλλήλων και κρατουμένων είναι η λεγόμενη «παραπάνω συμπάθεια» μεταξύ των δύο μερών. Είναι συχνό το φαινόμενο κάποιοι κρατούμενοι να μιλούν περισσότερο με συγκεκριμένους υπαλλήλους, που τους ενώνουν ίσως κοινές απόψεις, στάση ζωής ή και ποδοσφαιρικές ομάδες. Σε στιγμές χαλάρωσης συζητούν και ανταλλάσσουν απόψεις. Αυτό είναι αναμενόμενο, στα πλαίσια της δομημένης και οριοθετημένης συνύπαρξης και συγχρωτισμού των ατόμων. Ανάλογες σχέσεις, που διατηρούν ένα επίπεδο οικειότητας της καθημερινής ζωής, παραπέμπουν σε «ισότητα» μεταξύ των μερών, συγχρόνως όμως διαδραματίζονται και οι ανάλογες σχέσεις εξουσίας.

Από την πλευρά του κρατουμένου μπορεί να επιδιώκεται, πέρα από το προφανές της προσωπικής συμπάθειας, και μια προσπάθεια πρόσληψης ωφελημάτων, όπως η διευκόλυνση μεταφοράς του στα τμήματα της διοίκησης ή στο γιατρό, «εκτός πρωτοκόλλου», ίσως η καλύτερη αντιμετώπιση την ώρα του κλεισίματος, όταν ο ίδιος μπορεί να μιλάει στο καρτοτηλέφωνο, επιτρέποντάς του να μην διακόψει το τηλεφώνημα, έως την προσπάθεια να υπερβεί τα εσκαμμένα του συστήματος και να ζητήσει την παράνομη εισαγωγή στη φυλακή από ένα ρολόι έως ναρκωτικές ουσίες.

Είναι εκείνοι οι κρατούμενοι που προσπαθώντας να κερδίσουν ό,τι επιθυμούν, ασκούν την ιδιαίτερη ικανότητά τους να γίνονται χειριστικοί του προσωπικού των φυλακών και των εξωτερικών συνεργατών (δασκάλων, εθελοντών, εμψυχωτών), το οποίο αποτελεί έναν δείκτη της εξουσίας που ασκούν σε ανθρώπους μέσω των τεχνικών τους (Salter 2004:139). Από την πλευρά του υπαλλήλου, πέρα φυσικά και σε αυτή την περίπτωση της απλής συμπαθητικής προσωποληψίας, μπορεί να κρύβεται μια προσπάθεια απόκτησης πρόσβασης και γνώσης, μέσω του συγκεκριμένου κρατουμένου, σε πληροφορίες εντός των τειχών, μέσα από την φυλακή, με σκοπό να κάνει καλύτερα τη δουλειά του.

Η ακραία μορφή αυτής της σχέσης μπορεί να φανεί στην περίπτωση του Tavon White, ενός πρώην αρχηγού συμμορίας, που κρατούνταν στις φυλακές BCDC της Βαλτιμόρης των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο συγκεκριμένος είχε καταφέρει να διατηρήσει την «επιχείρησή» του ανθηρή κατά τη διάρκεια της κράτησής του, χάρη στη συνεργασία τόσο των πρώην συντρόφων του και των κρατουμένων, όσο όμως και υπαλλήλων -ανδρών και γυναικών- του Καταστήματος Κράτησης, στο οποίο ήταν έγκλειστος. Η όλη υπόθεση αποκαλύφθηκε όταν έγινε γνωστό ότι ήταν ο υπαίτιος για τέσσερις εγκυμοσύνες, τεσσάρων σωφρονιστικών υπαλλήλων, δύο εκ των οποίων μάλιστα είχαν κάνει το όνομά του τατουάζ πάνω στο σώμα τους (Cooke et al 2019: 3).

Στην περίπτωση του White αναδεικνύεται η ώσμωση της «κουλτούρας της φυλακής» με την προηγούμενη, έξωθεν «εγκληματική υποκουλτούρα» του, τμήμα της οποίας ήταν ήδη διαμορφωμένη και την κουβαλά μαζί του στη φυλακή, γεγονός που αναδεικνύει τα πορώδη τείχη των σωφρονιστικών ιδρυμάτων στην επιρροή της «κοινωνίας» (Irwin & Cressey 1962: 142).

Ένα νέο πεδίο άνθισης σύναψης σχέσεων μεταξύ των δύο μερών είναι τα κοινωνικά δίκτυα. Αναδεικνύεται ως το νέο πεδίο που χρήζει καθορισμό των ορίων, (αλλά σίγουρα και επιστημονικής έρευνας), καθώς είναι θολά τα όρια της νομιμότητας στο πεδίο αυτό. Ανάγεται και στην ηλεκτρονική της μορφή η απαγόρευση σύναψης σχέσεων μεταξύ υπαλλήλων και κρατουμένων ή όχι; Περνά και σε άυλη μορφή ο κρατούμενος-κάρβουνο και οι επιπτώσεις του; Εάν υπάρχει φιλία μεταξύ τους στα κοινωνικά δίκτυα, υπάρχει περίπτωση να θεωρηθεί πειθαρχικό παράπτωμα ή επιβαρυντικό στοιχείο εάν στο μέλλον ο συγκεκριμένος υπάλληλος τυχόν ελεγχθεί για κάτι άλλο πειθαρχικά; Είναι πολλοί οι υπάλληλοι που δέχονται αίτημα φιλίας στο «Facebook», «Twitter» κλπ., από πρώην ή νυν κρατουμένους της φυλακής που εργάζονται. Η έως τώρα (προσωπική μου) έρευνα δείχνει τους εξής τρόπους αντίδρασής τους. Υπάρχουν εκείνοι που απορρίπτουν άμεσα ή που δεν απαντούν καν στο αίτημα, με το σκεπτικό της αποφυγής της παραμικρής σχέσης με κρατουμένους, που θα μπορούσε να αφήσει περιθώρια να υπονοήσει κάποιος οποιαδήποτε υπόγεια-παράνομη σχέση μεταξύ τους. Μερικοί αποδέχονται αιτήματα φιλίας μόνο αποφυλακισμένων, πρώην κρατουμένων. Κάποιοι άλλοι θεωρούν ότι είτε λόγω θέσης, πχ ως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, είτε ανθρωπιστικά, δεν μπορείς να απορρίπτεις την «ηλεκτρονική» φιλία ανθρώπων, μόνο και μόνο λόγω της ιδιότητάς τους ως πρώην ή νυν κρατούμενοι. Γεγονός είναι ότι τα τελευταία χρόνια γίνονται συχνά συζητήσεις μεταξύ των υπαλλήλων για τον ορθό τρόπο προσέγγισης τέτοιων αιτημάτων, χωρίς να λείπουν τα επιχειρήματα που αιτιολογούν ως σωστή τη μία ή την αντίθετή της άποψη.

Πέρα όμως από τις απλές σχέσεις, υπάρχουν και περιπτώσεις πιο στενών επαφών μεταξύ των δύο κοινωνικών ομάδων των φυλακών. Στο πέρασμα των ετών, πολλά πρωτοσέλιδα εφημερίδων ανέδειξαν παρόμοιες ιστορίες, άλλες απλά υπονοήθηκαν και κάποιες διαδίδονται ως φήμες μεταξύ των τροφίμων ή των υπαλλήλων. Μάλιστα μία περίπτωση είχε και αυτό που λένε, αίσιο τέλος. Είναι η περίπτωση μιας δικηγόρου που ερωτεύθηκε τον πελάτη της, ενώ αυτός ήταν ήδη προφυλακισμένος, αναπτύχθηκε σχέση μεταξύ τους και τελικά παντρεύτηκαν μέσα στη

φυλακή. Μια άλλη ιστορία που απασχόλησε ιδιαίτερα τα ΜΜΕ ήταν αυτή της ψυχολόγου, υπαλλήλου των φυλακών Κορυδαλλού, που βοήθησε έναν κρατούμενο να μεταμφιεστεί, να αποδράσει και να φύγουν τελικά μαζί στη Βενεζουέλα, όπου όμως τέσσερα χρόνια μετά, η ίδια βρέθηκε νεκρή σε ένα Μοτέλ και δύο χρόνια αργότερα και ο σύντροφός της επίσης (mixanitouxronou.gr).

Σε ένα Κατάστημα Κράτησης, έγινε ένα τηλεφώνημα ενός πατέρα υπαλλήλου, ο οποίος προσπαθούσε να μάθει το ποιόν και τους λόγους για τους οποίους είχε

φυλακισθεί ένας/μία πρώην κρατούμενος/νη, που είχε συνάψει ερωτική σχέση με το παιδί του, το οποίο εγκατέλειψε σύζυγο και παιδιά και μετακόμισε στο σπίτι του/της πρώην κρατουμένου/νης. Μία άλλη παρεμφερής περίπτωση, λίγο πιο διευρυμένη ως προς τους

πρωταγωνιστές, είναι μία πολύ παλιά ιστορία (πριν το 1980), ενός κρατουμένου που γνώρισε τον έρωτα της ζωής του στον περίβολο της φυλακής. Όπως μου είχε διηγηθεί ο πατέρας μου, κάποιος κρατούμενος γνώρισε μία κοπέλα, όταν αυτή περνούσε έξω από την σίτα μιας αγροτικής φυλακής και στάθηκε και του μίλησε. Η σχέση προχώρησε και όταν αποφυλακίσθηκε, παντρεύτηκαν και υπήρξε ο λόγος να μην υποπέσει ξανά σε ποινικό αδίκημα, αλλά να γίνει ένας επιτυχημένος επιχειρηματίας στον τομέα των πωλήσεων.

Σύμφωνα με τον theGuardian.com,¹⁷ η Emily Watson, σωφρονιστική υπάλληλος της φυλακής HMP Berwyn στο Wrexham της Βόρειας Ουαλίας, στις 26/4/2019 φυλακίσθηκε με ποινή δώδεκα μηνών, καθώς παραδέχθηκε ότι είχε σεξουαλική επαφή, τουλάχιστον για μία φορά εντός κελιού, με τον κρατούμενο για φόνο John McGee. Η Watson, σύμφωνα με το δημοσίευμα, δεν αποτελεί εξαίρεση του κανόνα, καθώς, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία, κατά το χρονικό διάστημα 2013-2018, από τους 2.500 σωφρονιστικούς υπαλλήλους, 567 άτομα απολύθηκαν για διάφορα πειθαρχικά παραπτώματα, εκ των οποίων 39 υπάλληλοι -16 γυναίκες και 14 άνδρες-

¹⁷ Ηλεκτρονικό άρθρο της 29/4/2019

εξαιτίας τελεσίδικων καταδικών για ανάρμοστες σχέσεις με φυλακισμένους, αποδεικνύοντας ότι αυτές οι σχέσεις ταμπού δεν είναι τελικά τόσο σπάνιες όσο νομίζουμε.

Υπάρχει όμως και η περίπτωση της μη ευόδωσης της σχέσης, λόγω μη ανταπόκρισης του ενός εκ των δύο μερών, τότε το αποτέλεσμα συνήθως είναι πειθαρχικό αδίκημα του κρατουμένου και αποπομπή του από το συγκεκριμένο Κατάστημα. Αυτό έγινε σε κάποιο Κατάστημα, όταν ένας κρατούμενος που έκανε χρήση ολιγοήμερης τακτικής άδειας, πριν ξεκινήσει να φύγει, πέρασε από τον χώρο εργασίας μιας υπαλλήλου και της άφησε σημείωμα με το κινητό του τηλέφωνο για να βρεθούν εκτός φυλακής.

Τα παραδείγματα αυτά είναι ίσως η εξαίρεση στον κανόνα ή η ελάχιστη εμφανής κορυφή ενός τεράστιου παγόβουνου σχέσεων μεταξύ κρατουμένων και υπαλλήλων. Η ακριβής «στατιστική» τους παρακολούθηση και αποτύπωση είναι σίγουρα δύσκολη, εξαιτίας των πιθανών επιπτώσεων στα δρώντα υποκείμενα. Η αποκάλυψη μιας τέτοιας ερωτικής σχέσης αποβαίνει συνήθως καταστροφική για τη ζωή, την καριέρα αλλά και την προσωπική ελευθερία του/της υπαλλήλου, όχι όμως και για τον κρατούμενο. Ιδιαίτερα οι άνδρες κρατούμενοι, που είχαν ερωτικές σχέσεις με γυναίκες υπαλλήλους θεωρούνται «ήρωες» από τους άλλους τροφίμους, γιατί όχι μόνο «πήραν αυτό που ήθελαν» αλλά επιπλέον κατάφεραν να κάνουν

«τον εχθρό να αλλάξει στρατόπεδο» (Salter 2004:143). Επιπρόσθετα, όπως υποστηρίζει και ο Sykes (1958:51) τέτοιου είδους τιμωρίες, έχουν αντίθετα αποτελέσματα στη διαλεκτική των κρατουμένων, οδηγώντας μάλιστα σε ανάποδα αποτελέσματα, «ευνοώντας την ανυπακοή, αντί να την μειώσουν». Ο κρατούμενος

ηρωοποιείται, γίνεται κάτι σας «μάρτυρας, άνδρας που αντιμετώπισε τους δεσμώτες του και τόλμησε να τους ανταποδώσει τα χειρότερα».

Η φύση των συγκεκριμένων σχέσεων και οι κίνδυνοι του ελλοχεύουν για τους πρωταγωνιστές τους, δυσκολεύουν την αποκάλυψη του συνόλου των περιπτώσεων. Πιο «συνηθισμένη» είναι μάλλον η σύναψη σχέσεων μεταξύ των ίδιων των κρατουμένων. Είναι ένα θέμα που αποτελεί επίσης ταμπού στο χώρο, αλλά έχει ερευνηθεί βιβλιογραφικά (Coggeshall 1988, Eigenberg 1992, Wacquant 2002 κ.α.). Η σύναψη ερωτικών σχέσεων μεταξύ κρατουμένων αποτελεί πειθαρχικό αδίκημα¹⁸ και αρκετές φορές υπάλληλοι έχουν καταγγείλει ανάλογα περιστατικά, στα οποία έτυχε να γίνουν μάρτυρες. Σε αυτή την περίπτωση, σύμφωνα με την επίσημη, θεσμική άποψη, αυτό που κυρίως διώκει ο νομοθέτης, δεν είναι η ελεύθερη διάθεση του σώματος, αλλά η πιθανή προσβολή της γενετήσιας ελευθερίας, η σεξουαλική δηλαδή εκμετάλλευση, που μπορεί να κρύβεται πίσω από τέτοιες σχέσεις, ενός -πιθανά- «αδύναμου» κρατουμένου από άλλον ή άλλους συγκρατούμενούς του, μέσα σε έναν θάλαμο έως και δώδεκα ατόμων. Είναι δύσκολο να ερευνηθεί η πραγματική φύση της σχέσης μεταξύ των μερών και γι' αυτό συνήθως γίνεται μια προσπάθεια να προστατευθεί ο θεωρούμενος ως «αδύναμος», όταν υπάρξει έστω και υπόνοια σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ακόμη και αν δεν έχει ζητήσει ο ίδιος βοήθεια. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω κυρίως της αλλαγής θαλάμου ή αλλαγής πτέρυγας. Από την άλλη, η πραγματικότητα ή όχι της εκμετάλλευσης παραμένει σχεδόν πάντα ένα ερωτηματικό. Μάλιστα, στη συνέντευξή της η Διευθύντρια, κ. Σαμαρά, τόνισε ότι δεν της έχει καταγγελλθεί ποτέ παρόμοιο περιστατικό σεξουαλικών σχέσεων κρατουμένων. Γεγονός που δείχνει ή την έλλειψη περιστατικών, που μοιάζει απίθανο, ή την δυσκολία των θεσμικών φορέων να «δουν» μέσα στα κελιά, ή τέλος την δυσκολία παραδοχής ή μετάβασης της πληροφορίας, λόγω της «φύσης» της πράξης και των αρνητικών της συνδηλώσεων, ως προς τον ανδρισμό των δρώντων.

Η διατήρηση των ισορροπιών μεταξύ κρατουμένων και υπαλλήλων είναι πάντα το ζητούμενο για να ισορροπεί το σύστημα εντός των τειχών του εγκλεισμού. Το συνεχές παράπονο των κρατουμένων είναι ότι η φωνή τους δεν φαίνεται να έχει σημασία και άρα δεν ακούγεται, ενώ των υπαλλήλων φύλαξης είναι ότι οι Διευθυντές και οι Κοινωνικοί Λειτουργοί δεν καταλαβαίνουν το πραγματικό πρόσωπο των κρατουμένων, επειδή σε αυτούς φέρονται με τον καλύτερο τρόπο. Φωνάζουν ότι ο

¹⁸ Άρθρο 68παρ.2ε' Ν.2776/1999, Σωφρονιστικός Κώδικας

κρατούμενος έχει πολλά πρόσωπα εντός της φυλακής, ανάλογα με το άτομο που έχει απέναντί του (Goffman 2006:104). Τα διαφορετικά αυτά «πρόσωπα» του κρατουμένου, μαρτυρούν επίσης και την συνεχή προσπάθειά του να καταφέρει να διαχειριστεί τον κόσμο του εγκλεισμού και να αντιμετωπίσει με το λιγότερο δυνατό κόστος τα πολλαπλά θεσμικά πρόσωπα, που στέκονται μεταξύ του και της αποφυλάκισής του. Ο συσσωρευμένος θυμός του, λόγω της καταπιεστικής φύσης της φυλακής, μπορεί να βρει διέξοδο, κάποιες φορές απότομα και εριστικά, στους ανθρώπους που βλέπει να τον κλειδώνουν στο κελί το βράδυ. Όμως καταπιέζεται, συστέλλεται και παρουσιάζεται φιλικά και υποτακτικά προς τους φορείς εξουσίας της φυλακής, που ex officio λαμβάνουν αποφάσεις που επηρεάζουν και μπορεί να καθορίσουν την πορεία του στις φυλακές.

Στον οδοντιατρείο της Κασσαβέτειας.

Οι κρατούμενοι, πρώην χρήστες ναρκωτικών ουσιών, έχουν συνήθως πολλά χαλασμένα δόντια.

Στις διάφορες «Θεραπευτικές Κοινότητες», το αίτημα διόρθωσης των δοντιών θεωρείται ένδειξη «θεραπείας» από την εξάρτηση. Μάλιστα, υπήρξε μία περίπτωση, που σε κάποιον συγγενή ενός υπαλλήλου δεν δίνονταν η άδεια αποχώρησης από μία Κοινότητα, έως ότου έμαθε αυτή την προϋπόθεση και «διόρθωσε το χαμόγελό του».

5. Επίλογος

«what an open institution [...] is [...] does not depend upon the exterior aspect of the institution, but is determined by the degree of confidence placed in the men», «one should not define the open institution in terms of walls, bars and cells, but rather in terms of the trust placed in the men»

(Twelfth International Penal and Penitentiary Congress, Proceedings. (1950). vol. II, pp. 129, 158).

Η φυλακή είναι το αποτέλεσμα της προσπάθειας του κράτους να προασπίσει το ασαφές ιδανικό του «δημοσίου συμφέροντος», μέσω της μείωσης «επιζήμιων δραστηριοτήτων» των ατόμων εναντίον αυτού του συμφέροντος. Αυτό γίνεται προσπάθεια να καταστεί εφικτό μέσω του τιμωρητικού μηχανισμού που περιλαμβάνει την αστυνομία, τα δικαστήρια και εν τέλει την φυλακή. Είναι η λογική που στηρίζεται στην άποψη ότι *«μια απαγόρευση, που δε συνοδεύεται από μια τιμωρία αυτού που την παραβίασε, δεν έχει ισχύ [...] Η πολιτεία τιμωρεί για να επιζήσει. Τιμωρεί για να διατηρήσει το δικαίωμα να θέτει στην ελευθερία κανόνες, όρια, προστασίες. Τιμωρεί για να ορίσει αυτό που είναι νόμιμο και αυτό που δεν είναι»* (Peyrefitte 1981: 296-297).

Αυτή όμως η άποψη αποτελεί μόνο την μία πλευρά, τη νομική οπτική της χρησιμότητας της φυλακής, ως όπλο προάσπισης του ασαφούς «δημοσίου συμφέροντος». Λειτουργεί εν πολλοίς στη λογική του αποκλεισμού του πολίτη-εξαίρεση, της αυτόματης αποπομπής του στο όνομα του «κοινού καλού», βλέποντας τον παραβάτη, ουσιαστικά, ως ένα είδος καρκινώματος, που πρέπει να απομακρυνθεί, για να μη μολύνει τους άλλους «υγιείς» πολίτες. Προβάλλει τη στάση περιχαράκωσης της κοινωνίας απέναντι στην αντιδομή της. Η διάπραξη οποιασδήποτε παράνομης πράξης μοιάζει να αρκεί για να γίνει «απέκδυση» της ιδιότητας του πολίτη από τον δράστη, να του προσάψει ηθική απαξία και να τον τοποθετήσει αυτόματα στην αντιδομή, στο περιθώριο. Η ενασχόληση μαζί του θα λάβει τέλος τη στιγμή της διαβατήριας τελετής μετατροπής του σε κρατούμενο (Van Genneper 1960) και θα «φροντίσει» να τον ξεχάσει στη λήθη του εγκλεισμού.

Στην εργασία αυτή, ακολούθησα τον πολίτη μετά την διέλευση της πύλης της φυλακής. Στην προσπάθειά μου αυτή, με βοήθησε η επαγγελματική μου ιδιότητα, ως εσωτερικού σωφρονιστικού υπαλλήλου αρχικά και γραμματέα έπειτα στην αγροτική φυλακή Κασσαβέτειας. Η φύση της εργασίας μου, προσέφερε προνομιακή παρουσία εντός του πεδίου της συγκεκριμένης φυλακής, για είκοσι σχεδόν χρόνια. Στις περισσότερες περιπτώσεις, συνάντησα τον έγκλειστο χρόνια μετά την ημέρα εκείνη, όταν πια και ο ίδιος έχει αποδεχτεί την κυριαρχία της ιδιότητας του κρατούμενου, έναντι του πολίτη. Μίλησα μαζί του και προσπάθησα να κατανοήσω τον διαφορετικό τρόπο σκέψης, δράσης και συμπεριφοράς του καθένα από αυτούς.

Μελέτησα ένα υλικό γραφής, παραμελημένο ερευνητικά, τα λεγόμενα «χαρτάκια». Δηλαδή, τα γραπτά του κρατουμένου και συγκεκριμένα τα αιτήματά του, τις δηλώσεις του, τα παράπονά του, τις ευχαριστίες του προς τα διάφορα τμήματα της αγροτικής φυλακής που δουλεύω. Ουσιαστικά, τα χαρτάκια αποτελούν το «απόσταγμα» των επιθυμιών του κρατουμένου, διαμεσολαβημένο όμως από τον ίδιο. Το κάθε χαρτάκι το έχει σκεφτεί πολύ καλά όλο το βράδυ και έρχεται και το καταθέτει το πρωί. Ίσως, θέλει να βρίσει, αλλά διαλέγει να αιτηθεί, θέλει να φωνάξει, αλλά τελικά γράφει, θέλει να απαιτήσει, αλλά τελικά παρακαλά. Κάνει αυτό που θεωρεί ότι θα τον βοηθήσει περισσότερο και όχι αυτό που το συναίσθημά και η ορμή του προστάζει. Κυριαρχούν οι δεύτερες συμβιβαστικές σκέψεις και η «λογική που διστάζει και επιφυλάσσεται» (Fanon 1982: 33).

Τα χαρτάκια αυτά «παράγονται» σε πολύ μεγάλες ποσότητες. Καθημερινά, περίπου το 1/5 των κρατουμένων ζητάει κάτι. Έχει ανάγκη από κάτι. Επιθυμεί να μάθει ή να αποκτήσει κάτι. Οι τυποποιημένες αιτήσεις, που εκδίδει η Γραμματεία, δεν επαρκούν ποτέ για να ικανοποιήσουν τη ζήτηση. Για το λόγο αυτό και το υλικό γραφής παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία. Ουσιαστικά, γίνεται χρήση μιας πληθώρας διαφορετικών υλικών¹⁹, που μεταμορφώνονται και αποκτούν νέα χρήση ως «κόλλες γραφής». Στην παρούσα περίπτωση συναντήσαμε «απλωμένα» σπирτόκουτα, κουτιά από τσιγάρα, σελίδες ημερολογίου ή επιτραπέζιου ημεροδείκτη, χαρτοπετσέτες, ψηφοδέλτια περασμένων εκλογών, κομμένες σελίδες από βιβλία, που γίνονται το μέσο να μεταφερθεί η «φωνή» του κρατουμένου.

¹⁹ Η περίπτωση επανάχρησης υλικών σε κάτι διαφορετικό θυμίζει -φυσικά σε άλλο πλαίσιο- μια παρόμοια διαδικασία που ακολουθούσαν και οι αρχαίοι Αθηναίοι, όταν έπαιρναν σπασμένα κομμάτια κεραμικών αγγείων (όστρακα) και τα επαναχρησιμοποιούσαν ως σημειωματάρια ή ψήφους για τον ομώνυμο πολιτικό «εξοστρακισμό».

Θεώρησα, και για το λόγο αυτό ξεκίνησα αυτή την έρευνα, ότι αυτά τα αιτήματα είναι «ξέχειλα» συναισθημάτων και μπορούν να μας δείξουν τα αισθήματα του έγκλειστου αν όχι στις ελληνικές φυλακές, σίγουρα στο συγκεκριμένο πεδίο. Πίσω από τις γραμμές, αυτά τα «περίεργα χαρτάκια» φανερώνουν αισθήματα έντονα ή καταπιεσμένα και απωθημένα. Φαίνονται οι επιθυμίες του, οι ανάγκες που προσπαθεί να ικανοποιήσει, οι αγωνίες και οι επιδιώξεις του, οι άτυπες ή μη μορφές αντίστασής του στο καταπιεστικό σωφρονιστικό σύστημα που τον συνθλίβει. Πίσω από μια δήλωση απεργίας πείνας αναδύεται η οργή και η αγανάκτηση του κρατουμένου για την «άδικη» απέλωση που του επιβάλουν ή για το «κόψιμο» για πολλοστή φορά της άδειάς του. Πίσω από την αίτηση μεταγωγής κρύβεται το αίσθημα απογοήτευσης για τις προσδοκίες που δεν ευοδώθηκαν με την έλευση στην πολλά υποσχόμενη αγροτική φυλακή. Πίσω από μια ακρόαση Διευθύντριας υποβόσκει η ελπίδα να επιτευχθεί ο στόχος της εξωτερικής διαβίωσης στα «σπιτάκια των εξωτερικών». Πίσω από την αίτηση τακτικής άδειας «βγαίνει» η λαχτάρα να ξανακοιμηθεί στο σπίτι του και να αγκαλιάσει την οικογένειά του. Πίσω από την αίτηση ελεύθερου επισκεπτηρίου κρύβεται η προσπάθεια να ικανοποιηθεί η ανάγκη για άγγιγμα των ανθρώπων που αγαπά και το αίσθημα ντροπής να τον βλέπουν τα παιδιά του πίσω από ένα τζάμι, μέσα στη φυλακή. Πίσω από την ακρόαση γραμματείας ξεπηδά η αγωνία της απελευθέρωσης και το άγχος του λάθους υπολογισμού, που θα τον κρατήσει «παραπάνω απ' ότι πρέπει» στη φυλακή...

Πέρα από την παρουσίαση του υλικού γραφής και την προσπάθεια ανάδυσης του συναισθήματος και των «πραγματικών» επιδιώξεων που κρύβονται πίσω από αυτά τα αιτήματα, άγγιξα, ακροθιγώς, χωρίς εξαντλητική ανάλυση, περαιτέρω σχετικά θέματα γύρω από αυτά και γύρω από τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων που διαβιών ή εργάζονται στο συγκεκριμένο Κατάστημα. Αποτύπωσα τον συντεχνιακό «φόβο» των σωφρονιστικών υπαλλήλων προς τον κρατούμενο-κάρβουνο. «Σχηματοποίησα» την ουσιοποιημένη έννοια της «φυλακής-τέρατος», που έχει «βρυχηθμό» και χρειάζεται «εξευμενισμό». Επιδίωξα να αναδείξω την προσπάθεια της Διοίκησης να «δει» στους θαλάμους της φυλακής, μέσα από τα χαρτάκια και τις ακροάσεις και την πρόταση της Κοινωνικής Υπηρεσίας ότι η πληθώρα ή απουσία αιτημάτων αποτελεί δείγμα καλής εργασίας και προϋπόθεση «ήρεμης φυλακής». Παρουσίασα, από που συλλέγονται και που απευθύνονται συνήθως, ποια ή ποιος τα απαντά, εάν οι τοπικοί φορείς της Κασσαβέτειας τα φοβούνται, αδιαφορούν ή όχι για την ικανοποίησή τους. Υποστήριξα ότι, εν πολλοίς, ο κρατούμενος χαρακτηρίζεται από την «στολή» του και όχι από την

προσωπικότητά του, θεωρείται μιανό πρόσωπο (Douglas 2006:33), υπόκειται διαδικασίας ταξινόμησης (Hendry 2011:61), ακόμη και από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, κουβαλά το «στίγμα του κρατουμένου» και υποβιβάζεται στα μάτια των άλλων ως μιανό και ανυπόληπτο πρόσωπο (Goffman 2001: 64-65).

Με την εστίαση της έρευνας στα χαρτάκια, επεδίωξα να παρουσιάσω τον τρόπο που «κινείται» καθημερινά ο κρατούμενος μέσα στη φυλακή και πως προσπαθεί να διαχειριστεί τον εγκλεισμό του, το οποίο θεωρώ πως δεν είναι κάτι μικρό. Αναγνωρίζω ότι η έρευνά μου επιδέχεται περαιτέρω ανάλυσης στο επίπεδο της θεωρίας των συναισθημάτων, όμως δεν επεκτάθηκα σε βαθύτερη -οριζόντια- ανάλυση, προκειμένου να καταφέρω να μεταφέρω το μέγιστο δυνατό τμήμα των πληροφοριών που σχετίζονται με τα «χαρτάκια». Η εμβάθυνση μπορεί να είναι το επόμενο βήμα μου, και γιατί όχι και άλλων συναδέλφων.

Στην παρούσα έρευνα, ο κύριος στόχος μου υπήρξε -μέσω της καταγραφής, του ορισμού και της χαρτογράφησης της πορείας τους- η ανάδειξη ενός εθνογραφικού υλικού, που ενώ είναι εξαιρετικά δύσκολο να το αποκτήσει κάποιος εξωτερικός ερευνητής, είναι και εξαιρετικά πολύτιμο αντικείμενο έρευνας, καθώς εμπεριέχει ένα πλούτο συναισθημάτων του κρατουμένου.

Για το λόγο αυτό καλώ τους συναδέλφους να ενσκήψουν στο πεδίο φυλακή και να επιδιώξουν την ανάδειξη του υποκειμένου-«κρατούμενος» και υποκειμένου-«υπάλληλος». Ένας επιπλέον σκοπός της παρούσας έρευνας υπήρξε και η παρουσίαση του συγκεκριμένου πεδίου στο ανθρωπολογικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, με την ελπίδα το «προνόμιο» της Μαγνησίας να διαθέτει τρεις δομές εγκλεισμού ανηλίκων να γίνει αντικείμενο ενασχόλησης του τμήματός μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Τα βιβλία δεν έγιναν για να τα πιστεύουμε, αλλά για να τα υποβάλλουμε σε έρευνα. Μπροστά σ' ένα βιβλίο δεν θα πρέπει ν' αναρωτιόμαστε τι λέει μα τι θέλει να πει, κάτι που οι παλαιοί σχολιαστές των ιερών βιβλίων είχαν κατανοήσει απόλυτα (Ουμπέρτο Έκο (1994). Το όνομα του Ρόδου. Αθήνα: Γνώση, σελ. 419)

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Agamben, Giorgio. (2005). *Homo Sacer: Κυρίαρχη εξουσία και γυμνή ζωή*. Αθήνα: SCRIPTA

Αλεξιάδης, Στέργιος. (2001). *Σωφρονιστική*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Α.Ν. Σάκκουλα
Άντερσον, Μπένεντικτ. (1997). *Φαντασιακές κοινότητες*. Αθήνα: Νεφέλη

Αργυρόπουλος, Δημήτριος Τρ. (χχ). *Επαρχία Αλμυρού*. Από το Αρχείο του
Ιδρυματικού Αποθετηρίου Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Ημερομηνία κτήσης:
01/06/2019 16:51:15 EEST - 193.92.113.13

Barthes, Roland. (2008). *Φωτεινός θάλαμος: Σημειώσεις για τη φωτογραφία*. Αθήνα: ΚΕΔΡΟΣ

Βόγλης, Πολυμέρης. (2002). Δήμητρα Λαμπροπούλου, Γράφοντας από τη φυλακή. Όψεις της υποκειμενικότητας των πολιτικών κρατουμένων 1947-1960. Εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1999. *Μνήμων*, 24(2), σσ.450-453.

Bourdieu, Pierre. (2001). *Επιστήμη της Επιστήμης και Αναστοχασμός*. Μτφρ: Θ. Παραδέλλης, Προοίμιο στην ελλ. εκδ.: Ν. Παναγιωτόπουλος, Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗΣ.

Bourdieu, Pierre. (2006). Συμμετοχική Αντικειμενοποίηση. Στο Γιάννης Κυριακάκης & Μάρθα Μιχαλίδου (Επιμ.), *Η Προσέγγιση του Άλλου. Ιδεολογία, Μεθοδολογία και Ερευνητική Πρακτική* (σσ. 27-51). Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.

Vernier, Bernard. (2001). *Η κοινωνική γένεση των συναισθημάτων: Πρωτότοκοι και υστερότοκοι στην Κάρπαθο*. Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Γκέφου-Μαδιανού, Δήμητρα. (1993). Ανθρωπολογία Οίκοι: Για μια κριτική της Γηγενούς Ανθρωπολογίας. *Διαβάζω*. τ.323, σσ 44-51

Douglas, Mery. (2006). *Καθαρότητα και κίνδυνος, μια ανάλυση των εννοιών της μιαιρότητας και του ταμπού*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ

Goffman, Erving. (1994). *Άσυλα. Δοκίμια για την κοινωνική κατάσταση των ασθενών του Ψυχιατρείου και άλλων τροφίμων*. Όπως αναφέρεται στο Μαυρής (2003: 48).

Goffman, Ervin. (1996). *Συναντήσεις. Δύο μελέτες στην κοινωνιολογία της αλληλεπίδρασης*. Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Goffman, Erving. (2001). *Στίγμα. Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας*. Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Goffman, Erving. (2006). *Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή*. Αθήνα: ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ.

Gramsci, Antonio. (1973). *Ιστορικός Υλισμός. Τετράδια της φυλακής Ι*. Αθήνα: ΟΔΥΣΣΕΑΣ.

Hendry, Joy. (2011). *Οι κόσμοι που μοιραζόμαστε*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ.

Laqueur, Thomas. (2003). *Κατασκευάζοντας το φύλο. Σώμα και κοινωνικό φύλο από τους αρχαίους έλληνες έως τον Φρόιντ*. Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ.

Lewellen, Ted. (2009). *Πολιτική Ανθρωπολογία: Μια εισαγωγή*. Αθήνα: ΚΡΙΤΙΚΗ

Μακρυγιάννη, Δήμητρα. (2008). Εισαγωγή. Στο Δ. Μακρυγιάννη (Επιμ.), *Περί θανάτου* (σσ. 13-72). Αθήνα: ΝΗΣΟΣ.

Μαρινάκης, Δ.Ν. (μετ.). (2006). *Ομήρου Οδύσσεια*. Αθήνα: ΙΝΣ

Μαυρίδης, Μιχάλης. (2003). *Το Πανοπτικό του Χρόνου. Η διαχείριση του χρόνου σε συνθήκες μακροχρόνιας στέρησης της ελευθερίας*. Αθήνα: ΤΥΠΩΘΗΤΩ – Γιώργος Δάρδανος

N.2539/4-12-1997 «Σχέδιο Καποδίστριας»

N.2776/24-12-1999 «Σωφρονιστικός Κώδικας»

N.3852/7-6-2010 «Νόμος Καλλικράτης»

N. 4489/21-9-2017

N.760/B'/5-3-2019 «Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας Αγροτικών Καταστημάτων Κράτησης»

Ουμπέρτο Έκο. (1994). *Το όνομα του Ρόδου*. Αθήνα: ΓΝΩΣΗ

Παπαταξιάρχης, Ευθύμιος. (1997). Το φύλο στην Ανθρωπολογία (και στην Ιστοριογραφία): ορισμένες γνωστικές και μεθοδολογικές προεκτάσεις. *Μνήμων*, τ.19, σσ.201-210

Παραδέλλης, Θόδωρος. (2006). Πρόλογος του επιμελητή. Στο Mary Douglas, *Καθαρότητα και Κίνδυνος: Μια ανάλυση των εννοιών της μιαιρότητας και του ταμπού* (σσ. 9-27). Αθήνα: ΠΟΛΥΤΡΟΠΟΝ.

Peyrefitte A. (1981). *Le chevaux du lac ladoga*, Παρίσι: εκδόσεις Plon. Όπως αναφέρεται στο Δανδουλάκη Μ., Κωστήρη Β., Μηλάκη Β. (2008). *Η ψυχολογία των κρατουμένων. Η περίπτωση των φυλακών Νέας Αλικαρνασσού*. Ηράκλειο, σελ.12. (Πτυχιακή Εργασία)

Συλλογικό (1901) *Στατιστικόν Τμήμα Εμπορικού Συλλόγου Βόλου, Οδηγός Βόλου – Νομού Μαγνησίας*.

Τομαρά-Σιδέρη, Ματούλα. (2011). *Ο Αιγυπτιώτης Ελληνισμός στους δρόμους του βαμβακιού*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΡΚΥΡΑ

Fanon, Frantz. (1982). *Της γης οι κολασμένοι*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΛΒΟΣ

Foucault, Michel. (2003). *Ιστορία της σεξουαλικότητας Ι: Η δίψα της γνώσης*. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΠΠΑ.

Foucault, Michel. (2011). *Επιτήρηση και τιμωρία. Η γέννηση της Φυλακής*. Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ.

Frykman, Jonas. (2017). Εν κινήσει: Η μάχη για το σώμα στη Σουηδία τη δεκαετία του '30. Στο Σερεμετάκη Ν., *Παλινόστηση αισθήσεων. Αντίληψη και μνήμη ως υλική κουλτούρα στη σύγχρονη εποχή*, σσ. 141-181. Αθήνα: ΠΕΔΙΟΝ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Burns, Tom. (1991). *Erving Goffman*. Λονδίνο: Routledge.

Butler, Judith. (1999). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. New York & London: Routledge

Carlen, Pat & Tombs Jacqueline (2006). Reconfigurations of penalty. The ongoing case of the women's imprisonment and reintegration industries. *Theoretical Criminology*, Vol 10(13), pp:337-360.

Cielemęcka, O. (2015). All things spectral. *Somatechnics*, Vol 5 (No 2), pp. 234-254

Clifford, J. (1986) Introduction: Partial Truths. In J.Clifford and G.E.Marcus (eds). *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*, pp.1–26. Berkeley: University of California Press.

Coggeshall, John. (1988). 'Ladies' Behind Bars: A Liminal Gender as Cultural Mirror. *Anthropology Today*, Vol. 4, No. 4 (Aug., 1988), pp. 6-8.

Comfort, Megan. (2005). "It's a Lot of Good Men Behind Walls": Mass Incarceration and the Transformation of Romance in the United States'. Paper presented at *A Priso a Psiquiatria e a Rua*, Lisbon, Portugal, 6 June. University of California: Centre for Aids Prevention Studies.

Cooke B., Hall R., Hatters Friedman S., Jain Ab., Wagover R. (2019) Professional Boundaries in Corrections. *J Am Acad Psychiatry Law*, vol 47(1) online

Crewe B. (2009). *The Prisoner Society: Power, Adaptation, and Social Life in an English Prison*. Oxford, UK: Oxford University Press

- Cunha MI. (2002). *Entre o Bairro e a Prisão: Tráfico e Trajectos*. Lisbon: Fim Seculo
- Cunha MIP. (2008). Closed Circuits: Kinship, Neighborhood and Incarceration in Urban Portugal. *Ethnography*, vol 9(3), pp. 325–350.
- Cunha, Manuela. (2014). The Ethnography of Prisons and Penal Confinement. *Annual Review of Anthropology*, vol 43, pp.217-233.
- Eigenberg, Hellen M. (1992). Homosexuality in Male Prisons: Demonstrating the Need for a Social Constructionist Approach. *Criminal Justice Review*, 17(2), pp. 219–234.
- Ellis, C. (2009). *Revision: Autoethnographic Reflections on life and work*. Walnut Creek, California: Left Coast Press.
- Evans-Pritchard, E.E.(1976). *Witchcraft, Oracles and Magic among the Azande*. Oxford: Clarendon Press
- Foucault, Michel. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. New York: Pantheon Books
- Gooldin Sigal. (2003). Fasting Women, Living Skeletons and Hunger Artist: Spectacles of Body and Miracles at the Turn of a Century. *Body and Society*, vol. 9 (2), pp. 27-53.
- Guyer, Jane. (2007). Prophecy and the near future: Thoughts on macroeconomic, evangelical, and punctuated time. *American Ethnologist*, Vol 34 (No. 3), pp. 409–421.
- Harding, Susan Friend. (2000). *The Book of Jerry Falwell: Fundamentalist Language and Politics*. Princeton: Princeton University Press.
- Hastrup, Kirsten. (1992). “Writing Ethnography: State of the Art”. Στο Judith Okely και Helen Callaway (επιμ.), *Anthropology and Autobiography*, pp. 116-133. London, New York: Routledge
- Hayek, Friedrich. (1944). *The Road to Serfdom: A Personal Statement*. New York: Harcourt Brace.
- Hirsch, Eric & Stewart, Charles. (2005). Introduction: Introduction: Ethnographies of Historicity. *History and Anthropology*, Vol 16 (No. 3), pp.261-274
- Hodges, Matt. (2008). Rethinking time's arrow: Bergson, Deleuze and the anthropology of time. *Anthropological Theory*, Vol 8, pp. 399-429.
- Irwin, J. & Cressey D.R. (1962). Thieves, Convicts and the Inmate. *Culture Social Problems*, Vol 10 (No 2, Autumn, 1962), pp. 142-155. University of California Press
- James, William. (χ.χ.). The Philosophy of William James. Νέα Υόρκη: Random House, σ. 128-29, όπως αναφέρεται στο: Goffman, E.(2006). *Η παρουσίαση του εαυτού στην καθημερινή ζωή*, σσ. 103-104.

Jewkes, Yvonne. (2012). Autoethnography and Emotion as Intellectual Resources: Doing Prison Research Differently. *Qualitative Inquiry*, vol 18, pp. 63-75.

Jones, Richard S. (1995). Uncovering the Hidden Social World: Insider Research in Prison. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, vol 11(2), pp. 106–118.

Jorgensen, Danny L. (1989). The Methodology of Participant Observation. *Thousand Oaks*: SAGE, pp.12-26.

Kovats-Bernat, Cristopher J. (2002). Negotiating Dangerous Fields: Pragmatic for Fieldwork Amid Violence and Terror. *American Anthropologist*, vol 104 (No 1, Mar., 2002), pp. 208-222.

Malinowski, Bronislaw. (1927). Lunar and seasonal calendar in the Trobriands. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*, Vol 57 (Jan. - Jun., 1927), pp. 203-215.

Marquart, James W. (1986). Doing Research in Prison: The Strengths and Weaknesses of Full Participation as a Guard. *Justice Q*, vol 3(1), pp. 15–32.

Matthews R. (2009). *Doing Time: An Introduction to the Sociology of Imprisonment*. London: Palgrave - Macmillan

Munn, Nancy. (1992). The Cultural Anthropology of Time: a Critical essay. *Annual Review of Anthropology*, Vol 21, pp. 93-123.

Pels, Peter. (2015). Modern Times: Seven Steps toward an Anthropology of the Future. *Current Anthropology*, Vol 56 (No. 6), pp.779-796.

Rhodes, Lorna A. (2001). Toward an Anthropology of Prisons. *Annual Review of Anthropology*, vol 30(1), pp.65-83.

Reiter, Keramet. (2014). "Making Windows in Walls: Strategies for Prison Research", *Qualitative Inquiry*, vol 20 (No 4), pp. 414-425.

Rowe A. (2011). Narratives of Self and Identity in Women's Prisons: Stigma and the Struggle for Self-definition in Penal Regimes. *Punishm. Soc.* vol.13, pp. 571–591

Salter, Anna. (2004). *Predators: Pedophiles, Rapists, And Other Sex Offenders*. New York: Basic Books.

Sanders, Clinton. (2008). *Customizing the Body*. Philadelphia: Temple University Press

Scott, James. (1985). *Weapons of the Weak. Everyday Forms of Peasant Resistance*. New Haven & London: Yale University Press

Surette, Ray. (2015). *Media, crime, and criminal justice: Images, realities, and policies*. Belmont: Thomson Wadsworth.

Sykes, Gresham. (1958). *The society of captives: A Study of a Maximum Security Prison*. New Jersey: Princeton University Press

Thomas, Jim. (1993). *Doing Critical Ethnography*. Newbury Park, London, New Delhi: Sage.

Turner, Victor. (1982). *From Ritual to Theatre: The Human Seriousness of Play*. New York: PAJ Publications.

Twelfth International Penal and Penitentiary Congress, Proceedings. (1950). vol. II, pp. 129, 158

Ugelvik T. (2012). Prisoners and their Victims: Techniques of Neutralization, Techniques of the Self. *Ethnography*, vol 13, pp. 259–77.

Van Gennep, Arnold. (1960). *Rites of passage*. Chicago: The University of Chicago Press

Van Maanen, John. (1973). Observations on the Making of Policemen. *Human Organization*, vol 32(4), pp.407–418.

Verdery, Katherine. (1999). *The Political Lives of Dead Bodies*. New York: Columbia University Press.

Wacquant, Loic. (2002). The Curious Eclipse of Prison Ethnography in the Age of Mass Incarceration. *Ethnography*, vol.3(4), pp. 371-397.

Wee, Lionel. (2007). The Hunger Strike as a Communicative Act: Intention without Responsibility. *Journal of Linguistic Anthropology*, Vol. 17, Issue 1, pp. 61–76.

Whorf, Benjamin Lee. (1956). *Language, Thought and Reality*. Massachusetts: MIT

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

<http://www.ministryofjustice.gr> : Ελληνικό Υπουργείο Δικαιοσύνης

<https://www.ethnos.gr/> : Εφημερίδα «Έθνος»

<https://kmd.ggde.gr/> : Εφαρμογή υπολογισμού χιλιομετρικών αποστάσεων του Υπουργείου Μεταφορών και Υποδομών

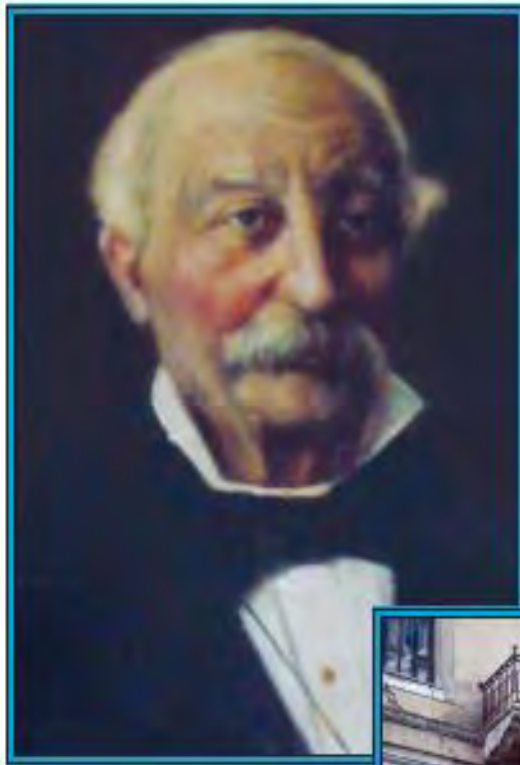
<https://www.theguardian.com/society/2019/apr/29/prison-officer-sacked-and-jailed-for-having-sex-with-inmate-in-cell> : Εφημερίδα «The Guardian»

<https://www.mixanitouxronou.gr/o-isovitis-sentom-poy-drapeteyse-apo-ton-korydallo-me-tin-voitheia-tis-psychologoy-ton-fylakon-ton-eroteytike-ton-entyse-giatro-kai-diefygan-mazi-ti-apeginan/> : Ιστοσελίδα «Η μηχανή του χρόνου»

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ:

Ο ΑΓΥΠΤΙΩΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

«Οι δρόμοι του βαμβακιού»

Δημήτριος Αλ. Κασσαβέτης,
ο «μπαιπάς» (Συλλογή
Μαρίας Καραγεωργίου-
Κασσαβέτη)

Το αρχοντικό Κασσαβέτη στη Ζαγορά
του Πηλίου. Έχει χαρακτηριστεί
διατηρητέο (Συλλογή Μαρίας
Καραγεωργίου-Κασσαβέτη)

Ο Δημήτριος Αλ. Κασσαβέτης (1811-1896) και το αρχοντικό του στη Ζαγορά (πηγή: Τομαρά-Σιδέρη, Ματούλα. (2011). Ο Αγυπτιώτης Ελληνισμός στους δρόμους του βαμβακιού. Αθήνα: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΡΚΥΡΑ)

Δημήτριος Κασσαβέτης, πίνακας με κάρβουνο, φιλοτεχνημένος από κρατούμενο. Βρίσκεται στο γραφείο της Διεύθυνσης του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετίας

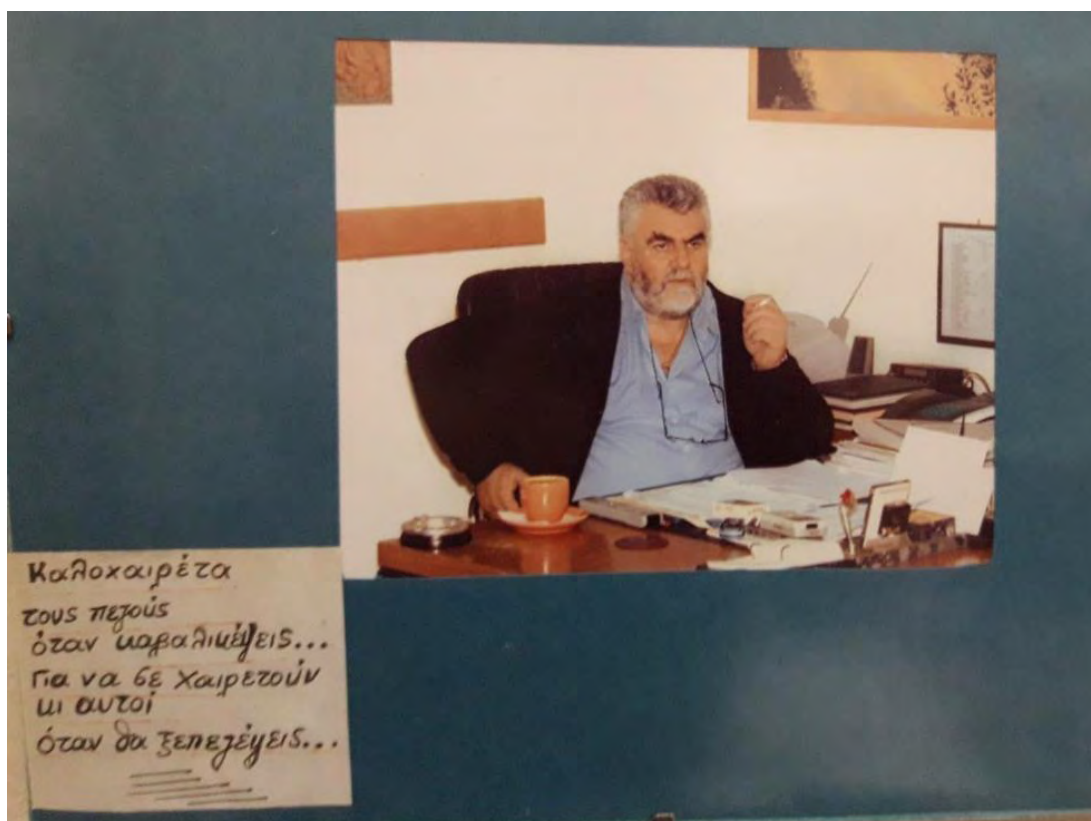

Χάρτης με τα κύρια κτήρια του ΕΑΚΚΝ Κασαβέτειας και τα «σπιτάκια των εξωτερικών»

Πηγή: Google maps, download: 20/8/2019

Κάποια από τα "σπιτάκια" των εξωτερικών κρατουμένων

Ο αείμνηστος, πρώην Διευθυντής (έως το 2009), Χρήστος Δραγούτσος (εικόνα στο γραφείο της Διεύθυνσης). Ο Χρήστος Δραγούτσος υπήρξε ο πρώτος Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Σωφρονιστικών Υπαλλήλων Ελλάδας (ΟΣΥΕ, 1986) και για πάνω από δέκα χρόνια Διευθυντής του ΕΑΚΚΝ Κασσαβετίας. Άνθρωπος συγκεντρωτικός μεν, αλλά άοκνος, με συνεχή παρουσία εντός του Καταστήματος, ηγετική προσωπικότητα, που ενέπνευσε μια συγκεκριμένη κουλτούρα εργασιακού ήθους στο Κατάστημα. Στήριζε τους κρατούμενους και ιδιαίτερα τους ανήλικους με τρόπο που αντλούσε από σχέσεις συγγένειας, ώστε να τον προσλαμβάνουν ως γονεϊκή φιγούρα (τον αποκαλούσαν και «πατέρα/μπαμπά»).

Ήϊδίνιον: "Εξοδος καταδίκων τῶν ἀγρ. φυλακῶν πρὸς ἐργασίαν

Πηγή: Αργυρόπουλος, Δημήτριος Τρ. (χχ ή ≥ 1933). Επαρχία Αλμυρού,
Στο Αρχείο του Ιδρυματικού Αποθετηρίου Πανεπιστημίου
Θεσσαλίας - Institutional Repository - Library &
Information Centre - University of Thessaly

"Η φιλαρμονική του Σωφρονιστηρίου Κασσαβετείας", περίπου 1960

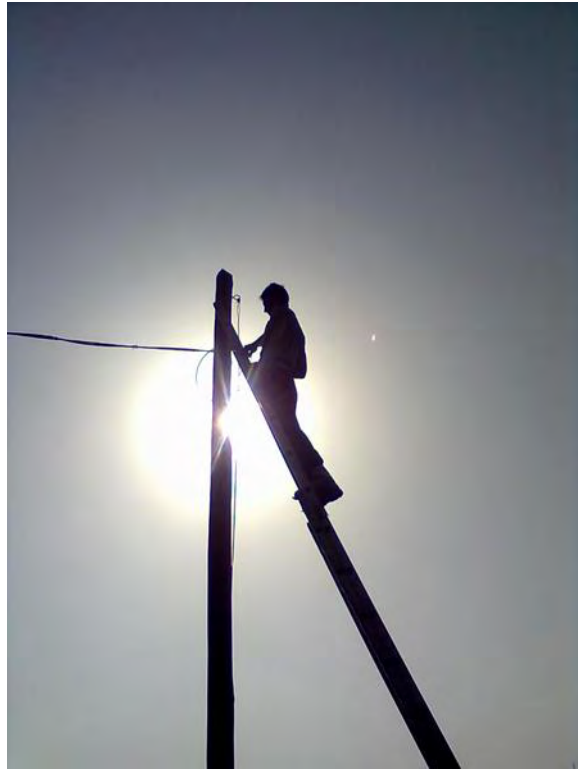

"Παρέλασις φιλαρμονικής Σωφρονιστηρίου Κασσαβετείας προ τ[...], την [28ην Οκτω]βρίου 1957" στην παραλία του Βόλου. Διακρίνονται τα κτήρια της Τράπεζας της Ελλάδας, το "Αχΐλλειον", το (σημερινό) Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

**Εικόνες από την καθημερινότητα του ΕΑΚΚΝ Κασσαβέτειας,
την αγροτική και καλλιτεχνική δραστηριότητα των κρατουμένων**

Βασίλης Φρ. Μακρής
Μεταπτυχιακός φοιτητής

**«Αιτήματα και αισθήματα» σε συνθήκες εγκλεισμού:
όψεις της επιθυμίας σε μια τοπική φυλακή**

ΒΟΛΟΣ 2019

**«Αιτήματα και αισθήματα» σε συνθήκες εγκλεισμού:
όψεις της επιθυμίας σε μια τοπική φυλακή**

Συγγραφή
Βασίλης Φρ. Μακρής

Επιβλέποντες Καθηγητές:
Βασιλική Γιακουμάκη
Ελευθερία Δέλτσου
Μήτσος Μπιλάλης

Διπλωματική Εργασία Εξειδίκευσης

Στα πλαίσια του ΠΜΣ: Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στις Ιστορικές,
Αρχαιολογικές και Ανθρωπολογικές Σπουδές

ΒΟΛΟΣ 2019

ix/105